

Medzivojnová literatúra

- v rokoch 1914 – 1918 – I. svetová vojna
- 7. novembra 1917 VOSR
  - a) prechod z feudalizmu do I. fázy komunizmu, socializmu (hlásal rovnosť všetkým)
  - b) dochádza k rozpadu Rakúsko-Uhorska na samostatné štáty
- 28. októbra 1918 – vznik prvého Československa
- v dvadsiatych rokoch dochádza k vzniku politických strán (národné, ľudové, pravica, ľavica)
- 1927 - Hospodárska kríza → hlad, bieda, nezamestnanosť
- 1928 vzniká prvý fašistický štát – Taliansko na čele s **Bennitom Mussolinim**
- 30. januára 1933 v Nemecku na čelo Národnej socialistickej robotníckej strany prichádza **Adolf Hitler**
- od 1933 – 1939 sa Nemecko pripravuje na vojnu
- 1. septembra 1939 Hitler začína bleskovú vojnu v Európe a napáda Poľsko
- 22. júna 1941 Hitler napáda Sovietsky zväz
- do novembra 1942 víťazné postupy nemeckého vojska
- v novembri 1942 do februára 1943 dochádza k blokáde Stalingradu nemeckou armádou = prelom v II. svetovej vojne
- jún 1944 – otvorenie druhého frontu a vyzodenie v Normandii
- 8. máj 1945 ukončenie II. svetovej vojny v Európe a vyhlásenie mieru
- vojna pokračuje ďalej na Ďalekom východe – USA a Japonsko
- 2. septembra 1945 – ukončenie II. svetovej vojny na celom svete

TÉMY LITERATÚRY:

a) všel'udské

- I. svetová vojna v meste a na dedine a človek a jeho psychika
- vojna sa zobrazuje:
  - 1. *realisticky*
  - 2. *naturalisticky*
  - 3. *expresionisticky*

b) individuálne

- človek v ohrození svojej existencie

LITERÁRNE SMERY

1. **MODERNIZMUS** (od francúzskeho moderne = najnovší, súčasťný)
= súhrnné označenie pre niektoré umelecké smery:

a) **impresionizmus** (lat. *impresia* = dojem, vnem)

- vznikol v 2. polovici 19. storočia vo Francúzsku vo výtvarnom umení, neskôr v hudbe a literatúre
- zakladateľ **Claude Monet** (s obrazom *Východ slnka*)
- predstavitelia
  - maliarstvo Monet, Van Gogh, Paul Gauguin(/Gogén/)
  - hudba Schuman, Schubert
- individualistický umelecký a literárny smer zameraný na vyjadrenie *prchavých dojmov* a *všetkých odtieňov zážitkov* zdôrazňujúcich *formu na úkor obsah*
- *impresia* = dojem, vnem, zachytenie okamihu krásy, v popredí sú zmyslové zážitky
- vyhýba sa sociálnym námetom
-

- znaky impresionizmu:
  1. *Náladovosť*
  2. *Všetky odtiene zážitkov*
  3. *Lyrické opisy*
  4. *Sugestívnosť*

- predstavitelia:
  - Paul Verlain**
  - R. R. Rilke**
  - Marcel Proust**

b) symbolizmus (grécky symbolom = znak, náznak)

- vznikol v 80. rokoch 19. storočia vo Francúzsku
- umelecký smer, ktorá má zvýrazniť viac významovosť básnikovej výpovede
- základy dal **Jean Moroa** (v diele Manifest symbolizmu)
- predstaviteľ **S. Mallarme**: „Je to rozkoš postupného odhaľovania“
- odmieta objektívnu skutočnosť
- využíva viac významové náznaku, metafory, metonymie, personifikácie
- **priniesli vol'ný verš**
- najvýznamnejší spisovatelia: **Charles Baudleaire**
Rimbaude

- znaky:

1. *citlivé reagovanie na protirečenia doby*
2. *bezvýchodiskovosť*
3. *únik do sveta imaginácie*
4. *vyjadruje odpor voči morálke buržoázie a malomeštiactva*
5. *symbolisti sú tiež nazývaní prekliati básnici (tento pojem zaviedol Paul Verlaine)*
6. *je to moderná poézia, ktorá má rôznu interpretáciu, netreba v nej hľadať súvislosti so skutočnosťou*
7. *básne sú postavené na zmyslovom vnímaní – farba, zvuk, vôňa, chuť*
8. *motívy sú šokujúce a poburujúce:*

<i>a) ľubostné</i>	<i>d) reflexívne</i>
<i>b) erotické až zmyselné</i>	<i>e) filozofické</i>
<i>c) prírodné</i>	<i>f) z Paríža (zobrazujú jeho krásy)</i>
9. *symbol je základný umelecký prostriedok, vyznačuje sa mnohovýznamovosťou, čerpá z rozličných podnetov:*

<i>a) z náboženskej liturgie</i>	<i>d) z pocitov, nálad, reflexií</i>
<i>b) z prírody</i>	<i>e) z mytológie</i>
<i>c) z filozofie</i>	
10. *je to vnímanie krásy sveta, krása prechádza až za hranice poznaného*
11. *každý verš – nová myšlienka*
12. *jazykové prostriedky – metafora, personifikácia, epiteton, alegória*

c) dekadencia (francúzskeho decadence = úpadok)

- vzniká v 19. až začiatkom 20. storočia
- znaky dekadencie:
  1. *Subjektivismus*
  2. *Individualizmus*
  3. *Pesimizmus*
  4. *Poézia sa zblízuje s hudbou a maliarstvom*

- Slovensko nemá dekadentných básnikov
- patria sem: **Charles Baudelair**
Paul Verlain
Malarme

2. **PARNASIZMUS** (podľa hory Parnas v Grécku, kde žil boh Apolón a jeho múzy)

- vzniká v poslednej tretine 19. storočia vo Francúzsku
- základ je **DOKONALÁ KRÁSA**, tvorila tzv. čisté umenie
- obsah diela nie je zaujímavý, dôležitá je forma (čistý jazyk, prozódia)
- najvýznamnejší v slovenskej literatúre je **P.O. Hviezdoslav**

3. **NATURIZMUS** (z lat. natura = príroda)

- vznikol koncom 19. storočia vo Francúzsku
- hlása návrat k prírode
- zakladateľ je A. Gidó
- objavuje sa aj v slovenskej literatúre: **Dobroslav Chrobák, František Švantner, Margita Figuli**

4. **AVANGARDA** (z francúzskeho = predvoj)

- vznikla na začiatku 20. storočia
- = súhrnné označenie viacerých umeleckých smerov, ktoré stoja proti tradičným umeleckým smerom (realizmus, ...)
- **Mário de Micheli** rozdelil avangardu do dvoch línií:
  1. Kubizmus, Futurizmus, Abstrakcionalizmus
  2. Expresionizmus, Dadaizmus, Surrealizmus

a) **Kubizmus** (kubus = kocka)

- vzniká v 1910 vo Francúzsku
- vznikol: v maliarstve → sochárstve → literatúre
- zakladateľ je **Pablo Picasso** (obraz *Slečny z Avignonu*)
- zdôrazňoval obraz alebo slovo, ktoré vyvoláva nečakané predstavy – **KALIGRAMY**
- obraz bol významom celej básne

b) **Futurizmus** (futura = budúci)

- vznikol začiatkom 20. storočia (1909)
- zakladateľ je **Filippo Marinetti** (Manifest futurizmu)
- súvisí s vývojom vedy a techniky
- najprv sa objavuje vo výtvarníctve, neskôr v literatúre
- znaky futurizmu:
  1. *Zvukomal'ba* (zvuky strojov, auta ...)
  2. *Zrušil interpunkciu*
  3. *Zrušil pravidelný rytmus a rým*
  5. *Obmedzil používanie prídavných mien a prísloviak*
  6. *Do popredia dal slovesá a podstatné mená*
- najviac sa používal v Rusku
- predstavitelia: **Majakovskij**
Cvetajevova

c) Abstrakcionalizmus

- vzniká začiatkom 20. storočia v Francúzsku
- slovo berie ako abstrakciu
- využíva viacvýznamovosť slova
- veľmi malé využitie v literatúre

d) Expresionizmus (z lat. *expresus* = výrazný, ostrý, náročný)

- vzniká zač. 20. storočia v Nemecku
- literárny, hudobný a výtvarný smer
- delíme na 3 obdobia:
  - 1885 – 1900 – spisovatelia zobrazovali vnútorné zážitky a predstavy jednotlivca
    - predstaviteľ **Strinberg**
  - 1901 – 1918 – spisovatelia využívajú silné kontrasty a dynamickosť
  - po 1918 – najvýznamnejšie skupiny
    - spisovatelia, ktorí prežili 1. svet. vojnu a zobrazovali zážitky z tejto vojny
    - vojnu zveličovali – hlavne záporné stránky
    - skutočnosť zachytávali v protestnej alebo karikatúrnej podobe
    - najvýznamnejší: **Bernard Brecht**

e) Dadaizmus (z francúzskeho *dada* = v detskej reči koníček alebo hračka)

- vznikol v Európe a v USA
- vznikol ako odpor proti malomeštiackemu spôsobu života
- boj proti spoločenským konvenciám, nesie čiastočne prvky anarchie
- priniesol **T. Tzara** (Manifest dadaizmu – 1916)
- vyznačuje sa: žiadna logika, chaos, spontánnosť a deštrukcia jazyka

f) Surrealizmus (z francúzskeho = nadreálne)

- vzniká v 20. rokoch 20. storočia vo Francúzsku a rozšíril sa do celej Európy
- priniesol: **André Breton** (Magnetické polia – manifest, je to básnická zbierka)
- znaky surrealizmu:
  1. *Prelínanie sna a skutočnosti*
  2. *Prúd obrazov, ktoré vychádzajú z podvedomia*
  3. *Vychádza zo psychoanalýzy Sigmunda Freuda*

- ďalšie umelecké prúdy v 20. storočí (nepatria do avangardy)

5. VITALIZMUS (z latinského *vita* = život)

- vzniká po 1. sv. vojne
- literárny smer v slovenskej a českej literatúre
- oslavoval lásku, krásu a radosť
- patria sem: **F. Šrámek**
J. Wolker
J. Smrek

6. POETIZMUS (z latinského *poesis* = poézia)

- vznikol v Čechách v 20. rokoch 20. storočia
- návrat k tradičným hodnotám poézie
- patrí sem: **V. Nezval**

Slovenská literatúra medzi dvoma vojnami

- do roku 1918 bolo Slovensko súčasťou Rakúsko-Uhorska
- dochádza k rozpadu Rakúsko-Uhorska
- 28. októbra 1918 vzniká Československá republika – kapitalistický štát
- 30. 10. 1918 – Martinská deklarácia
- 1919 obnovená činnosť Matice slovenskej
- 1919 zakladá sa prvá univerzita na Slovensku – Univerzita Jana Amosa Komenského
- obnovuje sa činnosť politických strán: 1. SNS
  - 2. agrárna strana
  - 3. ľavicová strana od 1921 Komunistická strana - KSS
- v roku 1924 začína hospodárska kríza
- prichádza k **prvej emigračnej vlne = chlebová vlna**
  - veľa Slovákov odišlo do USA, Kanady a Austrálie
  - týkala sa východu, Oravy a Kysúc
- v 30. rokoch prichádza k fašizmu
  - kňaz Anton Hlinka sa vracia k otázke slovenskej autonómie
- v októbri 1938 začínajú Mníchovské dohovory o postavení ČSR v čase 2. svetovej vojny na základe týchto dohovorov 14. – 15. marca 1939 zaniká 1. ČSR a vzniká:
  - 1. z Čiech a Moravy – Veľkonemecká ríša
  - 2. zo Slovenska – Slovenský štát (uznalo ho 33 štátov, nechávame na historikoch rozhodnutie akým typom štátu bol)
- 29. 8. 1944 je vyhlásenie Slovenské národné povstanie, vyhlasuje sa znovuobnovenie 1. ČSR

- **literárne témy:**
  - 1. sociálna otázka
  - 2. otázka národa
  - 3. 1. svetová vojna

- **literatúru podľa tém delíme:**
  - a) všel'udská
  - b) individuálna

- **medzivojnovú literatúru rozdeľujeme:**
  - 1. poézia
  - 2. próza
  - 3. dráma

  - a) tradičná
  - b) moderná
  - c) avangarda

Slovenská poézia medzi dvoma vojnami:

- prešla veľmi zložitým vývojom
- **závisela:** 1. od individuality autora
2. od generačnej príslušnosti autora
3. od smerovej orientácie
- **rozdelenie generácií:**
  - a) *staršia*
  - b) *stredná*
  - c) *mladšia = nová*

Staršia generácia

- nadviazala na symbolizmus
- patria sem: **Ivan Krasko, Janko Jesenský**
-

Ivan Krasko

(1876 Lukovište (Gemerský) – 1958)

- vlastným menom Ing. dr. Ján Botto
- stal sa chemickým inžinierom
- začal tvoriť v prvej polovici 90. rokov, prvé básne vyšli v novinách: *Slovenské Pohľady, Dennica, Prúdy* pod pseudonymom **Janko Cigáň**
- František Votruba, literárny kritik, ho prinútil vystúpiť z anonymity (Votruba napísal básen pod Cigáňovým menom a ten sa naštvál)
- napísal 2 básnické zbierky + prózu:
- znaky jeho tvorby:
  1. *slovenská moderna – symbolika*
  2. *začal písať básne potrojným metrom* (využíva trojslabičné slová s prízvukom na prvej slabike)
  3. *v jeho dielach rezonuje osamelosť, opustenosť, pesimizmus, sklamanie a skepsa*
    - dôvod: a) cítil sa veľmi sám v pretechnizovanom svete
b) bol odlúčený od matky, rodného kraja, lebo študoval v cudzine
    - vplyv: francúzska, nemecká, rumunská (tu študoval) a maďarská literatúra
  4. *lyrický hrdina je sám autor*
  5. *hrdina jeho básní sa vyskytuje uprostred noci a úplne izolovaný od sveta*
  6. *motívy básní: lúboštné, prírodné, spomienkové, filozofické*
  7. *využíva:* *Zmyslové vnímanie*
Zvukomalebnosť
Symboly, ktoré čerpá z Biblie, mytológie a prírody

Nox et solitudo (Noc a samota) – básnická zbierka

- jeho lyrický hrdina sa cíti osamelý, smutný, opustený
- názov zbierky predstavuje postoj moderného človeka uprostred doby, v ktorej žil
- príčinou tohto bolo:
  1. človek uprostred dynamicky sa meniaceho sveta

2. odlúčenosť autora od drobného rodného kraja, prežíva pesimizmus, sklamanie, dezilúziu, skepsu, rozorvanosť
- vždy sa nachádza uprostred tmavej noci
  - vyplývalo to z odlúčenosti básnika od svojich najbližších
  - prevládajú tu prírodné, ľúbostné a národné motívy
  - medzi najvýraznejšie básne zo zbierky patria: *Topole*
Už je pozde
Aminke
Vesper dominance
Jehovah

Topole

- sú pre neho symbolom smútku, samoty
- subjektívna lyrika s podtónom prírodnej
- hl. myšlienka - hľadá východisko z osamelosti
- východisko nenachádza ani v nirváne
- symbolom smútku je i havran – bezvýchodiskovosť
- celá báseň je rámcovaná prírodou

Už je pozde

- báseň s ľúbostnou tematikou (láska je nenaplnená) rámcovaná prírodnými motívmi
- hrdina je umiestnený do noci, ktorá je symbolom smútku a samoty
- využil tu priestorové a farebné videnie
- báseň začína a končí slovami:

*„Už je pozde, nepamätáš ... a ty nejdeš dokončiť započaté
hovory ...“*

Aminke

- báseň, je venovaná matke
- cítiť tu túžbu básnika po domove a matke

Vesper dominance (nedel'ný večer)

- lyricko-epická báseň
- spomína si na matku ďaleko v cudzine. Myslí na svoj rodný dom a na stôl, pri ktorom matka sedáva a strachuje sa o osud svojho syna
- využil tu priestorové a farebné videnie

Jehovah

- téma – filozofická a národná
- prekonáva tu pocity osobného sklamanie
- prežíva sklamanie z pasivity slovenského národa
- na záver zvoláva pomstu na členov svojho národa, ak sa neodhodlajú k činu

*„Nechceli vedieť, že sa pripozdieva - na vlastné plemä tvoju
prosím pomstu.“*

Verše – básnická zbierka

- objavuje sa tu prvá sociálna téma
- MOTÍVY: národné, ľúbostné, prírodné, sociálne, spomienkové, filozofické
- v zbierke sa zamýšľa nad svojim miestom vo svete, prekonáva vlastnú osamelosť a začína sa venovať spoločnosti a národom:

*„Dnes sme už pokojní, samota žiadneho smútku už nemá,
minulosť mŕtva je, budúcnosť prázdna a nemá“*

- najvýznamnejšie básne:

Otcova roľa

- sociálna báseň, rieši tu otázku návratu k rodnému kraju
- malý príbeh o návrate básnika naspäť do vlasti, symbolom vlasti je otcova roľa
- použil *autoštylizáciu* – autor tu vystupuje v podobe tuláka, ktorý sa vracia k slovenskému národu
- úvodné verše vychádzajú z impresionizmu:

„*Pokojný večer na vršky padal*“

- naznačuje tu tisícročné utláčanie Slovákov
- hnevá sa na slovenskú inteligenciu, ktorá sa nehľási k slovenskému národu:

„*Prečo si nechal otcovskú pôdu? Obrancu nemá*“

- záver:

„*Vyklíčia ešte zubále dračie z poddaných zeme?*“

Baníci

- je postavená na sociálnom konflikte

„*Démon kys' škaredý, chvost vlečúc po zemi, do ucha čepce mi*“

- démon = symbol z Biblie, symbol zla, predstavuje utláčateľov slovenského národa. Navádza básnika, aby sa odtrhol od ľudu, aby zradil svoj národ, sľubuje mu zlato, poklady ale básnik odmieta
- prekonáva tu osobný smútok, angažuje sa za národ
- vystupuje tu postava démona, ktorý je predstaviteľom utlačovateľov Slovákov
- záver – je to viera vo víťazstvo sociálne ponižovaných

Otrok

- sociálna báseň
- využil tu *autoštylizáciu*:

„*Som ten, čo dozrieval pod bičom otrokára.*“

- záver vyznieva ako viera v lepšiu budúcnosť

PRÓZA:

Naši – sú to portrétné štúdiá ktorými začínal

Sentimentálne príhody - vyšiel v časopise, neskôr na 2 časti - **Svadba + Almužna**

List mŕtvemu

Udalosti

Bájka pre moju milú

Nos, Ja – básne v próze

- Krasko sa vyrovnáva s pocitmi moderného človeka, ktorý stratil istoty starého sveta. Jeho protagonistu pochybuje o realite a nedokáže sa zorientovať vo vlastných pochybnostiach.

Janko Jesenský

(1874 Martin – 1945 Bratislava)

- v poézii – symbolista
- v próze – kritický realista
- prvý získal titul národný umelec
- demokrat, právnik, získal vysoké postavenie, viceprezident krajského úradu v Bratislave
- vplyv na jeho tvorbu mali: Sládkovič, Puškin, Heine, Vajanský, Lermontov

POÉZIA:

Verše - 1. básnická zbierka

- TÉMA: láska (je tu zobrazená ako prirodzený ľudský cit a zážitok), je tu nekonvenčný pohľad na ženu (žena je rovnocenná mužovi), veľkosto, kaviarne, v centre je oslava domova
- skladá sa zo 6 tematických celkov
- je to mnohotvárna poézia
- túto zbierku nezaraďujeme medzi poéziu moderny

Zo zajatia - básnická zbierka

- napísaná v Petrohrade (1917), vyšla v Martine (1919)
- TÉMY: kritický postoj k cárizmu, ľúbostná a intímna lyrika
- láska je tu ako pevný cit, ktorý nemôže nikto rozdeliť
- zbierka sa nazýva aj „Lyrický denník Janka Jesenského z 1. svetovej vojny“
- nepatrí medzi zbierky literárnej moderny

Verše II - básnická zbierka

- zbierka sa skladá čiastočne z veršov, ktoré boli uverejnené vo Veršoch I
- obsahuje nové príležitostné básne
- TÉMY: vznik . ČSR, fašizmus, odboj proti fašizmu
- najviac tu využil symboly
- toto dielo je súčasťou slovenskej literárnej moderny
- do tejto zbierky zaradil aj rozsiahlu lyricko-epickú skladbu **Náš hrdina**

Po búrkach - básnická zbierka

- je tu vyjadrené trpké sklamanie nad pomermi v 1. ČSR
- kritizoval tu čechoslovakizmus, ale aj prejavy slovenského nacionalizmu

- básnické zbierky:

Proti noci
Čierne dni
Na zlobu dňa
Reflexie
Jesenný kvet

- básnické zbierky
- vyjadrujú odpor k 2. svetovej vojne
- najprv ich písal sám pre seba – priečinková tvorba
- uverejnené boli po r. 1945

PRÓZA:

Malomestské rozprávky

- obsahuje 10 krátkych próz

- najvýraznejšie sú: *Slnečný kúpeľ*, *Štvorylka*, *Maškarný ples*, *Slovo lásky*, *Koniec lásky*, *Otroci*, *Pani Rafiková*
- zmes príbehov, udalostí a príhod z malomestského prostredia
- TÉMY: malomesto, láska, intrigy, závisť, život v spoločnosti, život v súkromí
- cez charakteristiky osôb ukázal vonkajší aj vnútorný svet osoby

Otroci

- rozpráva o dvoch mladých ľuďoch z rozličných spoločenských vrstiev:
- Elena - má 22 rokov, pomaly ju pokladajú za starú dievku
  - je zasnúbená, miluje však študenta Čudraka, ktorý nazýva lásku tovarom a všetkých ľudí otrokmi:

„Ste otrokyňa vašich pánov rodičov a spoločenského zvyku a tak ako všetci ľudia sú otroci, aj vy ste otrok.“

- záver – Elena sa vydá za muža, ktorého nemiluje, ale autor na záver skonštatuje:

„Žili šťastne a mali sa radi.“

Štvorylka

- je to výsmech zo žien, ktoré podľahli lesku vojenských uniforiem, výsmech malomeštiactva a pokrytectva v spoločnosti
- v popredí sú prvky malomeštiactva: dámy tvrdia, že im róby šijú v Paríži a pritom ich šije miestna krajčírka

Slnečný kúpeľ

- motto: *„v zdravom tele zdravý duch“*
- vystupujú tu osoby z najvyššej spoločenskej vrstvy: lekár, právnik, notár, lekárnik sa rozhodli vypestovať si zdravé telo
- cvičia na brehu rieky, ľudia z mestečka ich pokladajú za bláznov
- aby sa nezahanbili pred ostatnými, začnú hľadať sami seba

Pani Rafiková

- hneď v úvode je charakteristika *pani Rafikovej* – malá 80-kilová ženička s guľatou tvárou
- príbeh sa odohráva v malom mestečku
- pani Rafiková svojimi intrigami a klebetami spôsobí až smrť

Strach - novela

- nepatrí medzi Malomestské rozprávky
- vystihol tu psychologickú stránku ľudí, ktorí odmietli fašizmus
- je to viac-menej autobiografia

Cestou k slobode - spomienková tvorba, viaže sa na roky okupácie

Demokrati

- román z 30-tych rokov 20. storočia
- odohráva sa za 1. ČSR
- TÉMY: malomeštiactvo
- je to ostrá kritika buržoázie, jej politiky, morálky
- postupuje od irónie k satire
- týmto románom autor dal do kontrastu dve tváre demokracie:
  1. hlásenú oficiálne
  2. praktickú a skutočnú podobu demokracie
- kompozícia:
  - román je založený na chronologickom radení dejových zložiek, ide o reťazové spojenie jednotlivých príbehov v podobe malých noviel
  - jazyk postáv charakterizuje ich spoločenské postavenie

- využitých veľa kancelarizmov a veľa cudzích slov
- hl. postava – doktor práv Landík
  - kladná postava, nesie autobiografické prvky
  - prechádza cez rozličné prostredia a situácie
  - je to postava, ktorá má ako jedinú ukončený epický vývoj
- 2 časti:
  - 1. časť** – odohráva sa v okresnom mestečku
    - doktor práv Landík uzavrie spolok „Rovnosť“ s mäsiarom Tolkošom
    - mäsiar Tolkoš je zaľúbený do slúžky Hanky, ale nechce ju pozvať na schôdzku, lebo by sa spoločensky znemožnil
    - doktor Landík chce dokázať Tolkošovi, že existuje rovnosť medzi ľuďmi a požiada Hanku o schôdzku. Hanka najprv odmietla, ale napokon s Landíkom ide po celom meste a Landík jej pomáha pri výbere topánok
    - Landík sa dostáva do ostrej paľby malomeštiakov, ktorí ho začnú odcudzovať, že sa spojil so slúžkou. Medzi mladými ľuďmi vznikla iskievka sympatie
    - Tolkoš sa pomstí Landíkovi tým, že napíše anonym na okresný úrad, že úradník vo vyššej funkcii sa „zahadzuje“ so slúžkou. Doktor Landík sa dostáva do veľkých problémov a je preložený do Bratislavy, lebo sa skutočne do Hanky zaľúbil.
  - 2. časť** – odohráva sa v Bratislave v čase predvolebného boja
    - dej prebieha v troch prostrediach – krajský súd, rodina Petrovičových, politický boj
    - postava Landíka tu ustupuje do úzadia, do popredia sa dostávajú vysoko postavení politickí funkcionári. Postava Landíka ich však spája
    - do doktora Landíka sa zaľúbi dcéra advokáta Petroviča Želka
    - cez tento vzťah sa odhaľuje pravá tvár advokáta Petroviča
    - na záver doktor Landík odmieta karierizmus a nachádza uspokojenie v skromnom živote malého úradníka a v šťastnom manželstve so slúžkou Hankou
    - nakoniec doktor Landík zisťuje, že Hanka je nemanželskou dcérou veľmi bohatého a politicky vplyvného statkára *Dubca*, ktorý sa stal manželom Petrovičovej dcéry Želky
    - využil tu iróniu, satiru a humor

- postavy:

mäsiar Tolkoš:

- typický predstaviteľ malomestského prostredia, zakladá si na svojom spoločenskom postavení
- do Hanky je zaľúbený, ale nemôže si ju vziať lebo v jeho očiach je len slúžka
- keď sa Landík zaľúbi do Hanky, posielal naňho anonymy a Landíka preložila na základe anonymov do Bratislavy

doktor Petrovič

- reprezentuje bratislavskú smotánku
- je zámožný ale relatívne, pretože jeho žena a dcéra všetko minú
- je veľký kariérista, túži sa stať poslancom národného zhromaždenia v Prahe za Agrárnu stranu, kvôli tomu je schopný veľkých intríg
- napriek všetkému má povest' dobráka a pomôže Landíkovi v politickej kariére
- má falošnú tvár demokrata, svoje „životné poslanie“ získal nedemokratickými prostriedkami
- jeho životným krédom sú peniaze a politická moc
- vlastnú dcéru Želku predáva za zhýralca, len aby bol bohatý a politicky vplyvný

slúžka Hanka

- je kuchárkou u bankára
- zaľúbi sa do Landíka, ale udrží si potrebný odstup, lebo neverí, že sa s ňou ožení

- v závere románu sa dozvedáme, že je dcérou statkára Dubca a doktor Landík si ju vezme za ženu

Želka Petrovičová

- predstaviteľka zlatej bratislavskej mládeže 30. rokov
- bohatá, náladová, rozmaznaná, kalkuluje s mužmi, keď zistí, že doktor Landík nemá peniaze, vydá sa za starého statkára Dubca
- súbor próz: *Novely, Za starých časov*

-

Stredná generácia

- označujeme ich ako tradicionalistov
- autori sa vracajú k témam 1. svetovej vojny
- témy básnických zbierok:
  - a) domov
  - b) rodný kraj
  - c) príroda
  - d) matka a otec
- predstavitelia: **Martin Rázus, Štefan Krčméry**

Martin Rázus

Vrbica (časť Liptovského Mikuláša) 1888 – 1938 Brezno

- novinár, politik
- zakladateľ SNS
- mal blízky vzťah k A. Hlinkovi
- študoval teológiu
- stredná generácia
- zaraďujeme ho k tradicionalistom a k národne orientovaným básnikom
- témy: detstvo, rodina, matka, otec, dedina – ľud (vracia sa k nim po celý život)
- literárne diela rozdeľujeme:
  1. *Poézia*
  2. *Próza*
  3. *Dráma*
  4. *Teoretické state*

1. POÉZIA:

- vplyv: P.O. Hviezdoslav, I. Krasko, J. Jesenský, Vladimír Roy
- vyjadroval sociálne cítenie a dramatické osudy ľudu, z ktorého vyšiel
- do literatúry vstúpil básnickou zbierkou ***Z tichých a búrných chvíľ***
  - príroda a reflexívna lyrika, obsahuje mravno-filozofické reflexie
  - skúma tu vlastnú dušu

To je vojna

- obsahuje baladické a epické básne o 1. svetovej vojne
- prvýkrát tu využil sociálnu baladu v slovenskej literatúre
- najvýznamnejšia je balada **Matka**
  - príbeh ženy, ktorá sa dozvedá, že cez dedinu má prechádzať vojenský transport, v ktorom má byť jej syn
  - matka čaká na stanici, vonku mrzne, rozpráva sa so železničiarom
  - vlaky idú a nezastavujú a syna sa nedočká – zomiera na stanici

Hoj zem drahá – básnická zbierka (nár. téma)

- autor sa stáva predsedom SNS a poslancom v nár. zhromaždení
- reaguje tu na postavenie Slovenska v Rakúsko-Uhorsku a verí, že po vzniku Česko-slovenska bude mať Slovensko lepšie postavenie
- autor sa tu štylizoval:

„*Spevec úbohých a bard ukrivdených.*“

Kresby a hovory – básnická zbierka

- vyjadruje tu svoje filozofické a etické postoje

Kameň na medzi – básnická zbierka (nár. téma)

- kritika čechoslovakizmu
- kritizuje postavenie Slovákov v jednotnom štáte (najmä hosp.)
- touto zbierkou sa stal nepohodlným pre vládnuce kruhy

Cestou – básnická zbierka

- vyjadruje smútok, že nedokázal pre svoj národ vymôcť rovnocenné postavenie v ČSR
- ukázal sociálne prvky ako biedu, vyst'ahovalectvo, nesvornosť Slovákov:

*“Som zlý, keď bránim svoju krv, som zlý politik, zlý spisovateľ,
zbytočný človek.”*

Stretnutie – básnická zbierka

- vyšla po jeho smrti
- má 5 spevov
- rodinná tematika
- najviac miesta venuje matke (v popredí), s ktorou vedie dialóg o nebohom otcovi
- pri rozhovore vyjadruje, že pre Slovákov prídu lepšie časy:

“Ó, mati drahá verte, raz inak bude na zemi.”

Ahasver – dramatická báseň

- predstavuje zlo, skepsu, smútok
- vystupuje tu básnik raz v úlohe Petrarchu, raz v úlohe Goetheho, raz ako Puškin
- vystupuje tu postava ženy, ktorá má podobu Laury (vystupuje u Petrarchu), Loty (Goethe), Natalia (Puškin)
- básnik a žena vedú dialóg s Ahasvérom, v dialógu je Ahasvér porazený:

“No náš deň príde zajtra zas.”

2. PRÓZA:

Svety – román

- 4 zväzky
- dej sa odohráva na moravsko-slovenskom pomedzí
- autobiografia (v postave farára Svarinského)
- nie je kompozične stlmený a vyznieva veľmi roztrieštene

Júlia – historický román zo 17. storočia

- rieši tu historický spor mešťanov mesta Brezna s majiteľom Lubčianskeho zámku
- obsahuje romantické prvky

Krčmársky kráľ – výchovný román

- téma: boj o krčmárku licenciu na Slovenských dedinách pred 1. sv. vojnou
- odsudzuje alkoholizmus Slovákov, židovských a maďarských krčmárov, ktorí bohatli na slovenskom ľude

Odkaz mŕtvym – historický román

- rieši tu otázku náboženskej znášanlivosti

AUTOBIOGRAFICKÉ PRÓZY:

Maroško

Maroško študuje

- vznikajú v dobe zložitých politických zápasov
- predstavujú denník plný osobných spomienok
- hl. postava je autor – bol prvorođený syn
- hovorí tu o svojom starom otcovi, pôvodcom pltníkovi, ktorý pracuje ako garbiar v kožiarskych závodoch v Mikuláši
- otec hovorí málo a je veľmi prísny
- rozpráva tu príbehu z svojho života: o priateľstve, zo školy, z volieb
- rezonujú tu rozdiely medzi ľuďmi na Slovensku

Bombura - dvojnoveľa

- najlepšie prozaické dielo
- hovorí o breznianskom zbojníkovi Bomburovi
- v popredí je zbojnická tematika na vojenskom podklade

3. DRÁMA:

Hana

- rieši tu problémy rozvráteného manželstva

4. TEORETICKÉ STATE:

- zbierky esejí: **Argumenty**
- náboženské texty: **Z nášho chrámu**
Pred tvárou božou

Štefan Krčméry

Močovce pri Martine 1892 – 1955 Bratislava

- vyštudoval za evanjelického kňaza, ako kňaz pôsobil veľmi krátko
- stal sa: šéfredaktorom   Slovenských pohľadov
                  redaktorom   Národných novín
                  tajomníkom   Matice slovenskej
- bol v Paríži a v Ženeve
- trpel ťažkou duševnou chorobou
- balansoval medzi modernou a tradicionalizmom
- patrí do strednej generácie
- básnik, prozaik, prekladateľ, literárny kritik, historik, publicista, redaktor, organizátor literárneho a kultúrneho života
- prínos:
  1. **filozofia životného pohybu a aktivity**
  2. **vieru v čin**
- vplyv:
  1. *Slovenská a svetová literárna moderna*
  2. *Štúrovci*
  3. *P.O. Hviezdoslav*
  4. *Nitche* (filozof)- priniesol individualizmus
  5. *Thatur* (indický básnik) – tvrdil, že životná energia vychádza zo Zeme
  6. *Bergeon* (dánsky filozof) – priniesol filozofiu životného pohybu a aktivity

Keď sa sloboda rodila – básnická zbierka

- prvá zbierka
- obsahuje národnú tematiku
- prvýkrát tu vyjadril filozofiu viery v čin:

„Príde vykúpenie vytúžené, vymodlené a budúcnosť bude
vybojovaná činom.“

- obsahuje vlasteneckú lyriku – reaguje na prevratné udalosti na Slovensku, na 1. svetovú vojnu, na Martinskú deklaráciu a na obnovenie činnosti Matice
- významné sú básne: **Báseň jánošíkovská** – téma: boj za národnú slobodu, uplatňuje tu vplyv ľudovej slovesnosti
   Slovenským roľníkom – má podobu prejavu na zhromaždení v Martine, záver vyznieva ako výzva k činu:

„Zdvihli hlavu na rána nového úsvitu.“

Herbárium – básnická zbierka

- predstavuje výber jeho subjektívnej a meditatívnej lyriky
- silne pesimistická
- vyjadruje pochybnosti o zmysle ľudskej existencie
- **Smrť kráľovská** – báseň
  - básnik sa prihovára k smrti, chce s ňou uzavrieť dohodu, no vie, že je to zbytočné, napriek tomu na protiklade voda – oheň poukazuje, že boj proti smrti zo strany človeka nikdy nekončí

Piesne a balady – básnická zbierka

- patrí k vrcholom jeho lyriky
- témy: historické, prírodné, snové
- vyslovil tu mýtus o národnom živote
- veľkú úlohu tu hrá príroda
- príroda má 3 funkcie:
  1. funkcia útechy
  2. inšpiračná úloha
  3. filozofická

„Dotyk zeme dodáva mi sily.“

Žene – básnická zbierka

- obsahuje ľúbostnú lyriku, láska je tu zobrazená ako trýznivá a bolestivá
- láska je zobrazená v kontraste s láskou jemnou a nežnou

Pozdrav odmlčaného básnika

- cítiť tu znaky jeho duševnej choroby
- zobrazená je tu jeho životná dráma
- rôzne témy
- nesie prvky hodnotovej nevyrovnanosti

- preklady:
  - z francúzštiny, maďarčiny, nemčiny
  - vyšli pod názvom ***Z cudzích sadov***

- teoretické diela:

150 rokov slovenskej literatúry } - v 1974 vyšli pod názvom ***Dejiny slovenskej literatúry***
Slovenská poézia 18. storočia }

- najvýznamnejšia je prvá časť, vyzdvihuje tu Bernoláka, Holého, Chalúpku, Štúra a Kráľa

PRÓZA:

- nedosahuje úroveň poézie

Cesta na ostrov Brač – reportážna kniha

- je to jeho prvá kniha

Oslobodenie – lyrická próza

- zachytáva vznik republiky v roku 1918

Zimná legenda – autobiografické poviedky

- zachytáva udalosti vzniku 1. ČSR
- zobrazuje tu rôzne osobnosti nášho národného a kultúrneho života

Mladšia generácia

- rozdeľuje sa:
  - a) NEOSYMBOLISTOV: **Emil Boleslav Lukáč**
  - b) VITALISTOV: **Ján Smrek**
  - c) ĽAVICOVO ORIENTOVANÝCH = DAV: **Laco Novomestský, Daniel Okáli, Ján Rob Poničan**
  - d) NADREALISTI: **Rudolf Fábry, Štefan Žáry, Ján Brezina, Vladimír Reisel, Ján Rak, Pavol Bunčák, Július Lenko**
  - e) KATOLÍCKA MODERNA: **Rudolf Dilong, Ján Haranta, Pavol Gašparovič Hlbina, Ján Motulko, Janko Silan, Karol Strmeň, Mikuláš Špric, Pavol Ušák-Oliva, Stetoslav Viegľ, Gorazd Zvonický, Andrej Žarnov**
  - f) AUTORI S VLASTNÝM INDIVIDUÁLNYM VÝVOJOM: **Valentín Beniak, Maša Haľamová, Pavol Bunčák**

Emil Boleslav Lukáč

Hodruša (v Hámroch pri Banskej Štiavnici) 1900 – 1979 Bratislava

- nová generácia
- neosymbolista a dolorista
- študoval v Bystrici, Bratislave, Lipsku, Paríži teológiu a filozofiu
- pôsobil najprv ako kňaz, neskôr učil na hudobnej a dramatickej akadémii v Bratislave a neskôr na dievčenskom gymnázium v Bratislave
- **priniesol dolorizmus** (v tvorbe prevláda smútok, sebatrýzeň a bolesť) a paradoxy (v diele *O láske neláskavej*)
- čerpá: z romantiky, realistickej a symbolistickej literatúre
- témy: domov, cudzina, láska (krutá, sebazničujúca, trýznivá, bolestivá), slovenská príroda a vojna
- redigoval časopisy: Mladé Slovensko, LUK (literatúra umenie kult.), Slovenské smery, Tvorba
- do literatúry vstúpil básnickou zbierkou *Spoved'*
  - témy: domov, banické prostredie, oslava rodného kraja, spomienky na 1. sv. vojnu
  - neosymbolistická zbierka plná bolesti, nedôverčivosti
  - začal využívať paradoxy a protiklady:

“To nie je pravda, ó nie som taký zlý, jak verí o mne každý.”

Dunaj a Seina – básnická zbierka

- je z pôsobenia v Paríži, cudzina naňho pôsobí nepriateľsky
- témy: domov – svet
dedina – mesto
- spomína na mestá: Bratislava, Paríž, Hodruša
- dedina je preňho symbolom mravných a kladných hodnôt, mesto je symbolom neresti:

“Všetko to cudzie mi je, inde moja vlasť.”

Hymny k sláve hosudarovej – básnická zbierka

- téma: kresťanský svetonázor, osobné a spoločenské problémy
- nadviazal na Hviezdoslava (vo forme forma – zbierka hýri poetizmami, biblizmami a archaizmami)
- najvýznamnejšia báseň – **Hymna bytia**
- využil tu autocharakteristiku:

“Som bohatierom, bedárom, madonou, kurtizánou.”

O láske neláskavej – básnická zbierka

- téma: láska
- básnik sa nepoddáva citu, láska má uňho podobu nenávisťi, blúdenia, skepsy, sklamaní a je plná paradoxov
- kniha je plná erotiky a vášne
- báseň **Paradoxom**
  - návod na udržanie vzťahu medzi mužom a ženou
  - básnik tvrdí, že láska nikdy nesmi byť v pokoji, lebo vtedy zaniká:

“Zakazuj lásku, drv ju, mraz ju, tak drž cit lásky.”

- v závere využil paradoxy:

“Nesmiem byť šťastný, lebo šťastím uplynie šťastie,
len z kyprej pôdy pochybností nám láska rastie.”

Križovatky – básnická zbierka

- využil tu symboly a alegóriu
- znovu sa ho zmocňuje nepokoj, pretože Lukáč vycítil nebezpečenstvo fašizmu

Spev vlkov – básnická zbierka (protivojnová)

- téma: osud národa, slovenskej zeme
- cítiť jeho bolesť z nástupu fašizmu

“Späť supy, späť, tu žije národ, nie ovčie mŕtvoly.”

- obsahuje básne z rodnej Hodruše a okolia
- podstatná je tu slovenská príroda

Elixír – básnická zbierka

- téma: spoločenská tematika
- najhlavnejší motív je vojna:

“Kam utiecť, kam?”

- delí sa na 2 časti:
  1. časť: Zaoberá sa spoločenskými, nadosobnými problémami (vojna)
  2. časť: Zaoberá sa svojou básnickou tvorbou

Moloch (sumerský boh ohňa a vojny) – básnická zbierka (protivojnová)

- vychádza z kresťanskej a antickej mytológie
- skladá sa zo 6 cyklov:
  1. a 2. časť: rozdelenie republiky po Mníchove a Španielska občianska vojna
  3. časť: reflexívna lyrika
  4. časť: zamyslenie sa nad postavením poézie a umenia vôbec
    - básne sú venované predchádzajúcim generáciám spisovateľov
  5. a 6. časť: Filozofia dejín
    - v popredí je postava J. Kráľa
    - podáva tu revolučný obraz sveta za pozadí biblického obrazu histórie

Bábel (= babylonská ríša) – básnická zbierka (protivojnový)

- na biblickom obraze podáva znaky nacizmu
- skladá sa z 3 častí:
  - a) zaujal tu osobný postoj k vojne
  - b) obsahuje jeho osobné bôle z vojny
  - c) preklady z diela Victora Huga a Goetheho

Dies Irae - básnická zbierka

- výber básní, ktoré vznikli v čase vojny
- patrí sem aj časť básnická skladby – **Stĺp hanby**
  - druhá časť vyšla neskôr ako samostatná zbierka – **Hudba domova**

Óda na poslednú a prvú – básnická zbierka

- vracia sa tu k myšlienkam francúzskej revolúcie
- ide mu o bratstvo
- vyslovuje tu určitú víziu o novom svete a vracia sa k odkazu Beethovena a Schilera

Parižske romance – básnická zbierka

- návrat do mesta svojej mladosti
- skladá sa z 3 cyklov:
  - a) Zastávka – vracia sa do Paríža
  - b) – obsahuje filozofické a sociálne básne
  - c) Štácie – venované pamiatke svojich literárnych druhov a literárnym láskam

Srdce pod Kaukazom – básnická zbierka

- obsahuje intímne básne
- podáva postoj básnika k rodnej zemi

PREKLADY:

Záhrada útechy	– preklady zo svetovej poézie
Kvapky z perlete	– výber z francúzskej poézie
Spoved' Dunaja	– výber z maďarskej poézie

Ján Smrek

Zemianske lieskové 1898 – 1982 Bratislava

- vlastným menom JÁN ČIETEK
- zomreli mu rodičia veľmi skoro
- dostáva sa do sirotinca v Modre
- prešiel rôznymi zamestnaniami
- roku 1918 narukoval ako vojak, dostáva sa do Turecka a Palestíny
- ochorel na maláriu
- po návrate začína študovať v Učiteľskom ústave v Modre, tu aj maturuje
- zapíše sa na bohosloveckú fakultu, štúdium zanecháva
- roku 1925 zakladá **Edíciu mladých slovenských autorov = EMSA**
- rok 1930 zakladá časopis **Elán** – vychádza do roku 1947
  - jeden z najvýznamnejších literárnych časopisov
  - hlásal otváranie okien do Európy → slovenský autori chceli priblížiť slovenskú literatúru európskej
- je to vitalista
- nadviazal na anacreónsku poéziu → témy: láska, ženy, víno, spev

POÉZIA:

Odsúdený k večnej žizni – básnická zbierka

- vstúpil s ňou do literatúry
- symbolistická zbierka
- pomocou symbolov chcel vyjadriť nedostatok lásky, ktorá mu chýba
- básne sú plné smútku a pesimizmu
- básne stoja na protikladoch:
  - telo – duša
  - zmyselnosť – abstrakcia
- posledná báseň tejto zbierky: **Dnes milujem svoj deň**
  - vyjadruje tu nový vzťah k životu
  - prináša nové hodnoty
  - prekonáva pesimizmus

“Dnes milujem svoj deň, noc miloval som včera.”

“Hľa milujem svoj deň, najmä svoje ráno.”

Cválajúce dni – básnická zbierka

- vitalistická zbierka
- priblížil slov. poéziu k európskej
- cítiť tu veľkú radosť zo života
- básne nám znejú ako bežná, hovorová reč
- niekedy znejú ako balady, hoci formálne sú to básne
- najvýznamnejšie básne: **Balada o noci májovej**
Balada o cynickom milovaní
Dievča v rozkvetu
Mne dedinčanka stepila

Cválajúce dni – vyjadrená túžba po radosť zo života, opojenie mladej generácie zo zmeny, za ktorou ich ženie rytmus, čas

“My mladí jarí šarvanci, ktorí sme život, svoju milú objali pri prvom tanci, sme celým dúškom živí, my sme tí jazdci živí.”

Božské uzly – básnická zbierka

- prevažujú tu ľúbostné motívy, ktoré sú spojené s prírodou
- najvýraznejšie básne: **Verš o kvitnúcich dlaniach**

Verš prvého dňa

- **Genesis a exodus**

= zrod, narodenie, = smrť

- začína od autorovho narodenia

“Otec privítal ma, červeným spil sa vínom.”

- tragické osudy z jeho života:
  - smrť otca: *“Bo o 3 roky držal kňaz kázeň o otcovi.”*
  - smrť matky: *“Aby som nečul, jak v hrob kladú matku s láskavými očami.”*
  - symbolizmus: *“Hodil som na svet pohľad pošmurň a vložil som srdce do urny.”*
  - vitalizmus: *“Znie pieseň mora a ja pri nej otváram znova urnu srdca.”*

Iba oči – básnická zbierka

- rozvinul tu vitalizmus
- do popredia prichádza zmyslové vnímanie
- témy: ľúbostné, prírodné, sociálne, cestovateľské

Básnik a žena – básnická skladba

- má 5 častí:

- 1. časť – V zasneženom parku**
- 2. časť – Pokračovanie jarné**
- 3. časť – Letná noc na vode**
- 4. časť – Už padajú listy**
- 5. časť – Po 10 rokoch**

- 1. časť:** - básnik sa stretáva s neznámou ženou v zasneženom parku a začínajú spolu viesť dialóg o láske a o poézii
- 2. časť:** - pokračuje rozhovor o láske
  - láska je tu vyjadrená v náznakoch:

“A ja sa dívam ako krásne zmäkla reč vašich očí.”

- 3. časť:** - láska a rozhovor pokračuje, žena si uvedomuje, že nemôže byť sama básnikovou inšpiráciou, lebo básnik žije a tvorí pre lásku
- 4. časť:** - žena si uvedomuje svoje povinnosti a radí básnikovi, že je povinný rozdávať krásu a cit pre všetkých ľudí
  - prichádza k prerušeniu rozhovoru:

“Najkrajšie sny sa málokedy splnia a my, keď sa najkrajšie sa milujeme, tiež iba sníme.”

- 5. časť:** - básnik sa s poézie necíti sám, znovu sa v parku stretáva so ženou po 10 rokoch
  - rozhovor sa obnovuje, zamýšľajú sa nad láskou, životom a poéziou

“Čím väčšmi milujeme, tým viac ma bolí vedome, že nič netrvá večne, keď nájdem lásku, trpnem, že sa stane bežnou.”

*“Zápasit’ treba, neujsť nikdy z boja, nebát’ sa rán, že sa nezahoja,
nepatriť nikdy medzi neveriacich a milovať.”*

- záver skladby je oslavou ženy (koniec 5. časti):

*“Čo vravíš srdce? Tiché je jak pena, len pery sa ešte pohybujú a
vyslovujú najkrajšie ľudské slovo: žena”*

Zrno – básnická zbierka

- témy: domov (symbol sily a čistoty), príroda

básnická zbierky: **Hostina**

Studňa

- reagoval tu na 2. sv. vojnu cez symboly a alegóriu
- najvýznamnejšia je báseň **Bacardi** (=biely rum) zo Studne
  - protivojnová zbierka
  - cez nápoje vyjadruje odpor voči vojne:

“Nech miesto hromobitia kanónov znie krotký cengot čiaš.”

“Prečo má tiecť krv, nech tečú nápoje.”

Struny – básnická zbierka

- prevláda prírodná lyrika
- nevzdáva sa však kontaktu s ľuďmi
- objavuje sa tu 1krát téma stárnutia

Nerušte moje kruhy – básnická zbierka

- skladá sa z 2 častí:
- 1. časť Nerušte moje kruhy
  - spomienková poézia
  - vracia sa do detstva
  - spomína na pobyt v Modre
- 2. časť Stromy
  - prírodné motívy

Výber z jeho tvorby:

Moje najmilšie; Noc, láska a poézia; Krásna prostota

PRÓZA:

Poézia moja láska

- nedokončené prozaické diela
- hovorí tu o svojom živote v Prahe
- hovorí o literárnom živote na Slovensku

PREKLADY:

- prekladal Ikona, Petófiho a Puškina

Maša Haľamová

1908 – 1995

- patrí do Slovenskej medzivojnovovej poézie
- má individuálny vývoj
- manžel bol primár oddelenia TBC vo Vysokých Tatrách (dlhý čas tam žila)
- prvé básne uverejnila v: *Slovenských pohľadoch, Živene, Eláne*
- témy: láska (zobrazuje od prvého očarenia až po sklamanie), ľúbostný zážitok, Vysoké Tatry, srdce, smrť a plynutie času, cesty do Paríža

Dar – básnická zbierka

- témy: láska a ľúbostný zážitok, najmä očarenie a sklamanie z lásky, Vysoké Tatry, sociálne motívy (nadviazala v nich na Ivana Kraska a Jiřího Wolkra)

Červený mak – básnická zbierka

- témy: objektívne životné motívy, naplnená láska (vydala sa), zážitky z ciest z Paríža
- prvýkrát sa tu objavuje téma srdca:

„Človek si srdcom ukuje okovy a v nich žiť musí.“

Smrť tvoju žijem – básnická zbierka

- napísaná po smrti manžela
- spomienková próza
- zamýšľa sa nad plynutím času a života
- literatúra pre deti: *Petrišorka, Hodiny, O sýkorke z kokosového domčeka*
- preklady: ruská, lužicko-srbská, česká literatúra

Ľavicovo orientovaný spisovatelia

- vznik v predvojnovom období, tvorba súvisí s tvorbou robotníckych autorov
- prináša do literatúry nový obsah, hlavne revolučné myšlienky
- súvisí s utváraním ľavicovo orientovanej generácie – tvoria ju študenti v Prahe
- 1922 sa zakladá spolok *Voľné združenie študentov socialistov na Slovensku*
- po príchode z Prahy zakladajú skupinu DAV (**D**aniel Okáli, **A**nrej Siracký, **V**ladimír Klementis)
- skupina DAV vydáva časopis DAV
  - začína pravidelne vychádzať v 1924)
  - spočiatku literárny časopis, neskôr priberá politiku a ekonómiu
  - redaktori: **Edward Urs, V. Klementis**
  - ideológia: **Andrej Siratský, V. Klementis**
  - literárny kritik a teoretikom hnutia: **Michal Chorváth**
  - spisovatelia: **Daniel Okáli, Ján Rob Poničan, Ladislav Novomestský**
  - neskôr sa pridávajú príslušníci mladej generácie, ktoré označujeme ako **R10** (všetci spis., ktorí sa narodili v 1910 – napr. **Ján Kostra**)
  - témy:
    - a) *robotnícka trieda* – jej osudy, zápasy a boje
    - b) *sociálne podmienky*
  - zdroje:
    1. čerpali z *avangardných prúdov*
    2. vychádza z *českej proletárskej poézie* – Jiří Wolker
    3. z *ruských revolučných básnikov* – Andrej Blok
    4. z *Janka Kráľa* – pre jeho *revolučnosť*

Ladislav Novomestský

Budapešť 1904 – 1976 Bratislava

- mladosť prežil v Senici
- vyštudoval za učiteľa, učil veľmi krátko
- začal pracovať v oblasti žurnalistiky, pracoval v časopisoch: *Pravda chudoby*, *Rudé právo*, *Dav*
- neskôr prešiel k politickej práci, počas fašizmu sa zapojil do odboja
- pripravoval SNP, po roku 1948 sa stal povereníkom SNR pre školstvo na Slovensku
- v 50. rokoch bol obvinený z buržoázneho nacionalizmu
- v 1954 odsúdený na 10 rokov väzenia v Ilave
- v roku 1963 sa vrátil z väzenia a je súdne rehabilitovaný
- po väzení sa vracia k literárnej činnosti
- bol predstaviteľ avangardnej ľavicovej poézie
- najvýznamnejší predstaviteľ DAVu
- vo svojej literárnej činnosti hľadal nové výrazové prostriedky
- zakladateľ nového typu poézie na Slovensku
- využíva voľný verš
- krédo jeho umeleckej činnosti: „*Poézia má byť angažovaná, ale nie za cenu umenia*“

ZDROJE:

- americký básnik *William Whitmen* – zakladateľ civilizizmu
- česká proletárska poézia – *Jiří Wolker*
- ruská a sovietska literatúra: *Vladimír Majakovskij*, *Sergej Jesenin*

TÉMY:

- veľmi rôznorodé
- má silné sociálne cítenie a humanizmus
- rozdeľujeme:
  - a) *subjektívne*: láska, šťastie, krása
  - b) *objektívne*: sociálne podmienky, hospodárska kríza, fašizmus, vojna

TVORBA:

- a) pred väzením: **Nedel'a**, **Romboid**, **Otvorené okná**, **Svätý za dedinou**, **Pašovanou ceruzkou**
- b) po väzení: **Vila Tereza**, **Do mesta 30 minút**, **Stamodtiaľ a iné**

Nedel'a (1927) – básnická zbierka

- základom sú ľúbostné motívy
- podáva nekonvenčný pohľad na lásku cez erotické zafarbenie
- obsahuje sociálne motívy – v nich sa vracia k motívom všedných dní
- zobrazuje predmestia a periférie
- najvýznamnejšie básne: **Slúžka**, **Noc**, **Fiasco**
- cítiť tu vplyv Voltaira a Apolinera

Romboid – básnická zbierka

- venovaná Jankovi Kráľovi, nesie prvky revolučnosti
- témy: sociálne, cesty a diaľky, poznanie a povinnosti
- cítiť tu vplyv Nezvala, Wolkera
- načrtáva tu nové umelecké postupy

Otvorené okná – básnická zbierka

- názov je symbolický – otváranie okien pre slovenskú literatúru do Európy
- má 2 línie:
  1. **avangardnú** – chce zmeniť spôsob písania v slovenskej literatúre, chce priniest nové jazykové a štylistické prostriedky
  2. **sociálna** – vyplýva z postavenia Slovenska v čase vyvrcholenia hospodárskej krízy
- obsahuje: intímne verše – básne **Noc na stráni**
básne s témou domova **Slávny slovenský cmier**
cyklickú báseň **Stretnutia**
  - spracúva tematiku 1. svetovej vojny a hroby slovenský vojakov po celom svete
  - zamýšľa sa tu nad hrobmi slovenských vyst'ahovalcov na celom svete:
„Blúdime ďalej labyrintom bolesti pre všetky krásy sveta zakliate.“

Svätý za dedinou – básnická zbierka

- motto: „Čas prišiel dýk a náreku, v ktorom bol básnik nepotrebný a človek cudzí človeku“
- zamýšľa sa tu nad vojnou, nástupom fašizmu, španielskej občianskej vojne, pretože v 1937 sa zúčastňuje medzinárodného kongresu spisovateľov v Španielsku
- zo španielskej občianskej vojny vznikli: **Španielska krajina**
  - rozpráva tu o československých vojakoch, ktorý zahynuli v Španielsku
  - tlmená výpoveď a silná obžaloba vojny**Španielska obloha**
  - obloha odráža všetku hrôzu, ktorá sa pod ňou odohráva
  - využíva tu paradoxy, podobenstvá a grotesku

Pašovanou ceruzkou

- obsahuje 10 básni
- napísal ich počas väzenia v Ilave
- vyjadruje smútok básnika nad temnotou doby a ťažkým položením Slovenského národa
- využíva motív cesty, ktorý je spojený s kolobehom ľudského života
- využíva motív spriaznenosti človeka s pozemskými živlami a motív zastaveného času (pobyt vo väzení)

Vila Tereza – básnická skladba

- má podtitul **v ktorýsi šiesty november v rokoch dvadsiatych**
- je to lyricko-epická skladba
- skladá sa z 2 častí:
  1. časť – oslava VOSR
  2. časť - veľmi dôležitá pre literatúru, snaží sa v nej o hľadanie nových literárnych smerov, prúdov, prostriedkov umenia
    - snaha zbaviť sa starého a prežitého
    - snaha priniest novú náplň do literatúry
„Umrelo staré umenie, nech teda žije nové.“
- prihlásil sa k voľnému veršu a k poézii pásma

Do mesta 30 minút – básnická zbierka

- venovaná *Vladimírovi Klementisovi*
  - letec, počas 2. svetovej vojny bojoval v Anglicku v Bielych perutiach
  - po rokoch 48 bol jediným Slovákom vo vláde – minister zahraničných vecí
  - nespravodlivo obvinený a popravený
- delí sa na 2 časti:
  1. **deň pekný**
    - hovorí o dnešku a jeho perspektívach
  2. **deň škaredý**
    - zobrazuje všetko zlé, čo autor prežil

Z tamodtiaľ a iné – básnická zbierka

- verše sú poznačené osobným utrpením autora
- veľa úvah o vine a nevine
- spomienky na väzenie a prepustenie
- záver vyznieva, že autor sa nevzdáva a je odhodlaný všetko začať odznova, pretože vie, že jeho konanie je správne
- najvýznamnejšie básne: **Súvislosti**
Pošušky

Dom kde žijem – básnická zbierka

- básne sú poznačené osobným utrpením
- nestačil ju publikovať

- napísal rozsiahlu báseň **Analýza** – téma SNP

PREKLADY:

- ruský spisovateľ Boris Pasternak (Dr. Živago)
- český spisovateľ Vladislav Vančura (Markéta Lazarová)

Nadrealistický spisovatelia

- vzniká v 30. rokoch 20. storočia
- vychádza z francúzskeho surrealizmu
- Znaky slovenského nadrealizmu
  1. *Poézia má byť prostriedkom a výrazom vnútorného oslobodenia*
  2. *Vychádza z Freudovej psychoanalýzy*
  3. *Využíva tzv. psychický automatizmus – pasívne zaznamenávanie iracionálnych procesov bez kontroly rozumu*
  4. *Priniesol krčovitú krásu ako protiklad k harmonickej ideálnej kráse, táto krása sa zakladá na šoku: „Tvoja páňev je tvrdšia než tvoje zuby.“*
  5. *Priniesol nové štylistické, jazykové nekonvenčné umelecké prostriedky:*
    - genitívnu metaforu: „Tvoj úsmev je krásny jak záhrada tvojich zubov.“*
    - voľný verš*
    - poézia pásma*
  6. *Texty sú mnohovýznamové*
  7. *Využíva sa hovorová kadencia – do popredia civilná reč so zvýšenou intonáciou*
- literárny predstaviteľia: **Rudolf Fábry, Štefan Žáry, Ján Brezina, Vladimír Reisel, Ján Rak, Pavol Bunčák, Július Lenko**
- nadrealizmus úzko súvisí s výtvarným umením
- predstavitelia výtvarnej avangardy sú: Cyprián Majerník, Ján Mudroch, Ladislav Guberna, Vincent Hložník
- literárny kritik: **Michal Považan, Mikuláš Bakoš**
- slov. nadrealizmus má dve etapy:
  1. *etapa* – súvisí s vydávaním básnickej zbierky R. Fábryho – *Uťaté ruky*
  2. *etapa* – súvisí s vydaním nadrealistického zborníka *Áno a nie*, v ktorom uverejnili vlastný program:

“Sme proti fašizmu a to je naša rozhodné nie, a sme za pokrok a v tom je naša áno.”
- boli vydané 4 nadrealistické zborníky:
  - Áno a nie**
  - Sen a skutočnosť**
  - Vo dne a v noci**
  - Pozdrav**

Rudolf Fábry

Budmerice 1915 – 1982 Bratislava

- gymnázium Trnava, vysokoškolské štúdium Praha – zemepis a kreslenie
- okrem literatúry sa venuje grafike a koláži
- sám si ilustroval svoje básnické zbierky

Ut'até ruky – básnická zbierka

- vyvolala veľkú pozornosť
- predstavil sa tu ako básnik, ktorý odmietol tradície a dobový vkus
- považovala za provokáciu
- 1. signálna zbierka nadrealizmu
- skladá sa z 4 častí:
  1. *Proológ* – k tomu: “*Za cenu umenia vzdávame sa umenia.*”
  2. *Básne* – prináša tu nové obrazy a metafory
    - experimentuje na základe voľnej predstavivosti
  3. *Prietrž* – čistá poézia nadrealizmu
    - priniesol tu automatické texty (iracionálne texty bez kontroly rozume)
  4. *Fair Play* – obsahuje básne, ktoré vychádzajú z jeho vedomia a podvedomia, sú spojené rečou detských riekaniak

Vodné hodiny piesočné – básnická zbierka

- začína sa mottom: “*Rozoznať kyprú zem od ženy, ktorej už nieta je holá nemožnosť.*”
- rozšíril tu východiská nadrealizmu, nezáväznú hru so slovami zatláča do deja
- do popredia sa dostáva spoločenská problematika: rozpad 1.ČSR a nástup fašizmu

Ja je niekto iný – básnická zbierka

- považuje sa za najlepšiu nadrealistickú zbierku
  - vychádza v Eláne
  - dotýka sa vnútorného sveta básnika
  - vyjadruje sa proti vojne
  - skladá z 2 častí:
    1. **časť – Prvé stretnutie s Féneom**
    2. **časť – Druhé stretnutie s Féneom**
  - FÉNEO = vybájaná postava, raz vystupuje ako diabol a raz je to sám autor:

“Ja som to, kto si šiel po meste s Féneom ruka v ruke, ten ktosi som bol ja a ja som bol Féneom.”

    - cez túto postavu vyslovil nesúhlas nad vojnovými hrôzami a zamýšľal sa nad postavením človeka vo vojne
  - má zložitú kompozíciu, priniesol tu nové metafory a prirovnania
napr.: obloha je čierna ako pardály smiechu
obloha je strieborná ako pokušenie
  - v nadrealistických zbierkach píše tradičnú poéziu
Každý sa raz vráti Nad hniezdami smrti vánok Poznanie nebies Skala nekamenná, bralo neskálnaté Na štít ruža trváca Metamorfózy metafor	}	- <u>témy</u>: od ľúbostnej lyriky, cez otázky doby, motivácie kozmického veku

- ku koncu života sa venoval poviedkovej tvorbe, písal sci-fi: **Takým zvony nezvonía**

Vladimír Reisel

1919 – 199

- patrí medzi predstaviteľov 2. vlny slovenského nadrealizmu
- predstaviteľ avangardy
- medzi avangardu sa zaradil básnickou skladbou ***Pred tvárou všetkých***
  - uverejnená v nadrealistickom zborníku *Áno a Nie*

Vidím všetky dni a noci – básnická zbierka

- vstúpil s ňou do literatúry
- nadrealistická zbierka napísaná v roku 1939
- nadviazal na Vítezeslava Nezvala a Anré Bretona
- čerpá z podvedomia, ktoré pokladá za nevyčerpatel'né
- témy: detstvo, erotika, sen, strašidelnosť, smrť, exotika, kozmické motívy
- **priniesol absolútnu metaforu** = spájanie priamo protikladných, logicky nesúvisiacich javov:
  - harmonika bolesti*
  - svetlo neviditeľných mŕtvych*
  - polnoci stromov*

Temná venuša – básnická zbierka

- napísaná v 1938 – 40, vyšla v roku 1947
- nazval ju *krikom nádeje a beznádeje svojej mladosti*
- nadviazal na francúzsky symbolizmus
- nie je to nadrealistická zbierka
- vizuálna zbierka so silným sklonom k romantickej nostalgii
- nevyužíva tu sen a podvedomie, využíva symboly a impresiu

Neskutočné mesto – básnická zbierka

- napísal ju v 40. rokoch
- témy: fašizmus, vojna, mesto, noc, žena, smútok
- forma: zovreté pásmo

„*A bola to predsa nejstrašnejšia nostalgia chodiť dlho do noci po divých, opustených miestach*“

- ďalšie básnické zbierky:

Ďakujem ti, Zrkadlo a za zrkadlom (jediná nadrealistická), ***More bez odlivu, Básne o sne, Láska na posledný pohľad, Smutné rozkoše, Oči a brezy, U nás, Rozlúčky, Žena a muž***

- nadväzuje tu na moderný lyrizmus
- analyticky hodnotí život
- nie sú to nadrealistické zbierky
- prekladal francúzsku literatúru

Štefan Žáry

1918 –

- najplodnejší básnik nadrealistického hnutia
- prispel do nadrealistických zborníkov
- vplýval naňho Nezval a Villon
- do slovenskej literatúry **priniesol villonovskú baladu** = dej sa nestupňuje, je smutný pochmúrny, hrdina nezomiera

Srdcia na mozaíke – básnická zbierka

- napísaná v 1938
- využil tradičné témy: láska k vlasti, obavy nad osudom ČSR
- prikláňa sa k českému poetizmu
- nie je nadrealistická zbierka

Zvieratník – básnická zbierka

- čistá nadrealistická zbierka
- kritici ju nazvali, že je laboratórnym experimentom nadrealizmu
- vychádza z podvedomia:

„*Ryba, ktorá striela*“

„*Ruka, ktorá kašle*“

„*Žena s hlavou tornáda*“

„*Môj miláčik rakovina*“

„*Sud ktorý vajatá*“

- (vajatá = rodiť, hnevať sa, byť nasrdený)
- využíva veľa genitívnych a absolútnych metafor

Stigmatizovaný vek – básnická zbierka

- prechodná zbierka od avangardy ku klasickej poézii
- hlavná myšlienka: vojna, odpor voči násiliu, biblické motívy
- končí vierou v lepšiu budúcnosť

Pečať plná amfor – básnická zbierka

- nadrealistická zbierka
- 1. časť: **Bronzová vlčica**
  - nadviazal tu na Apolinera
  - využíva poéziu pásma
- 2. časť: **Rím v slnci**
  - poukazuje tu na reálie Ríma

Pavúk pútnik

- nadrealistická zbierka
- hlavná myšlienka: blúdenie básnika za šťastím a slobodou

Dobrý deň pán Villon

- vracia sa k renesančnému básnikovi Villonovi
- nadrealistická zbierka, využíva rým

Múza oblieha Tróju

- básnické pásmo venoval generácii nadrealistov a literárnemu kritikovi Michalovi Považanovi
- spomienková próza
- rozpráva ako nadrealizmus dobýjal Bratislavu

„*Blikala poézia aby sa vôbec dalo prežiť*“

- je umiestnená do vojnového obdobia

- ďalšie básnické zbierky:

Meč a vavrín, Návšteva, Po mne iný, Ihar večne živí, Osmelenie do dňa, Zázračný triezvy koráb, Dvanásťkrát žena, Svätovýňský sen, Leto nášho dospievania, Smaragdové rúcho

- občianska, intímna a príležitostná poézia
- vyjadrené technické motívy a túžba človeka za poznaním

PRÓZA:

Apeninský vzduch } - novely, zobrazuje tu pobyt v Taliansku, súvisí s neorealizmom
Dolu na juhu }

Azúrová anabáza – román

- spomína na život v Taliansku

Úsmevné údolie – román

- o detstve

Snímanie masiek – kniha próz

- podal portréty svojich literárnych priateľ

Ján Brezina

1917 -

- vyštudoval FF UK
- v 30. rokoch sa prihlásil k nadrealizmu

Nikdy sa nestretnem – básnická zbierka

- jeho prvá zbierka
- motívy: detstvo, matka, rodný kraj
- obsahuje genitívnu metaforu

Volanie miesto stánku

- nadrealistická básnická zbierka
- motív: sen (vychádza z podvedomia)

- schematicko-tendenčné básnické zbierky:

Slnečný deň pre všetkých

Vrchy sa ubránia

Najvyšší čas

Spev lásky k novej Číne

V povstaní

Okrídlený deň – básnická zbierka

- rieši citové a etické zdroje vlastnej tvorby

- v 1967 vychádza výber z jeho nadrealistickej tvorby: ***Vidím a vstávam***
V zornom poli čierny strom
Anjel pokoja

básnické zbierky:

Nárečie hudby

Nezaspi prvosienka

Nočné bdenie

- } - spájanie úvah s čarovnosťou
- sugestívne básne o matke, liptovskom ľude
a rodnom kraji, ukázaný vzťah človeka k živo

Literárny kritici

Mikuláš Bakoš

(1914 – 1972)

- ukončil FF UK odbor literárna estetika
- literárny kritik slovenskej literatúry v medzivojnovom období
- venoval sa nadrealistom
- aktívne sa zúčastňoval prác na vydávaní zborníkov nadrealistov
- najviac sa sústredil na literárnu teóriu (štylistické prostriedky), štylistické prostriedky nadrealizmu a genitívnu metaforu
- napísal vedeckú prácu: **Vývin slovenského verša od školy Štúrovej**

Michal Považan (1913 – 1952)

- teoretik a kritik nadrealizmu
- podieľal sa na vydávaní zborníkov nadrealistov
- tvrdil, že slovenský nadrealizmus má vychádzať zo slovenských tradícií
- tvrdil, že má hlavne vychádzať z J. Kráľa (položil základy modernej lyriky) a zo slovenského realizmu
- diela: **Nadrealizmus v slovenskej poézii**
Vývinové zaradenie nadrealistickej poézie
Poézia Kráľová a nadrealizmus

Valentín Beniak

(1894 - 1973)

- jedna z najvýznamnejších osobností literatúry
- mal vlastnú koncepciu tvorby: trocha neosymbolista (dolorista), národne orientovaný básnik, nadrealista, poetista, katolícka moderna
- vyštudoval gymnázium, právo nedokončil
- pracoval ako notár, úradník na ministerstve vnútra za 1. štátu
- po roku 45 pracoval na povereníctve školstva a osvetu pre otázky cirkvi
- po roku 48 nesmel publikovať až do roku 1960

Tiahnime ďalej oblaky – 1. básnická zbierka

- cítiť tu vplyv Kroska a Wolkra
- motív: vzťah k rodnej zemi

„Blažený ten, kto v rodnej zemi deň čo deň usne sladko.“

„Stromy v jednom lese, ktoré dýchajú jedným dychom.“

Ozveny krokov – básnická zbierka

- veľa sebareflexii
- motív – Taliansko

„Ja som pohár všetkých farieb s tmavým blenom na dne.“

- objavuje sa motív reťaze = motív puta, násilia, plynutia času

Kráľovská reťaz – básnická zbierka

- motív: domov – svet, Taliansko
- cítiť tu nástup fašizmu
- exotické a erotické motívy
- záver vyznieva ako žaloba adresovaná Bohu za držanie života v bezmocnosti

„Otče, musím ti povedať, bolí ma život tento.“

„Život je rozplakaná zákrada.“

„Život je ťažké bremeno.“

Lunapark – básnická zbierka

- venoval ju Francúzsku, najmä Parížu a jeho atmosfére
- verše majú veľmi ľahký rytmus
- **Dievča z lunaparku:**

„Paríž – lunapark
cos' tam hľadala,
ruže rozkočne
som tam hľadala,
hra sa dovŕši
osud dopadá,
hviezda zasrší
a sa rozpadá.“

Poštový holub – básnická zbierka

- napísal ju počas 2. svetovej vojny
- venuje sa spoločenským problémom
- jeho slovník sa stáva drsným a expresívnym:

„Málo je už bratstva, všade plno zbrojnošov a biť nás budú
blížni“

Bukvica – básnická zbierka

- reaguje a 2. svetovú vojnu a na postavenie Slovenska v tejto vojne
- motív: španielska občianska vojna

„Dážď ťlahá v diaľavu a Slovensko umýva sa.“

- básnické zbierky:

Vigília

Druhá vigília

- nesmeli byť publikované
- silná propagácia slovenského štátu
- silný národný charakter
- veľmi tu zidealizoval Slovákov

Žofia – básnická zbierka

- vznikla počas vojny:

„V čase smutných dní“

- Žofia je básnikovou predstavou, ukazuje ženu v rôznych podobách ako ženy, matku, milenku, priateľku
- skladá sa z 3 častí:

1. *Halucinácia*
    - rozpráva tu o obsadení Poľska Nemeckom
  2. *Slzy*
    - o obsadení Dánska: „*Oheň soptí, červy ľudské požiera.*“
  3. *Pax*
    - vyjadrená túžba po miery: „*Nech zavládne pokoj, jak víno stáčať do fľaše.*“
- Žofia je všade prítomná, je básnikovou inšpiráciou
  - pokračovanie Žofie je Popolec

Popolec – básnická zbierka

- skladá sa z 3 častí:
  1. **Žofia a dialóg zo Žofiou**
  2. **Monológ sám so sebou** – kritika vlastnej tvorby
  3. **Hovory zo sna** – Žofia predstavuje poéziu a ľudské svedomie

Igric – básnická zbierka

- vyjadrená túžba po speve a láske
  - „*Verím, že každému hnev raz dohorí a naše odpustenie príde.*“

Hrachor

Plačúci Amor

Sonety podvečerné

Medailóny a medailóniky

Abrahámske rondely a iné básne

- } - témy: žena, láska
- meditatívna lyrika

PREKLADY:

- Shakespear, Goethe, maďarská poézia 20. storočia

Pavol Bunčák

1915 –

- najväčšia postava slovenskej literatúry
- prednášal dejiny slovenskej literatúry v Štrasburgu
- prírodný básnik, má individuálny pôvod
- od roku 1938 sa prihlasuje k nadrealistom, vychádza do 50. rokov

Neusínaj, zažni slnko – prvá básnická zbierka

- klasická zbierka nadrealizmu
- ukázal tu vlastnú koncepciu tvorby nadrealizmu
- vystupuje tu ako meditatívny básnik
- sen a podvedomie spája s objektívnym svetom
- témy: príroda, erotika, spoločenské motívy, využil kaligramy

S tebou a sám – básnická zbierka

- nadrealistická zbierka
- v popredí intímne motívy
- prevažuje tu pocit smútku a samoty
- častým motívom je srdce zaplňajúce sa láskou, bolesťou, túžbou, fantáziou

Zomierať zakázané – básnická zbierka

- zachováva prvky nadrealizmu
- obmedzuje sa len na sen a fantáziu:

„*Aby mohol menej krásy a pravdy povedať.*“

Pierkom holubice – básnická zbierka

- schematicko-tendenčná zbierka
- téma: mier

Prostá reč – básnická zbierka

- téma: život – smrť, láska – nenávisť, pravda, srdce – rozum, poézia, veda

Je to pravda je to sen – básnická zbierka

- nadrealistická zbierka
- oživil tu genitívnu metaforu a snový postup

Hrdá samota – básnická zbierka

- úvahová poézia
- básne z pobytu v Štrasburgu

Spáč s kvetinou – básnická zbierka

- téma: žena
- úvahy o obyčajných veciach okolo nás

PRÓZA:

Hriešna mladosť – autobiografia

PREKLADY:

- francúzski symbolisti, poľština, ruština

Katolícka moderna

- rozvíja sa súbežne s poetizmom a nadrealizmom
- vzniká v 30. rokoch 20. storočia
- **predstavitelia: Rudolf Dilong, Ján Haranta, Pavol Gašparovič Hlbina, Ján Motulko, Janko Silan, Karol Strmeň, Mikuláš Špric, Pavol Ušák-Oliva, Stetoslav Viegl, Gorazd Zvonický, Andrej Žarnov**
- **čerpala:**
  - a) z domácej tradície, z Veľkomoravskej ríše – Proglas
  - b) z francúzskej náboženskej poézie 19. storočia
    - predstaviteľ čistej kresťanskej poézie je Henri Bremond:
    - čistá kresťanská poézia sa riadila:
      1. božským princípom
      2. transcendentálnosťou = nadpozemskosťou
      3. mystikou
      4. spirituálnymi prvkami
    - využívala prvky z biblie: podobenstvá, biblizmy, symbolika biblická
- predstavitelia - národne orientovaní kňazi, ktorí sa angažovali za 1. slov. štátu + laici (po 45 alebo 48 museli emigrovať)
- rozdelenie katolíckej moderny:
  - a) časová poézia – podľa určitých výročí, sviatkov, úmrtí, politických udalostí
  - b) nadčasová poézia – problémy bytia, reflexie o zmysle života
  - c) mariánska poézia – špecifická pre Slovensko – Panna Mária – patrónka SR

Rudolf Dilong

1905 – 1986

- pochádza z Oravy
  - študoval teológiu a neskôr pôsobil ako františkánsky mních v Bratislave a Trnave
<i>Budúci Pudia</i> (1. básnická zbierka)	}	- ľahký pevný rytmus, motivickosť, temat. jednoduch.
<i>Dýchajte lazy</i>		- vidieť mladosť, vitalizmus, optimizmus
<i>Antológia mladej slovenskej poézie</i>	}	- prvé spoločné vystúpenie katolíckych básnikov
<i>Hviezdy a smútok</i>		- ovplyvnené surrealizmom a poetizmom
<i>Helena nosí ľaliu</i>	}	- považovaná popri Uťatých rukách za najsurreal. dielo
<i>Mladý svadobník</i>		- venoval Parížu a svetu a premenám na Slovensku
<i>Mesto s ružou</i>	}	- má intímny charakter
<i>Konvália</i>		- strieda sa baladická poetika ľudovej piesne so
<i>Nevolaj, nevolaj</i>	}	surrealistickou obraznosťou
<i>Hanička</i>		- autobiografická próza
<i>Zakliata mladosť</i>	}	- román
<i>Človek s láskou</i>		- drámy
<i>Valin</i>	}	- básnická zbierka, hovorí o túžbe po domove
<i>Padajúce svetlo</i>		- hodnotí svoj život kňaza, básnika, emigranta
<i>Otčina, zohrievaj ma</i>		
<i>Stretával som ľudí a svet</i>		
- v roku 1945 emigroval:
  - jeho poézia je silný, krehká, jasná i zahalená v mystike, osobná i univerzálna ľúbostná i náboženská

Ján Haranta

1909 – 1983

- vyštudoval teológiu v Štrasburgu
- pôsobil ako kaplán, stredoškolský profesor a kňaz

Mystérium baladické – básnická zbierka

- náboženská lyrika so sociálnym akcentom
- jeho poézia má 3 základné témy: Boh, vlasť, bieda
- reflexie sa tu striedajú so sociálnym a národným pátosom
- verše sú ovplyvnené symbolizmom a poetizmom

Zem požehnaná – básnická zbierka

- obáva sa osudu vlasti, zobrazujú netragické udalosti vojny
- verše sú plné hrdosti a vzdoru
- verí v Božiu spravodlivosť a nápravu krívd

V najkrajšej domovine – básnická zbierka

- vyjadril lásku k domovine, prostému ľudu
- oslava zeme, domova, zbožnosti slovenského ľudu, Stvoriteľa

Pavol Gašparovič Hlbina

1908 – 1977

- autor manifestu katolíckej poézie, v ktorom zdôrazňoval náboženský charakter poézie
- po teologickej univerzite bol kňazom a správcom fary
- uverejňoval verše a kritické články v literárnych časopisoch

Začarovaný kruh – básnická zbierka

- nadväzuje na symbolizmus

Cesta do raja – básnická zbierka

- náboženská meditácia a motívy lásky k domovine
- rozpornosť zmyslového a mystického sveta tvorí základ významových napätí

Belasé výšky – praktický i teoreticky rozchádza so surrealizmom

- dokumentuje v erotickej básni **Surrealistické zátišie**

Ruže radosti

Mŕtve more

Mračná

Podobenstvá

Ozveny slnka

- usiloval sa vyrovnáť s novými spoločenskými podmienkami

Víno svetla - pesimisticky sa vyjadruje, že sa mu nevelmi darí

Ján Motulko

1920 -

- štúdium: gymnázium v Košiciach a Prešove, nedokončil filozofickú fakultu
- v 1943 narukoval
- od roku 1949 pracuje v Spolku sv. Vojtecha (Trnava), rediguje časopisy a knižné edície, neskôr v Katolíckych novinách

Blížence

- odsudzuje vojnu, túžbu po mieri, domove a matke
- verše sú triezve, odbremenené od mystických vízií

V mimózach vietor

- láska k žene, vieru v človeka povyšuje nad silu zbraní, zlobu vojny

Mesiac trňový – básnická skladba

- protest proti násiliu
- emotívne prežíva udalosti okupácie vojsk na našom území

Zobúdzanie popola

- obavy z ľudskej zloby, nenávisti, bratrovražebného boja

Janko Silan

1914 – 1984

- vlastným menom Ján Ďurka
- jeho pohľad na svet je panteistický (stotožnenie Boha s prírodou, svetom)

Kuvici (1. zbierka), ***Rebrík do neba***, ***Slávme to spoločne***, ***Kým nebudeme doma***

- zaoberá sa zmyslom ľudskej existencie, zmyslom vlastného kňazského povolania, rozporuplných napätím medzi nadzmyslovým a zmyslovým svetom, medzi svetlom a tmou

Piesne z Javoriny, ***Piesne zo Ždiaru***

- dotýkajú sa problémov a kríz ľudí

Sám s vami

- jar privítal básňou **Slovenská Veľká noc**

Oslnenie

- trápi ho utrpenie cirkvi, spája s utrpením národa

Ja som voda a iné verše

- má 2 časti:
  1. *časť*: tvorí poéma v básnikových trampotách
  2. *časť*: reflexívne básne o trpkých rokoch neslobody

Piesne z Važca – výber

- pre jeho tvorbu je charakteristická pieseň, harmonická melódia a piesňový dialóg, reflexia moderného človeka

Karol Strmeň

1921 – 1994

- po maturite teológie v Ostrihome, novinár v redakcii Gardistu
- francúzska vláda mu udelila titul Rytiera akademických paliem

Výžinok života

Testament

- prevláda reflexívna poézia

- antológia svetovej literatúry – *Návštevy*
- zbierka reflexívnej lyriky – *Znamenie ryby*
Preblahoslavená
  - obsahuje 37 spevov o Panne Márii
  - rozoberá v nej život Panny Márie
  - v závere sú básne o mariánskych svätyniach
  - rytmicky reflexívne verše

Mikuláš Šprinc

1914 – 1986

- patrí medzi najplodnejších exulantských básni, teoretikov a prekladateľov
- v 1954 založil a redigoval slovenský exilový literárny časopis *Most*
- prekladal francúzskych modernistov

Ozveny v samotách – zbierka sonetov nábožensko-meditatívneho charakteru

K slobodným pobrežiam – kniha próz, podrobne opísal svoju emigráciu

Cesty a osudy – zachytáva osudy slovenských emigrantov a vystáhovalcov v Kalifornii

Z odviatych dní – spomienky na mladosť

Na Floride sám, Z poludnia polnoci, Oči moje pútnice, Bratislavský past – básnické zbierky, poukazuje, že básnik nezabúda na Slovensko

Koralový ostrov, Sonety o kráse – chce liečiť utrpenie láskou a krásou (večná krása Božia), sú tu úvahy o večnosti, láske, domovine, materčine

Tiché vody – zamýšľa sa nad svojím osudom

Nezhasínajte hviezdy, Z diaľky, Oleander – ustupuje senzitivnosť a prevažuje meditatívnosť

Pavol Ušák Oliva

1914 – 1941

- jediná básnická zbierka: **Oblaky** – s motívmi smrti, Bohorodičky, vlasti a úlohy poézie
- roku 1942 vydal M Šprinc zborník **Tak umieral Paľo Oliva**
  - obsahuje Olivove nepublikované básne a spomienky priateľov

Svetoslav Veigl

Cestami vetrov
Výstup na horu Tábor

- zamerané nábožensky, reflexívne verše, ktoré vydal počas druhej svetovej vojny

Kvety v troskách, Volanie diaľky, Láska a smrť – motívy: vlasť, láska, materinský jazyk

Miesto na návrší – motívy: rozvoj civilizácie, techniky, nebezpečenstvo násilia zo záľuby

- v centre je súčasť človek s trápením i radosťami

Pred ružou stojím nemý – výber z jeho celoživotného diela

Gorazd Zvonický

1913 – 1995

- vlastným menom Andrej Šándor

Sejba perál – básnická zbierka

Mýtnik pred Madonou – zbierka vo forme sonetov

- oslavuje Máriu ako symbol materstva, utrpenia, blahoslavenosti a pomoci
- začína sa jeho celoživotný cyklus mariánskej poézie
- redigoval edíciu *Lýra*
- myšlienky o úlohe poézie a o vzťahu poézie a náboženstva uverejňoval v časopise *Most*

Andrej Žarnov

1903 – 1982

- patrí do slovenskej medzivojnovnej poézie, do národno orientovanej poézie a katolíckej moderny
- vlastným menom František Šubík
- narodil sa na Záhorí v Kuklove
- štúdium: gymnázium Skalica, Trnava, medicína v Bratislave
- zaoberal sa patológiou, v tomto odbore získal medzinárodné úspechy
- bol členom medzinárodnej komisie, ktorá v roku 1943 skúmala telesné pozostatky 4000 dôstojníkov poľskej armády v Katinskom lese
- kvôli tejto účasti sa dostal do existenčných problémov po roku 1945 ho zatvorili a v 50. rokoch emigroval do USA
- ako básnik sa formoval individuálne

Stráž pri Morave – 1. básnická zbierka

- témy národné
- voláme ju: „poézia biča“
- vyzýva tu k dodržiavaniu ideí humanizmu a spravodlivosti
- hlavná téma: čechoslovakizmus
- vyslovil tu poľutovanie nad víťazstvom Prahy k Slovákom

Brázda cez úhory – zbierka

- cítiť tu vplyv jeho pobytu v USA roku 1929 medzi Slovákami v USA
- všima si tu zaostávanie slovenského národa za civilizovaným svetom

Hlas krvi – básnická zbierka

- téma: Slovensko a jeho sociálne problémy
- útočí na Prahu, že brzdí vývoj Slovenska

Štít

Mŕtvy

- považujú sa za jeho najlepšie zbierky
- rozpráva tu o smrti svojho otca a svojho 7-ročného syna, sú plné bolesti

Presievač piesku – básnická zbierka

- napísaná v emigrácii
- vydal tu básne s dlhšieho časového obdobia
- rozpráva tu o osudoch slovenskej emigrácie, reaguje na osudy Slovenska po roku 1968
- sú tu básne spomienok na záhorskú prírodu počas štyroch ročných období

- preklady: Sofokles, Dante, Shakespeare, Oskar Wilde

LITERÁRNA KRITIKA V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ

Stanislav Mečiar

(1920 – 1971)

- významný literárny kritik a činiteľ slobodnej kultúry
- s J.C.Hronským roku 1959 v emigrácii založili Zahraničnú Maticu Slovenskú
- v emigrácii vytvoril mesačník Slovenská republika a časopis Slobodná slovenská kultúra + edíciu kníh a letopisov Matice Slovenskej
- vyštudoval FF v Prahe, v Bratislave študoval slovenské jazyky, v Lipsku germanistiku
- počas pôsobenia na Slovensku ostro vystupoval proti pražskému centralizmu
- roku 1945 emigroval do Argentíny

- literárnokritické práce: ***Neznáme básne Janka Kráľa***
- monografické práce: ***O Hviezdoslavovej Hájnikovej žene***
O Beniakovkej Žofii
Kukučín večne živý
Milo Urban, osoba a dielo

Svetová medzivojnová poézia

ČESKÁ MEDZIVOJNOVÁ POÉZIA

- bola ovplyvnená spoločensko-politickými podmienkami
- bola ovplyvnená VOSR
- básnici sa vyjadrujú za lepšiu spoločnosť a za lepšie spoločenské podmienky
- vznikla
  - a) proletárska poézia
  - b) poézia poetizmu

A) PROLETÁRSKA POÉZIA

JIŘÍ WOLKER

1900 – 1924

- v Prahe študoval právo
- liečil sa v Tatranskej Polianke a tu sa spoznáva s Mošou Haľamovou
- do Prostejova, kde sa narodil, sa vracia tri dni pred svojou smrťou
- proletárska poézia súvisí so spolkom **Devětsil** (založený v 1920)
  - na gymnáziu v Krémencovej ulici v Prostejove
  - hlavná myšlienka predstaviteľov: *zodpovednosť mladej generácie za pokrokové umenie*
  - v centre ich tvorby stojí: sen o slobode
sen o premene sveta
sen o novom usporiadaní spoločnosti
- v súčasnosti je proletárska poézia zaznávaná aj poézia J. Wolkra a literárny kritici tvrdia, že nemá žiadnu literárnu hodnotu
- na náhrobnom kameni má Jiří Wolker tento epitaf:

„Zde leží Jiří Wolker, básnik jenž miloval svět a pro spravednost jeho šel se bít, dřív než mohl srdce v boji vytasit, zemřel mlád ve věku 24 let.“
- **priniesol sociálnu baladu**
- znaky:
  1. výrazný epický dej, ktorý sa stupňuje
  2. časté dialógy
  3. hlavná postava je najčastejšie robotník
  4. postavy sú pomenované
  5. vyznieva ako sociálny protest
  6. využíva protiklad bohatstvo – chudoba

Host do domu – 1. básnická zbierka

- vytvára nový typ poézie
- zachováva spojitosť s českým umením
- nadchýna sa všednými vecami
- vyjadril tu svoje životné krédo:

„Miluji věci a taky miluji celý svět“

Svätý kopeček – básnická poéma

- znamená obrat v jeho tvorbe po formálnej aj obsahovej stránke
- po formálnej: prikláňa sa k francúzskej moderne – Apolinair
- po obsahovej prevládajú spomienky na detstvo, zážitky u starých rodičov, spomienka na robotníka, sluhu, sedliaka, učiteľa a na priateľov z detstva
- v závere mierni obraz slnka a v popredí sa objavuje žobrajúca starenka, pri pohľade na ňu chce básnik zmeniť celý svet

Težká hodina – básnická zbierka

- prvýkrát tu priniesol sociálnu baladu
- obsahuje balady:
  - Balada o snu**
  - Balada o očiach topičových**
  - Balada o nenarodeném dieťati**
  - Balada o námorníkovi**
  - Balada milostná**
- je pomenovaná podľa úvodnej básne **Težká hodina**:

„Dnes je má těžká hodina, chlapecké srdce mi zemřelo, jedno srdce sem pohřbil a druhé ještě nemám.“

Balada o snu

- považuje sa za najrevolučnejšia
- má klasickú kompozíciu (úvod, jadro, záver)
  - Úvod
  - naznačuje tu, že svet je rozdelený na základe protikladu bohatstvo – chudoba:

„Tady jsou paláce, tady jsou podkrovní, tady jsou sytí, tady jsou hladoví.“

- dozvedáme sa tu o hlavných postavách Janovi a Marii

Jadro

- je tu dialóg medzi Janom a Mariou o tom, že sa Janovi sníva sen o lepšej spoločnosti
- odpoveď Marii je hlavnou myšlienkou balady

„Sen nemožno snívat, treba konať, ak chceme sen zrealizovať.“

Záver

- alegorický obraz víťazstva, ktorý si vyžiada obeť, nestačí mať iba dobré srdce, za krajšiu podobu sveta treba bojovať
- (Jan s Marii idú pomedzi protestujúcich, ktorých strieľajú, ale oni víťazia)

B) POETIZMUS

- jediný smer, ktorý vznikol v Čechách
- vzniká v povojnovom období, keď opadá vlna proletárskej poézie
- prvýkrát v roku 1924 **Karel Teigl** uverejnil v časopise **Host** článok s názvom *Poetizmus*, stal sa manifestom poetizmu v Čechách
- zdroje:
  1. **imaginácia** = čarodejnosť
  2. **asociácia** – voľné spájanie predstáv

3. iracionálne oblasti ľudskej psychiky – sen, podvedomie, fantázia

4. exotika

- cieľ:
  1. vzbudiť záujem u človeka
  2. interpretovať radostný životný pocit
  3. vnímať svet ako hru farieb, svetla a vône
- výrazové prostriedky:
  - a) využitie filmovej techniky, čo umožňovalo spracovanie viacerých námetov, ktoré na seba nadväzujú
  - b) metafory
  - c) voľný verš
  - d) poézia pásma
- roku 1934 začína splyvať s českým surrealizmom

Vítězlav Nezval

Brno 1900 – 1958

- jedna z najvýznamnejších postáv z českej medzivojnovkej literatúry
- všestranný umelec
- písal poéziu, prózu, drámu
- komponoval hudbu, maľoval
- zdroje inšpirácie: detstvo, mesto Brno, moravská príroda, český romantici a francúzsky symbolisti
- charakter jeho tvorby: veľký význam má fantázia, túži po dojmach, chce sa zmocniť celého sveta
- tvorba sa delí na 4 obdobia

1. obdobie – 20. roky

Most – prvá básnická zbierka

- témy: láska k rodnému kraju, moravskej prírode, básne sú veľmi jednoduché a pripomínajú ľudovú pieseň

Pantomima – básnická zbierka

- rozpráva tu o potulných komediantoch
- odzrkadľuje sa tu túžba po cestovaní a exotike

Edison – básnická skladba

- spracúva dve témy: pohľad na večerné Brno, oslavy výdobytku vedy a techniky
- využil veľa vizuálnych a akustických prvkov

2. obdobie 30. roky

- priklonil sa k surrealizmu

Praha s prstami dažďa – básnická zbierka

3. obdobie

- obdobie ohrozenia ČSR fašizmom
- upúšťa od surrealizmu
- využíva jednoduché výrazové prostriedky
- angažuje sa na spoločenské otázky
- básnické zbierky: **Pražský chodec**
Matka nádeje

4. obdobie

Historický obraz – básnická zbierka

- básne z obdobia okupácie

Spev mieru – básnická zbierka

- najviac prekladané dielo na svete
- získal ocenenie od OSN – cena mieru

- básnické zbierky: **Křídla**
Chrapy a města } - zrelé básnické diela
- odráža sa v nich rovnováha subjektívneho a objektívneho sna a skutočnosti

DRAMATICKÁ TVORBA:

Manon Lescaut – veršovaná hra

- Nezval zveršoval román od francúzskeho spisovateľa **Abé Prevosta**
- hra v 7 obrazoch
- hlavná postava: rytier de Griux, ďalšia postava: Manon Lescaut
- príbeh sa odohráva v stredovekom Paríži, príbeh nesmrteľnej a večnej lásky
- vyjadrené jedno z najkrajších vyznaní k žene

„*Manon je včela, Manon je ruža hodená do kostola, Manon, ach, Manon, Manon z Arasu, Manon je moja umrieť pre krásu.*“

- príbeh je veľmi jednoduchý, rytier de Griux sa po prázdninách má prihlásiť do kňazského seminára
- v zájazdnom hostinci sa zoznamuje s Manon Lescaut, ktorú rodičia poslali do kláštora. Mladí ľudia sa do seba zaľúbia, rozhodnú sa, že nepôjdu ani do seminára ani so kláštora. Keď sa im minú peniaze, Manon sa zoznamuje so súdnym prokurátorom Duvalom, ktorý ju zahrnie darmi, Manon sa stáva jeho milenkou a milenkou jeho syna. miesto mníšky sa z Manon stala kurtizána, lenže v stredoveku sa prostitúcia trestala vyhnanstvom na pustý ostrov. Rytier de Griux sa dozvie, že Manon je odsúdená do vyhnanstva, rozhodne sa odísť s ňou. Manon na lodi ochorie a zomiera mu v náručí.

Dnes ešte zapadá slunce nad Atlantidou

- téma: protest proti vojne, proti akémukoľvek násiliu
- hra proti vede a technike, keď sa veda a technika postaví proti ľuďom

Jaroslav Seifrt

Praha – Žižkov 1907 – 1986

- mal ťažké životné podmienky
- gymnázium nemohol dokončiť z finančných dôvodov
- po odchode z gymnázia prijal hocakú prácu
- zamestnal sa v redakciách novín – sociálne orientovaných
- vstúpil do spolku Devětsil
- predstaviteľ poetizmu v českej medzivojnovnej literatúre
- ROKU 1984 ZÍSKAL NOBELOVU CENU ZA LITERATÚRU (za dielo Maminka)

Miesto v slzách – 1. básnická zbierka

- obsahuje prvky vitalizmu, sociálne a politické motívy

Na vlnách T.S.F. – básnická zbierka

- prihlásil sa k poetizmu
- vyjadruje radosť z lásky a zo života
- využíva najjednoduchšie slová a metafory

- básnické zbierky: *Slávik spíva špatne*
Poštovní holub
Jablko z klína } - poetické zbierky
- téma radosť zo života, z lásky
- radosť nachádza v jednoduchých veciach,
najviac tu rezonuje spomienka na matku
a na detstvo

- básnické zbierky: *Maminka*
Zhasnete světla } - národné dejiny

- básnické zbierky: *Šel malíř do chudého světa*
Píseň o Viktorce
Chlapec a hvězdy
Koncert na ostrově
Býti básníkem

FRANCÚZSKA MEDZIVOJNOVÁ POÉZIA

André Bréton

1896 – 1966

- patrí do francúzskej medzivojnovovej literatúry, zakladateľ francúzskeho surrealizmu
- básnik, prozaik, esejista
- študoval medicínu, zoznámil sa s Freudovým učením psychoanalýzy, presadzoval nezávislé umenie
- 2. svetovú vojnu prežil v USA a zomrel v Paríži
- najprv vydal dadaistickú zbierku- *Zastaváreň*
- potom sa venoval len surrealizmu a písal už len surrealistickú poéziu:

Magnetické polia – napísal s Philippe Soupaltom

Nepoškrvnené počatie – napísal s Paulom Eluardom

Bielovlasý revolver

Vzduch vody

Bláznivá láska

Fatamorgána

Básne

- próza: *Nadja*
- teoretické práce týkajúce sa surrealizmu: *Spojené nádoby, Surrealizmus a maliarstvo, Čo je surrealizmus?, Lampa v orloji, Magické umenie*

Nadja – najlepšie dielo

- kombinácia teoretických úvah a ľúbostného románu
- považuje sa za jeho kľúčové dielo
- skladá sa z 2 častí:

1. časť:

- podáva tu teoretické východiská surrealizmu
- kladie si tu otázku: „Kto som?“
- úvahy o pomere subjektívneho a objektívneho
- úvahy o vzťahu muža a ženy
- zdôrazňuje úlohu sna a podvedomia
- rozpráva tu o osobách surrealizmu: Luis Aragon, Paul Soupalt, Robert Desnos

2. časť

- tvorí ju denník, ktorý zachytáva vzťah medzi rozprávačom André a Nadjou
- títo dvaja sa náhodne stretnú 4. októbra 1926 a denník končí 17. októbra 1926
- zobrazuje tu ich schôdzky, hádky a rozchod
- zobrazuje tu sexuálne nenaplnenú lásku a takáto láska je tu zobrazená ako dobrodružstvo plné zázrakov
- sú tu zachytené útržkové záznamy o spoločne prežitých chvíľach
- sú tu autorove fotografie a kresby, ktoré Nadja dokresľovala k autorovmu textu
- z textu sa dozvieme, že Nadja mala vizionárske schopnosti a pohybovala sa na hranici zdravého rozumu a pomätenosti
- mala fantastické videnia a halucinácie, ktoré ju spájali so svetom mŕtvych
- je tu zobrazený magický vzťah medzi mužom a ženou

Paul Eluard

1895 – 1952

- patrí do francúzskej medzivojnovovej literatúry
- francúzsky básnik
- otec účtovník, mama krajčírka, v dospelom veku ochorel na TBC
- 1. svetovú vojnu prežil ako pešiak a ošetrovateľ a po vojne sa venoval len literatúre
- bol členom dadaistického a surrealistického hnutia, ľavicovo orientovaný
- básnická zbierka: *Zomriet' zo života*
Hlavné mesto bolesti
Nepoškrvené počatie (s Bretonom)
Verejná ruža

Verejná ruža (napísaná v 1934)

- surrealistická zbierka intímnej poézie
- obsahuje 19 básní, napísané sú voľným veršom + jedna báseň v próze – **Za jedného veľmi chladného popoludnia**
- hlavná téma: žena ako motív erotickej túžby, poňatá v mnohých variáciách, pri ktorých je použitá asociácia
- časté spojenie témy ženy s motívom krajiny a motív žena – ruža
- dominuje tu telesná láska od bozkov až k vrcholnému ľúbostnému splynutiu – urobené v nádherných poetických obrazoch
- pre túto zbierku je typické hromadenie asociácií na tú istú tému, formálne vyjadrené spojením po jednote slôh v básni

Philippe Soupalt

1897 – 1977

- patrí do francúzskej medzivojnovovej literatúry
- básnik, románopisec, esejista
- prvá zbierka bola dadaistická – *Aquarium*
- neskôr sa venoval surrealizmu
- s Bretonom napísal prvú surrealistickú zbierku *Magnetické polia*
- ďalšie básnické zbierky: *Zobrazené básne* } - plné citu, melodickosti
Ódy } - využil prostotu verša
Piesne }
- romány: *Bratia Durandotovci*
Cesta Horácia
Posledné noci Paríža
Veľký muž
- písal literárne portréty a eseje o Appolinairovi a Baudlairovi

Svetová medzivojnová próza

- datuje sa 1918 – 1945
- témy rozdeľujeme do 2 skupín:
  - 1. témy spoločenské, vŕšudské**
    - a) 1. svetová vojna
    - b) hospodárska kríza
    - c) sociálne podmienky
    - d) nástup fašizmu
    - e) čiastočne sa objavujú diela s tematikou 2. svetovej vojny
    - f) život emigrantov
  - 2. problémy individuálne**
    - človek sa hľadá v podmienkach vojny, hospodárskej krízy
    - bezvýhodiskovosť, osamelosť, depresie, samota
- najviac problematika 1. svetovej vojny a zobrazení 1. svetovej vojny pristupuje každý autor individuálne
- pri zobrazovaní tematiky rozdeľujeme zobrazovanie vojny:
  - 1. naturalisticky** – bez príkras
  - 2. realisticky**
  - 3. sprostredkovane** – vojna zobrazovaná mimo bojiska cez lásku mladých ľudí
- prózu rozdeľujeme:
  - a) *tradičnú* – opisný realizmus (Balzac) a kritický realizmus
  - b) *modernú*
  - c) *avangardnú*

John Galsworthy

1867 - 1933

- predstaviteľ tradičnej anglickej prózy
- je kritický realista
- písal prózu a drámu
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU (za *Sága rodu Forsytovcov*)
- narodil sa v rodine právnika
- študoval v Oxforde právo
- robil advokáta, potom sa začal venovať len literatúre, zomrel v Londýne
- romány:
  - Ostrov Pokrytcov*
  - Vidiecke sídlo*
  - Bratstvo*
  - Tmavý kvet*
  - Puto najsilnejšie*
  - Patricii*
- najvýznamnejšie dielo *Sága rodu Forsytovcov*
  - 1. časť** – **Sága rodu Forsytovcov** - každá z týchto častí má niekoľko kníh a medzikníh
  - 2. časť** – **Moderná komédia**
  - 3. časť** – **Koniec kapitoly**
- najvýznamnejšie diela: (1. časť) – román **Boháč**

(2. časť) – román **Biela opica**

(3. časť) – román **Čakajúce dievča**

- bola sfilmovaná, bol urobený televízny seriál
- úvodný román:

Boháč

- napísaný v roku 1906
- román začína v roku 1866 (v čase najväčšieho rozkvetu Anglicka)
- Forsytovci sú najvýznamnejší podnikatelia v Londýne
- príbeh sa odohráva na zásnubách vnučky najstaršieho Forsyta z rodu, ktorá sa zasnubuje s mladým, nádejným architektom (predstavuje nové myslenie)
- príbeh sa točí okolo najstaršieho syna Someasa
  - najtypickejší a najdravší z Forsytovcov
  - je advokát, vlastní najväčšie umelecké diela, ale najväčšie umelecké dielo je jeho krásna žena Irena
    - nemiluje Someasa
    - pochádza z chudobnej rodiny profesora, vydala sa len po nanútení

Someas sa rozhodne, že postaví v blízkosti Londýna veľké rodinné sídlo a výstavbou tohto sídla poverí mladého architekta. Dom stavia zo zisťných dôvodov, chce Irenu odpútať od radovánok londýnskej smotánky a tak získať jej lásku. Irena nadviaže vzťah s architektom. Someas začne žiarliť, podáva na architekta žalobu na súd, súdny spor vyhráva, architekt sa ocitne na mizine a končí pod kolesami londýnskeho autobusu

- hlavná myšlienka: Ľudské vzťahy založené iba na finančných kalkuláciách sú neperspektívne

Thomas Mann

1875 – 1955

- patrí k svetovej medzivojnovovej próze
- nemecký prozaik, esejista
- tradicionalista a kritický realista
- ZÍSKAL NOBELOVU CENU ZA LITERATÚRU (dielo *Buddenbrookovci*)
- brat Heinricha Manna
- jeho otec bol bohatý obchodník
- zúčastnil sa 1. svetovej vojny, ale po nej si uvedomil, že vojna nemá zmysel a stal sa veľkým humanistom, pacifistom a demokratom
- po nástupe fašizmu v Nemecku emigroval do Švajčiarska, neskôr do USA
- po vojne sa v USA vrátil do Švajčiarska a v Zürichu zomrel

- novely:
  - Mladý pán Friedeman*
  - Tristan*
  - Tónio Krüger*
  - Smrť v Benátkach*
  - Mário a kúzelník*

} - najlepšie

Mário a kúzelník

- téma: nástup fašizmu v Nemecku

- romány:
  - Buddenbrookovci*
  - Čarovný vrch*
  - Jozef a jeho bratia* – tetralógia:
    - Príbehy Jakubove*

*Mladý Jozef
Jozef v Egypte
Jozef živitel'*

***Lota vo Weimare
Doktor Faustus
Spoved' hochštaplera Felixa Krulla***

Smrt' v Benátkach – novela

- napísaná roku 1913
- hlavná myšlienka je stretnutie umelca so zmyselnou krásou
- hlavná postava je slávny spisovateľ Gustáv, všetci ho uznávajú, ale on sám sa cíti veľmi osamelý
- je veľmi unavený, rozhodne sa odísť na Istriu, odkiaľ potom odíde do Benátok
- v Benátkach sa ubytuje v hoteli, upúta ho tu jedna poľská rodina, ktorá má tri dievčatá, jedného 14 ročného chlapca
- svoju pozornosť spisovateľ Gustáv sústreďuje na toho štrnásťročného chlapca, pretože:
„*Že ešte nikdy, ani v prírode, ani vo výtvarnom umení sa nestretol s ničím natoľko vydareným.*“
- spisovateľ neprečítal ani slovo
- vzniká medzi nimi platonický vzťah, spisovateľ si predlžuje pobyt a nechce odísť
- v Benátkach vypukne mor, hostia začínajú odchádzať a odchádza i táto poľská rodina
- spisovateľ, keď vidí, že jeho vysnený objekt odchádza, dostáva nevoľnosť a zomiera
- táto novela bola sfilmovaná, je tu veľmi veľa úvah o umení a o kráse
- celá novela stojí na zmyslových vnemoch

Buddenbrookovci

- najlepší román
- za tento román získal Nobelovu cenu
- 30.-80.-te roky 19. storočia v Nemecku
- téma – sú to osudy štyroch generácií rodiny Buddenbrookovcov
- hovorí sa tu o založení firmy, jej rozmachu a páde
- 1. generáciu tvorí zakladateľ firmy Ján Buddenbrook – firmu založil, darilo sa mu a firmu dobre rozšíril
- 2. generáciu tvorí jeho syn Ján, ktorý tak isto ako jeho otec firmu rozvinul
- 3. generáciu tvoria deti Jána Buddenbrooka ml.:
  - Tomáš Buddenbrook - síce udržuje podnik, ale len s vypätím síl (spáchal samovraždu)
    - po jeho smrti nastupuje likvidácia firmy
  - Kristián Buddenbrook – alkoholik, hráč, milovník žien, hypochonder, slaboch (končí v ústave pre choromyseľných)
  - Tonka Buddenbrookova – dvakrát sa vydala, dvakrát sa rozviedla (finančne venami zruinovala firmu)
- 4. generáciu tvorí Tomášov malý syn Hano – má hudobný talent, v bežnom živote je veľmi nepraktický (zomiera na týfus)
- hlavná myšlienka románu - silná konkurencia v podnikaní, dravosť
  - otázka moderného veľkopodnikateľa v kontraste s konzervatívnym meštiactvom

Kráľovská výsosť – historický román

- odohráva sa na dvore nemeckého kniežatstva

Čarovný vrch – filozofický román

- povojnový
- dej sa odohráva v izolovanom prostredí švajčiarskeho sanatória
- medzi pacientmi prebiehajú rozhovory o potrebe zúčastniť sa 1. svetovej vojny
- nedokončený

Jozef a jeho bratia – historická tetralógia

- písal ju 16 rokov
- prerozprával Bibliu
- dej umiestnený do 14. storočia p.n.l
- dej sa odohráva v Egypte
- román o otázkach: slobody, násilia, moci
- metaforická kniha, pretože ju písal v čase nástupu fašizmu

Lota vo Weimare – román

- hlavná postava: J.W.Goethe
- tento román sa skladá z rozhovorov medzi ním a Lotou, ktorá má o 40 rokov viac
- sú tu rozhovory s ľuďmi, ktorí poznali Goetheho

Doktor Faustus – bibliografický román

- zahŕňa celé polstoročie života v Nemecku a vo svete
- rieši problémy kultúry 20. storočia

Spoved' hochštaplera Felixa Krulla – nedokončený román

- životopisný dobrodružný román o geniálnom podvodníkovi, ktorý klame, kradne, dostáva sa do vysokého sveta, neštíti sa žiadneho podvodu aby získal všetky výhody pre seba
- využil tu paródiu a tragikomiku

Erich Maria Remarque

1898 – 1970

- vlastným menom Erich Maria Kramer
- patrí do nemeckej prózy medzi dvoma vojnami do expresionizmu
- čiastočne písal naturalizmom
- čiastočne patril do **Stratenej generácie**
  - mladí autori, ktorí sa zúčastnili na 1. svetovej vojne a po jej skončení sa rozhodli neísť do svojej vlasti, ale sústredili sa v Paríži v umeleckom salóne Gertrúdy Steinovej, ktorá sa stala ich mecenáškou
  - Gertrúda bola sama literárne činná, predstaviteľka kubizmu
  - stratenú generáciu tvorili najmä americkí spisovatelia: E. Hemingway, William Faulkner
  - heslo: „*Všetci sme stratení, stratení pre život v mieri.*“
- počas života získal svetovú slávu
- je to najprekladanejší nemecký autor aj najčítanejší
- narodil sa v Nemecku, otec bol knihviazač
- z gymnaziálneho štúdia prešiel do dejiska vojny, urobil si vojnovú maturitu
- postupne po vojne robil účtovníka, obchodníka, učiteľa, organistu, automobilového pretekára, novinára
- neskôr sa venoval iba písaniu
- veľký humanista, pacifista, demokrat
- po nástupe fašizmu v Nemecku emigroval najprv do Švajčiarska, potom do USA, po 2. svetovej vojne sa vrátil do Švajčiarska kde zomrel
- nezískal Nobelovu cenu

- jeho tvorbu delíme:
  - a) s témou 1. svetovej vojny
  - b) s témou 2: svetovej vojny
  - c) s témou emigrácie

ROMÁNY S TÉMOU 1. SVETOVEJ VOJNY:

Na západe nič nového - román

- vlastné zážitky autora z 1. svetovej vojny
- v úvode je motto: „*Správa o generácii, ktorú poznačila vojna, aj keď unikla granátom.*“
- hlavná myšlienka – osudy a pocity mladej generácie, ktorá sa ešte nenaučila žiť a už sa musela naučiť zomierať
- hlavná postava – Paul Bäumer - autobiografická postava
  - je rozprávačom celého príbehu, ale posledných 8 riadkov knihy sa zrazu zmení postava rozprávača, ktorým sa stane niekto iný
- román nemá hlavnú dejovú líniu
- Paul je spojovacím článkom života a smrti jednotlivých vojakov
- Paula a týchto vojakov, priamo v boji sleduje, potom tiež na dovolenke doma, v nemocniciach, ale aj pri okamihoch ich smrti
- román je prerušený retrospektívou, v ktorej sa dozvieme, ako sa Paul a jeho šiesti spolužiaci z chlapčenského gymnázia dostali na bojisko 1. svetovej vojny
- donútil ich triedny profesor Kantorek
- dej románu je prerušovaný rozhovormi Paula s ostatnými vojakmi o vojne a o mieri
- sú tu úvahy o vojne, kamarátstve, zbytočnosti vzdelania vo vojnovom svete

- z chlapčenskej triedy sa v 1. jednotke zišli 7 chlapci

PAUL BÄUMER

- román je jeho výpoveďou
- posledná veta románu: „Zomrel v októbri 1918, keď na západnom fronte bol pokoj.“
- veľmi citlivý chlapec, počas štúdia písal básne, doma mal rozpísanú drámu
- je z chudobnejších pomerov, ale ako rodina sa majú radi
- keď po 2 rokoch na fronte príde späť domov na dovolenku, matka má rakovinu, otec musí ťažko pracovať, aby získal peniaze na liečenie
- Paulovi sa na dovolenke zdajú všetky veci cudzie, knihy, ktoré mal rád, považuje za hlúposti, pretože tie knihy klamú
- najsilnejšia scéna z románu – Paul sa pri útoku dostane do krátera, na neho sa zvalí postrelený francúzsky vojak. Paul nemá inú možnosť, vytiahne bodák a zabije ho. Po prvýkrát vidí toho, koho zabil. Najprv sa mu snaží pomôcť, na chvíľu ho drží myšlienka, že po skončení vojny pomôže rodine toho Francúza. Zapísal si jeho adresu.
“Odpusť mi, kamarát, ako si mohol byť mojím nepriateľom? Keby sme odhodili zbrane a uniformy, mohol si byť mojím bratom.“
- najsilnejší cit, ktorý Paul vo vojne pociťuje, je kamarátstvo
- na vojne pochopí, že ľudia sa nedelia na nepriateľov, ale že je to vec náhody a politických dohovorov a stačí jeden rozkaz, aby sa z nepriateľov stali priatelia

KAMMERICH

- prvý ranený Paulov spolužiak
- je veľmi slabý chlapec, amputujú mu nohu, na následky toho zomiera
- Paul v poslednej chvíli jeho života hľadá ošetrovateľov, aby mu pomohol
- má matku, ktorá ho veľmi miluje a ťažko niesla, že odišiel na vojnu

MÜLLER

- všade so sebou nosí učebnice, pri palbe sa učil fyzikálne poučky a zákony, pretože si chcel urobiť vojenskú maturitu
- zomrel preukrutne, do brucha ho trafila svetlica, všetci boli pri ňom, zomieral pol hodinu a ako jediného ho spolužiaci pochovali

- ostatní členovia vojenskej jednotky (nie spolužiaci):

KATZINSKY

- štyridsiatnik
- dostal sa do oddielu k Paulovi a jeho spolužiakom
- správal sa k nim kamarátsky a otcovsky
- naučil všetkých mladých vojakov prežiť na vojne
- nevzdelanec, vzdelaním pohrdal a tvrdil, že vzdelanie ohlupuje ľudí
- naučil ich praktické veci – zohnať jedlo, ako sa odvšiviť
- zomiera – najprv má poranené nohy, Paul sa ho snaží na pleciah doniesť do lazaretu, ale on zomiera náhodnou guľkou (Paul ho niesol na chrbte 15 km mŕtveho)

ALBERT KROPP

- najinteligentnejší
- tvrdí, že vojna by sa mala vyhlasovať na ľudových slávnostiach a všetci generáli, ktorí sa chcú zúčastniť vo vojne, sa majú postaviť do veľkého kruhu, vyzliecť sa donaha a do rúk zobrať palicu, majú sa medzi sebou pobit' a ten, ktorý zvíťazí, jeho mocnosť vyhrá vojnu (myšlienka humanizmu)

TJADEM

- mladý zámočník, stále hladný, vždy pred útokom sa naje, lebo nevie, či prežije

- nikdy sa nedá ponižovať, je nevzdelaný a veľmi sa čuduje nad vojnou
- vôbec nemá pocit, že bojuje za svoj štát, pre neho štát znamená všetko nepríjemné:
„ Polní žandári, polícia, dane – to je váš štát. “

HIMMELŠTOS

- desiatnik
- postrach pre nováčikov
- nováčikovia museli plniť jeho príkazy ako stroje
- Paul musel umývať dlážku zubnou kefkou a malou lopatkou odhrabávať kasárenský dvor
- dostáva sa do prvej línie, keď zažije prvý útok, schoval sa do zákopu, lenže Paul ho odtiaľ vyhnal bodákom za ostatnými vojakmi

KANTOREK

- triedny učiteľ, telocvikár
- plné ústa fráz, dostal sa na vojnu, kde sa dostal do jednotky svojho žiaka, ktorého predtým nechal prepadnúť
- žiak Kantorka poriadne preháňa a všetko mu vracia

- MYŠLIENKY:

„Rozhodujúca je kefa a nie duch, systém a nie myšlienka, dril a nie sloboda.“

„Keď ostanem živý, budem bojovať proti vojne.“

„Museli sme spoznať, že naša generácia je čestnejšia ako tá ich, prevyšovali nás iba frázami.“

„Mám dvadsať rokov a poznám iba zúfalstvo, smrť, strach a najnezmyselnejšie povrchnosti s priepasťou utrpenia.“

- KOMPOZÍCIA:

- 1. využíva kontrasty:** motýľ na prilbe mŕtveho vojaka
 škovránčí spev a dunenie kanónov
 rozkvitnutá haluz čerešne a mŕtvi vojaci
- 2. krátke vety, sloveso vysunie na začiatok vety**
- 3. využíva úvahy**

- voľným pokračovaním je dielo **Cesta späť**

Cesta späť

- o stratenej generácii
- o ľuďoch, ktorí sa zúčastnili 1. svetovej vojny a nie sú schopní už ďalej poskytnúť šťastie

Traja Kamaráti – autobiografický román

- hlavná myšlienka je oslava priateľstva
- dej sa odohráva v medzivojnovom Nemecku počas hospodárskej krízy a nástupu fašizmu
- autor tu vystupuje pod menom Robert Lobcham, ktorý za pomoci priateľov bojuje za záchranu smrteľne chorej Patricie Holmannovej
- Patrícia má TBC, potrebuje sa nutne dostať do sanatória, lenže nemá peniaze, Robertovi priatelia jej pomôžu tak, že predajú to najcennejšie, čo majú – svoje pretekárske auto
- Patrícia na koniec aj tak zomiera

Čierny obelisk – román

- téma: povojnové Nemecko a nástup fašizmu
- po prvýkrát čierny humor a satira:

„Konečne príde vojna, rakvy pôjdu na odbyt.“

- hlavný hrdina je Henrich Koll – prototyp budúceho fašistu:

„Patri k ľuďom, ktorí nikdy nepochybujú o svojich názoroch, preto sú nielen nudní, ale aj nebezpeční“

ROMÁNY S TÉMOU 2. SVETOVEJ VOJNY:

Čas žitia a čas umierania (alebo Čas žita a čas zomierania)

- hlavná postava Ernest Graeber
  - mladý chlapec, ktorý sa dostáva na bojiská 2. svetovej vojny
  - fanaticky a slepo verí Hitlerovi
  - jeho myslenie a konanie je poznamenané fašistickou ideológiou
- Ernest dostane dovolenku a ako sa vracia, vidí vypálené mestá, dediny, masové hroby. Vtedy po prvýkrát začne pochybovať o víťazstve Nemecka. Svoje rodné mesto nájde v rozvalinách dom, v ktorom býval neexistuje a nemôže nájsť svojich rodičov. V ruinách mesta stretáva sa so svojou spolužiačkou Alžbetou, s ktorou sa ožení. Alžbeta pracuje v ilegálnom odboji a pod jej vplyvom Ernest mení svoje myslenie, po návrate z dovolenky prepúšťa ruských zajatcov

ROMÁNY S TÉMOU EMIGRÁCIE:

- vyznačujú sa:
  - vždy tu vystupuje muž, ktorý je emigrant z Nemecka, tento muž emigruje do USA, Francúzska alebo Portugalska
  - muž má vždy vysokoškolské vzdelanie, v emigrácii sa cíti osamelý, nevie riešiť svoje individuálne problémy
  - vždy tu existuje postava ženy, domorodka alebo emigrantka
  - vzniká medzi nimi láska
  - vždy tu vystupuje tretia postava – ruský emigrant, vystupuje v úlohe recepčného alebo vrátnika
  - tento ruský emigrant vždy pomáha emigrantom v núdzi, dohadzuje im prácu, požičiava peniaze, dodáva alkohol
  - román končí tragicky, muž alebo žena zomiera

Víťazný oblúk – Francúzsko

Noc v Lisabone – Portugalsko

Tiene v raji – USA (vyšiel až po jeho smrti)

Romain Rolland

1866 - 1944

- patrí do francúzskej medzivojnovovej prózy, tradicionalista
- prozaik, dramatik, publicista
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU (Ján Krištof)
- štúdiá: Paríž, Rím vyštudoval históriu a hudbu
- stal sa docentom dejín hudby
- prednášal dejiny hudby na Sorboni
- verejne vystupoval proti vojne (1. aj 2.) a proti fašizmu
- celý život sa riadil krédom:
„Nemôžem byť šťastným ak bude na tomto svete taký poriadok, že všetky tvory budú milovať iných viac ako seba samého.“
- roku 1937 získal Goetheho cenu za literatúru – odmieta ju
- veľká láska hudba sa odrazila aj v literatúre
- **do literatúry priniesol román rieka**
  - obsahuje veľa epizódnych postáv
  - veľa postáv
  - veľa prostredí
  - veľa opisov
- napísal veľa monografií (druh odborného diela, ktoré nesie prvky aj umeleckého štýlu s len jednou témou)
  - Život Beethovena*
  - Život Michelangela*
  - Život Leva Nikolajeviča Tolstého*

Ján Krištof

- vstúpil s ním do literatúry
- hlavná postava: Ján Krištof – nemecký hudobník
  - nesie prvky beethovenovho života
- autor tu sleduje hlavného hrdinu od narodenia až po smrť
- chápe celý život ako symfonickú skladbu – základ je rieka = román rieka
- obsahuje 10 kníh
- má 2 symbolické motívy:
  1. *hudba* – tu vystupuje ako povolanie aj ako vášeň
  2. *rieka* – je metaforou duševného a citového rastu hrdinu
- za motív si vzal riekou Rýn
- rozsahom je najväčší román vo francúzskej literatúre

Očarená duša – román rieka

- má 4 knihy (1 ks = 800 strán)
- hlavná postava Aneta Riverová
  - typ ženy, ktorá bojovala proti predsudkom za nezávislý život
  - hľadá si vlastnú cestu a vlastnú pravdu
  - má symbolické meno, v preklade rieka
  - jej život tvorí obrovský prúd ľudského osudu
- rozhodne sa stať slobodnou matkou v prostredí plnom pretváranky a klamstva
- jej život je plný očarenia a sklamaní:
  - v láske k otcovi
  - v láske k sestre
  - vlastný syn

- od mužov
- najväčšie - vojna

- Aneta nie je pasívna postava, keď jej syn Marek zomiera v boji proti fašizmu, sama sa postaví na jeho miesto a bojuje za mier
- román má silný intelektuálny náboj

Dobry človek ešte žije

- humorne ladený román
- sám Roland povedal, že keď ho písal smial sa od šťastia
- zaradil ho do obdobia Ľudovíta XVI
- hlavná postava: Nikolas – človek z vidieka, remeselník a umelec, veľmi rád pije

„Život je dobrý priateľ, jedinou jeho chybou je, že je taký krátky.“

„Každý dobrý človek je kráľom a pánom vo svojom dome.“

- hlavná myšlienka: nákazlivá chuť do práce, nesebecké vzťahy medzi ľuďmi

Peter a Lucia

- novela alebo komorný román
- robený na kontraste Láska – Smrť – Život
- protivojnové dielo z obdobia 1. svetovej vojny
- hl. myšlienka – odsúdenie nezmyselnosti a krutosti vojny
- motív románu – láska vo vojne nemá perspektívu a zomiera
- časové obdobie – od stredy večera 30.1.1918 až do 29.3.1918
- končí sa tragicky – záver je symbolický – neistota doby
- hlavné postavy - Peter Aubert a Lucia
  - vystupuje tu Petrov brat Filip
- príbeh sa odohráva v Paríži
- Peter - 18. ročný chlapec, pochádza z meštiackej rodiny
  - vie, že o pol roka musí ísť na front a stať sa ďalšou obeťou zabíjania
  - otec je úradník, ktorý nemá vlastný názor, matka je dobrá kresťanka
  - postava je vo vývoji
- Lucia- jej matka sa zaľúbila do učiteľa z gazdovského rodu, rodina ho nechcela prijať za zaťa
  - matka sa proti vôli rodičov vydá a rodina s ňou preruší akékoľvek styky
  - jej otec ťažko ochorel, matka musela ťažko pracovať
  - po otcovej smrti si jej matka našla priateľa
  - Lucia jej nevie odpustiť, že chce žiť vlastným životom
  - zarába si obkresľovaním obrázkov, pretože pre nedostatok financií nemôže študovať
  - obrázky predáva v malých obchodíkoch, nikdy nedodržiava farby na predlohe
- medzi Petrom a Luciou vznikne láska, trvá ale veľmi krátko, pretože zomierajú počas bombardovania pod troskami kostola
- KOMPOZÍCIA:
  - 3. osoba sg.
  - rozprávač je všadeprítomný – uvažuje za svoje postavy, vyslovuje úvahy o láske a vojne
  - predtucha smrti:

„Jar prišla a odíde bez nás.“

„Nič nie je trpieť, umierať, ak vidíte zmysel toho všetkého obeť je vlastná, ak chápete, prečo ste obetovaný.“

Henri Barbusse

1873 – 1935

- predstaviteľ francúzskej medzivojnovnej literatúry
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU ()
- otec novinár, matka pôvodom Angličanka zomrela, keď mal 3 roky
- mal veľmi dobrý prospech
- na gymnaziálnych štúdiách začal literárne tvoriť a vydávať
- vyštudoval filozofiu a literatúru
- pracoval ako novinár
- ako 40 ročný sa prihlasuje na bojiská 1. svetovej vojny
- po vojne zakladá ľavicovú intelektuálnu organizáciu a časopis **Clarté** (Jasno)
  - mali veľký medzinárodný dosah
  - chceli spojiť všetkých intelektuálov sveta, aby už nikdy neprišlo k žiadnej vojne
- keď začal nástup fašizmu, zúčastnil sa významných protivojnovým a protifašistických vystúpení
- trikrát bol ťažko zranený, zomiera v Moskve
- veľký humanista, pacifista a antimilitarista
- všetko čo zažil počas vojny si zapisoval do denníka
- z vojny posielal listy svojej žene

Plačky – 1. básnická zbierka

Peklo – román (vyšiel 1908)

- nadviazal tu na Emila Zolu
- podáva tu pesimistický obraz sociálnej biedy

Oheň – román

- jeho denník a listy manželke sa stali základom tohto najlepšieho románu o 1. svetovej vojne
- vyjadrený odpor voči vojne
- je zaujímavý tým, že končí výzvou pre ľudí, aby už nikdy vojna nebola
- naturalistický román – neopisuje tu vojnu ako pohromu, ale ako hrozné zlo, proti ktorému sa človek musí vzbúriť
- začal vychádzať v literárnej revue
- cenzúra mnohé veci vyškrtla a až o rok (1917) vyšiel tlačou necenzurovaný
- bol preložený do 50 jazykov sveta
- stojí na dialógoch
- má podtitul: **denník bojového družstva**
- nemá hlavného hrdinu
- je tu využitá forma JA
- zobrazuje ju všedný deň na fronte bez priamej zrážky s nepriateľom
- skladá sa z 24 kapitol
- sú tu krátke epizodické príbehy pripomínajúce poviedky, ktoré sa odohrávajú na fronte alebo dovolenke
- zobrazená je tu zákopová vojna
- vojaci žijú v špine, biede, trpia nedostatkom jedla a autor ich nazýva: „*stroje na čakanie*“
- román sa člení na filozofickú a epickú časť
- vo filozofickej časti našiel príčinu vojny: finančný kapitál, buržoázia, inteligencia, kňazstvo
  - „*Prostý nemecký vojak nie je nepriateľom je rovnakou obeťou vojny*“
  - „*My nie sme vojaci, my sme ľudia*“
- dielo končí výzvou:
  - „*Dohoda demokracie, dohoda všetkých síl.*“

Ernest Hemingway

1899 – 1961

- patrí do americkej medzivojnovovej literatúry
- prozaik, novinár, publicista
- patrí do stratenej generácie
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU (Starec a more)
- otec lekár, vodil syna medzi indiánov, na poľovačky – odrazilo sa to v jeho tvorbe
- matka – operná speváčka
- rodičia trvali, aby sa stal lekárom, ale stal sa novinárom
- ako 19. ročný sa rozhodol odísť na bojiská 1. svetovej vojny
- na 1. svetovú vojnu odišiel ako dobrovoľník, dostal sa na taliansky front, tu bol veľmi ťažko zranený, prevezený do nemocnice, z ktorej sa po niekoľkých mesiacoch vrátil späť do USA, kde sa stal novinárom
- neskôr sa dostal na Blízky východ, do Grécka
- v Paríži píše prvé poviedky, ktoré vyšli roku 1924 pod názvom **V našej dobe**
  - tieto poviedky sú z potuliek s otcom po horách
  - v týchto poviedkach sa užho zobrazuje prvýkrát téma vojny
  - prvýkrát vyslovuje krutú pravdu:
„Pravda umeleckého diela musí byť silnejšia ako pravda v živote.“
- keď vypukne občianska vojna v Španielsku, rozhodne sa tam odísť ako vojnový korešpondent
- postavil sa na stranu republikánov a bojoval proti Francovi
- z tohto obdobia vzniká román Komu zvoní do hrobu
- zo Španielska sa vyberá ako korešpondent na front, zúčastnil sa oslobodenia Paríža, po vojne sa usídlil v Benátkach, potom sa vrátil späť do USA
- roku 1952 napísal novelu Starec a more
- odchádza na Kubu, usídľuje sa v blízkosti Havany, kde prežije veľkú časť svojho života

CHARAKTERISTIKA JEHO TVORBY:

1. *hrdinovia jeho diel sú fyzicky veľmi zdatní*
2. *sú to odvážni muži činu, neboja sa smrti, lebo smrť považujú za súčasť života*
3. *výber hrdinov súvisel s jeho záľubami a životom a prostredím, v ktorom žil (poľovníci, vojaci, novinári, maliari, výtvarníci)*

ŠTÝL JEHO TVORBY:

1. *veľmi dobrý, jednoduchý*
2. *priniesol reportážny štýl do beletrie*
3. *používa 3. osobu sg.*
4. *je dynamický, umožňuje to jednoduchá veta, kde je na začiatku sloveso*
5. *chýbajú veľké opisy prostredia (väčšinou jedna veta)*
6. *všetko pomeníva veľmi triezvo, nesentimentálne*

DIELA:

- zbierky poviedok: ***V našej dobe***
Muži bez žien
- novely: ***Starec a more***
- romány: ***Zbohom zbraniam***
Komu zvoní do hrobu

Cez rieku a do lesa – jediný nedosiahol jeho úrovne
Slnko aj vychádza } - hlavné postavy: toreadori
Smrť popoludní }
Jarné bystriny

- scenár k filmu: *Španielska zem*

Zbohom zbraniam

- román z 1. svet. vojny
- má autobiografické prvky
- protivojnový román
- *téma* - láska počas vojny nemá perspektívu
  - autor tvrdí, že počas vojny nemožno zažiť dokonalé šťastie
- *hlavné postavy* Frederick Henry – má autobiografické prvky
Katarína Berkley
- jadro románu tvoria príbehy frontového poručíka, dobrovoľníka na talianskom fronte
- úlohou Frederika je nájsť bezpečné miesto na postavenie poľnej nemocnice a previezť cez front bezpečne sanitku
- pri hľadaní jednej z nemocníc sa zoznamuje s ošetrovatelkou Katarínou (zaľúbia sa do seba)
- na vojne sa odkrývajú postoje vojakov :

„Je taká trieda, ktorá zarába na vojne peniaze.“

„Nič nie je horšie ako vojna.“

„Každý nenávidí vojnu a mali by sme s vojnou skončiť.“

- *obsah* – Talianske vojská sa musia dať na ústup, všade vládne zmätok a vojaci odhadzujú zbrane. Frederik sa oddelí od svojej jednotky. Polícia ho zatkne a chce ho zastreliť. Podarí sa mu utiecť (neskočí na vlak) a prichádza za Katarínou do Milána. Frederik sa rozhodne a uzatvorí sám so sebou separátny mier. Mladí ľudia prežívajú chvíle šťastia, Katarína čaká dieťa, rozhodnú sa odísť do Švajčiarska, pretože Frederika by mohla zatknúť polícia. Do Švajčiarska sa dostávajú na člne. Vo Švajčiarsku prestanú myslieť na vojnu.
- *záver* románu vyznieva symbolicky pre stratenú generáciu
- Katarína pri pôrode zomiera, Henry odchádza z nemocnice zlomený na duši, do noci a dažďa.

Komu zvoní do hrobu

- román
- začína mottom:

„Nikto nie je ostrovom samým pre seba, každý je kusom pevniny, kusom súše a ak more obmyje hruď, Európa sa zmenší...lebo ja som súčasťou človečenstva, a preto sa nepýtaj komu zvoní do hrobu, zvoní tebe.“

- román z 2. svet. vojny
- román vychádza z motta, súvisel so situáciou v Európe
- vyjadruje boj španielskeho ľudu za oslobodenie
- autobiografický román - vystupuje tu ako postava Robert Jordan
  - Američan, republikán, prichádza ako dobrovoľník zo Španielska
- dej sa odohráva 3 dni
- Roberta poverujú dôležitou úlohou, má sa dostať do skupiny partizána Pabla, kde má vyhodiť dôležitý most do vzduchu. Partizáni ho prijímajú s rozpakmi. Robertovi sa podarí prekonať ich nedôveru. Partizáni žijú už rok v jaskyni, kvôli slávnemu vyhodeniu vlaku – ich posledná vojenská akcia

- Robert spoznal ich jednoduchú životnú filozofiu a postoj k vojne
- partizáni: „*Viem, zabíjať sa musí, ale nemám to rád.*“
- Robert tu stretáva Spilar – žena veliteľa Pabla
- Spilar – republikánka, skutočný vodca partizánskej skupiny
- neskôr sa Roberto stretáva s Máriou – je to postava poznačená vojnou (fašisti jej zastrelili otca, matku, jej vyholia hlavu a znásilnia ju)
- Robert a Mária s do seba zaľúbia:

„*Mám tri dni na prežitie lásky a celého života.*“ – predtucha smrti

- cez Máriu a Pabla sa dozvedáme o krutostiach, ktoré páchali fašisti, ale aj republikáni
- udalosti naberajú spád, keď sa vedľajšia partizánska skupina rozhodne ukradnúť kone a skupina Pabla je vystopovaná fašistickou gardou. Robert cíti príznaky smrti, pri akcii vyhodenia mosta je ťažko ranený
- presvedčí členov partizánskej skupiny aj Máriu, že ich bude kryť pri ústupe

„*Pokiaľ bude žiť jeden z nás, budeme žiť obaja.*“

- tak zostáva sám so zbraňou v ruke, uvažuje o samovražde, ale rozhodne sa bojovať do poslednej chvíle

„*Možno, keď chvíľu počkáš, zadržíš ich, možno zastrelíš aj dôstojníka.*“

- záver – hrdina tu rozmýšľa veľmi trpezlivo o smrti, neskrýva sa pred ňou a zomiera
- reportážny štýl bez dlhých opisov

Starec a more

- novela
- získal za ňu Nobelovu cenu
- novela o sile človeka, o priateľstve, láska k prírode, boj s prírodou, zabíjanie
- jednoliate rozprávanie
- nečlení sa na kapitoly
- hlavná postava – starec Santiágo – je prítomný od prvej do poslednej vety novely
- celý príbeh sa odvíja cez starcov oči
- odohráva sa počas dvoch dní
- začína sa v chatrči, potom more, opäť chatrč

Santiágo - starý kubánsky rybár

- má na tvári vrásky, celá koža pokrytá rakovinovými škvrnami
- dôležité sú ruky – jazvy od práce na lodi
- je mocný, jedine oči prezrádzajú jeho chuť do života

Chatrč - 1 posteľ, 1 stolička, 1 čistá košeľ

- ohnisko – na ňom si varí (žije už dlhé roky sám, lebo mu žena zomrela)
- najprv mal jej fotografiu vystavenú, teraz je schovaná pod košeľou

- loví ryby, kedysi bol vynikajúci lovec, ale teraz už 84 dní nič neuložil, ľudia sa mu smejú
- jediný starcov kamarát je chlapec Manolín

Manolín - od 5 rokov chodí so starcom na more

- delí sa s ním o jedlo
- rodičia mu zakazujú priateľiť so starcom, lebo prestal mať lovecké šťastie
- chlapec sa s ním ale aj tak stretáva

Obsah – Starec sa rozhodne ísť na rybolov so svojou starou loďou, verí, že niečo chytí. Skutočne chytí obrovskú rybu. Starec s ňou vedie súboj, pri čom príde o jedlo a vodu. Ryba sa starcovi nakoniec poddá. Priviaže si ju o loď. Z veľkej ryby mu ale nakoniec zostane len kostra, lebo mu ju ohlodali žraloky.

Záver – starec zvíťazil sám nad sebou:

„Človek nie je stvorený pre porážku, človeka možno zničiť, ale nie poraziť.“

John Steinbeck

1902 – 1968

- americká literatúra, čiastočne medzivojnová, čiastočne po roku 1945
- **zakladateľ sociálno-kritického románu v Amerike**
- študoval na univerzite, ale nedokončil ju
- mal mnohé zamestnania (najmä fyzické práce)
- prešiel celé USA
- najviac ho zaujala problematika drobných farmárov v Oklahome
- JE NOSITEĽOM NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU

Kalich zlata – romantický román

- vstúpil s ním od literatúry
- nevzbudil pozornosť
- zobrazuje pirátov v Karibiku

Plán Tortila - román

- bestseller
- rozpráva o životných skúsenostiach miešancov z Južnej Ameriky

Ovocie hnevu – sociálno-kritický román

- zobrazuje hospodársku krízu v USA cez rodinu Joadovcov
  - farmári v Oklahome
  - veľmi ťažko pracujú, ale im sa nedarí
  - majú pôžičky z banky, nedokážu ich splácať
  - musia farmu predať a rozhodnú sa odísť do Kalifornie
- cesta do Kalifornie sa stane osudnou
- zomierajú starí rodičia, syn ujde, zamieša sa do pouličného štrajku a zabíja protivníka
- cesta končí v stodole, kde sa utiahli pred záplavami
- má otvorený koniec
- autor stojí na strane malých Američanov, nevšíma si ich vnútorný svet
- dej spomaľuje opismi prírody, pasáže o vyprahnutej zemi
- je tu využitý slang robotníkov

V pochybnej bitke – sociálno-kritický román

- štrajk zberačov obilia

O myšiach a ľud'och

- o tragédii bezdomovcov v USA

Na plechárni

Túlavý autobus

- o negatívnych postojoch človeka k modernej civilizácii

Nebeské pastviny

- vyjadrený odpor k modernej civilizácii
- príbeh farmárov
- spojenie človeka s prírodou

Na východ od raja – generačný román (vyšiel 1952)

- sága 3 generácii rodiny Traskovcov
- odohráva sa od obdobia vojny sever proti juhu a končí 1. svetovou vojnou
- čerpá z Biblie, využil biblické motívy (Adam a Eva, Kain a Ábel)

Muž nájde opustenú ženu. Nič o nej nevie, ujme sa jej. Vezme si ju za ženu a narodí sa im dvojčatá (chlapci). Matka odmieta svoje deti, nenávidí ich a celú starostlivosť o nich preberie otec a jeho čínsky kuchár. Matka od nich odíde, otec sa stáva bezcitným a nemá rád rovnako obe deti. Jeden z chlapcov je slušný, druhý je búrlivák nerád chodí do školy. Búrlivák začne bojovať o otcovu lásku, otec ju stále odmieta. Búrlivák sa pomstí mladšiemu, tým, že mu povie pravdu o ich matke (matka pracovala vo verejnom dome a neskôr sa stala majiteľkou). Slušného brata to zlomí, odchádza na vojnu a tu zomiera. Otec sa nevie zmieriť s jeho smrťou, ochorie (porážka). Tesne pred smrťou sa zblíži so svojim synom

- hrdinovia sú veľmi silní
- dej je veľmi dramatický
- bol sfilmovaný

Perla – sociálne ladená novela

- príbeh o chudobnom lovcovi perál, ktorý nájde obrovskú perlu, rozhodne sa ju hodiť späť do mora, pretože keby ju ukázal, zabijú ho

Potulky s Charliem – cestopisná kniha po USA

Theodore Dreiser

1871 – 1945

- americká medzivojnová literatúra
- prozaik, dramatik a novinár
- sociálno-kritický realista
- pochádza z veľmi početnej rodiny nemeckého prisťahovalca
- otec – náboženský fanatik, šíril strach a nedôveru
- mal 13 súrodencov
- od malička bol odkázaný sám na seba

- VPLYV NA JEHO TVORBU: a) *novinárska práca*
b) *štúdium sociológie*
c) *znalosť robotníckeho prostredia*

- V DIELACH VYUŽÍVA:
  1. *naturalizmus*
  2. *silnú autobiografickosť*
  3. *osudy svojich súrodencov*

- sociálno-kritické romány:
  - Sestra Carry*
  - Jenny Gerhardová*
  - Génus*
  - Americká tragédia*

- knihy poviedok:
  - 12 mužov*
  - Galéria žien*
  - Oslobodenie*

- publicistické knihy:
  - Dreiser sa pozerá na Rusko*
  - Tragická Amerika*

Bite bubny a iné

- trilógia:
  1. časť **Finančník**
  2. časť **Titan**
  3. časť **Stoik**

Sestra Carry – sociálno-kritický román

- vzbudil obrovský ohlas
- je z robotníckeho povstania v Chicagu
- hovorí o štrajkoch a mimomanželských sexuálnych vzťahoch
- kritici je odsúdili, nesmela sa vydávať, pretože hlavná hrdinka, ktorá porušila morálku, dosiahla spoločenský úspech a nebola potrestaná
- je to román o jeho sestre
- hlavná myšlienka: túžba po bohatstve a spoločenskom uplatnení
- Carry prichádza za prácou do Chicaga, zoznamuje sa s obchodným agentom. Ten ju začne vydržiavať. Neskôr sa zoznamuje s bohatým obchodníkom, ktorý kvôli nej ukradne peniaze z firmy. Odchádzajú z Chicaga. Prenasleduje ich polícia. Väčšiu časť peňazí vráti. Žijú v biede. Carry začne pracovať ako zboristka v divadle. Dostáva úlohu, stáva sa slávnou herečkou. Bohatý obchodník spácha samovraždu. Jeho smrť sa jej nedotkne, hoci mu zničila život.

Jenny Gerhardová – sociálno-kritický román

- využil autobiografiu
- príbeh sestry Jenny, ktorá sa stáva obeťou lepšie situovaných mužov, najprv senátora, ktorý ju zvedie a potom syna fabrikanta, keď sa stáva jeho milienka

Americká tragédia

- najlepšie dielo
- spoločenský román s kriminálnou zápletkou z roku 1925
- za základ si zobral novinovú správu: istý bohatý americký mladík zvedol mladé dievča a keď sa jej nabažil, utopil ju
- hlavná myšlienka: túžba po bohatstve a sláve víťazí nad čistou láskou a citmi
- hlavná postava Clide Griffith
  - syn chudobného kazateľa, ktorý túži po bohatstve, peniazoch, sexe
  - vystrieda niekoľko povolání
  - nenávidí chudobu, chce sa dostať do vyšších spoločenských kruhov
  - začne pracovať v strýkovej továrni na goliere, má tu rôzne ľúbostné pletky s robotníčkami
- Clide sa zaľúbi do robotníčky Róberty. Láska sa naplní a čakajú spolu dieťa. Pre Clida sa Róberta stane príťažou. Medzi tým sa zoznamuje s dcérou milionára Sondrou chcú sa zobrať, ale Clide sa potrebuje Róberty zbaviť. Zoberie Róbertu na výlet k jazeru a je odhodlaný spáchať zločin. Loďka sa z časti náhodne a z časti úmyselne prevrhne a Róberta sa utopí. Vyšetrovanie a súdny proces je veľmi dlhý, Clida obvinia, usvedčia a popraví v elektrickom kresle. V čakaní na smrť si Clide uvedomuje, že jeho jedinou láskou bola Róberta
- záver: Je v prospech Clida, pretože na vine je spoločnosť, ktorá deformuje ľudský charakter
- je tu veľa opisov prírody, dlhý súd, sú tu ukázané psychologické motivácie trestného činu

Ruská a sovietska medzivojnová literatúra

- má svoje špecifické postavenie
- má opačný vývoj ako západná literatúra
- 7. 11. 1917 – VOSR – prechod od feudalizmu do komunistického spoločenstva do socializmu
- po VOSR je občianska vojna medzi zástancami socializmu a cárizmu
- spoločnosť sa rozdelila na:
  - a) Červenoarmejci
  - b) Bielogvardejci
- vojna mala zlý vplyv na vývoj Ruska
- vznikajú Kolchozy a Solkozy
- 22. júna 1941 začína 2. svetová vojna
- literatúra je motivovaná filozofiou prežitia
- ako literárna metóda sa používa socialistický realizmus – v popredí je socialistická strana, robotník, mládež, ...

Maxim Gorkij

1868 – 1936

- patrí do ruskej a sovietskej medzivojnovovej literatúry
- **zakladateľ socialistického realizmu**
- veľmi ťažké detstvo – stratil rodičov, sám sa živil
- vôbec nechodil do školy a bol jeden z najmúdrejších ľudí Ruska
- sám sa vzdelával:
  - „Za všetko, čo je vo mne dobré ďakujem knihám.“
- najprv písal poviedky: *Makar Čudra* (1. poviedka)
Starucha Izergil'
Čerkas
Bosáci
Pekár Semionov
- písal poémi: *Pieseň o sokolovi*
Pieseň o búrlivákovi
- romány:
Foma Gordejev
Matka
Traja
Spoved'
Podnik Artamanovcov
- autobiografická trilógia:
Detstvo
Vo svete
Moje univerzity
- dráma:
Meštiaci
Na dne
Letní hostia
Deti slnka

Nepriatelia
Podivíni
Vassa Železnovová

- trilógia – autobiografia:
  - 1. Detstvo**
    - zahrňuje roky 1913 – 1914
    - zobrazuje jeho tvrdé detstvo, vyrastal v rodine starého otca, ktorý ho bil
    - najviac sa venuje starej mame – láskavá, rozprávala rôzne príbehy, stelesňovala múdrosť a láskavosť
    - veľmi málo spomína na otca a matku
    - najviac spomína na postavu tanečníka Cigánika
    - spomína na sťahovanie z hostinca do hostinca a ako často menil školy
  - 2. Vo svete**
    - 1915 – 1918
    - autor tu má 11 rokov – vystupuje ako chlapec Aľoša
    - najprv robil u obuvníka, umývač riadov
    - jediná útecha mu boli knihy
  - 3. Moje univerzity**
    - rok 1922
    - pracuje u pekára a ako pomocník v obchode, stretáva sa s ľuďmi rôzneho politického zamerania, má depresiu, pokúsi sa o samovraždu, z pokusu ho vytiahne túžba po vzdelaní
- ďalšia časť je venovaná úvahám o stave ruskej spoločnosti a o Rusku vôbec

Michail Alexandrovič Šolochov

1905 – 1984

- ruský prozaik
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU (Osud človeka)
- narodil sa v kozáckej rodine pri rieke Don, nedokončil gymnázium, zapojil sa do občianskej vojny, potom odišiel do Moskvy, mal veľa povolaní, tu začal písať prvé poviedky
- po skončení 2. svetovej vojny, kde aktívne bojoval, odchádza do rodiska, kde zomrel
- POVIEDKY:
  - Donské poviedky*
  - Azúrová step*
  - Škola nenávisti*
  - Osud človeka*
- ROMÁNY:
  - Tichý Don** (románová epepeja) – zahŕňa veľké časové obdobie
  - Rozoraná celina**
  - Bojovali za vlasť** – nedokončené

Osud človeka

- retrospektívna poviedka
- odohráva sa po skončení 2. svetovej vojny
- hlavná postava: Sokolov
- príbeh muža, ktorý vo vojne stratí ženu, dve dcéry, syna a dom
- dostáva sa do koncentračného tábora, kde ide o prežitie
- veliteľ tábora zistí, že Sokolov je majster v ľahkej váhe v boxe
- má prísť inšpekcia a veliteľ sa rozhodne boxovať so Sokolom
- Sokolov vie, že nesmie vyhrať
- porazí veriteľa tábora, ale našťastie príde k leteckému bombardovaniu a Sokolovi sa podarí ujsť
- tento svoj príbeh Sokolov rozpráva autorovi na zastávke autobuse
- ďalší moment v poviedke: Sokolov stretáva v ruinách bydliska malého chlapca – Mit'u, ktorý hľadá rodičov, Sokolov si ho osvojí

Tichý Don

- románová epepeja o hľadaní sa človeka v historických udalostiach
- o hľadaní pravdy
- dej sa odohráva na Done
- cez lásku, vášeň, sklamanie, končí smrťou hlavného hrdinu
- postavy: Axiňa a Grigorij

Modernizmus vo svetovej próze v medzivojnovom období

- modernizmus = moderna = najnovší, súčasný
- vzniká koncom 19. a začiatkom 20. storočia
- vzniká z pocitu sklamaní umelcov zo spoločenskej situácie a zo vzdoru voči nej
- zameril sa na skúmanie jednotlivca, často v neobvyklých situáciách a snažil sa preniknúť do sna, podvedomia a intuície
- umelci nezobrazovali konkrétnu situáciu, odmietali akékoľvek predchádzajúce estetické ideály z predchádzajúcich umeleckých smerov
- rozšíril sa po celej Európe

William Faulkner

1897 – 1962

- patrí do stratenej generácie
- americký prozaik
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU
- zúčastnil sa v 1. svetovej vojne ako letec, bol ranený a po návrate žil ako tulák
- vystriedal veľa povolání, vždy sa vrátil k literatúre
- hlavná téma: Americký juh

- ROMÁNY:

Sartoris

Bl'abot a pes

Zdravie a šialenstvo

Dedina

Mesto

Sídlo

Keď som umierala

Svätyňa

Augustové svetlo

Kmíni (=zlodeji)

Divé palmy

Neodpočívaj v pokoji

Báj

- americký juh

- románová sága

- naväzujú na americký juh

- BÁSNICKÁ ZBIERKA

Mramorový faun

Sartoris – román

- kronika južanskej rodiny, ktorá sa nevie vyrovnáť s vojnovými zážitkami
- nesie prvky stratenej generácie

Neodpočívaj v pokoji

- rieši vzťahy medzi černochochmi a belochmi v Amerike
- vyznačuje sa zvláštnou kompozíciou
- streda sa tu veľa časových rovín
- viacej dejových línií
- veľa postáv

Divé palmy

- napísaná v 1938
- skladá sa z dvoch rovín
  1. *Divé palmy*
  2. *Starec Missisipi*
- 1. *Divé palmy*:
  - rozpráva tu o neukojenej potrebe lásky, ktorú pociťuje hlavná postava výtvarníčka Charlota
  - svoju lásku nájde v mladom lekárovi, je veľmi chudobný a nesmelý
  - Charlota sa rozhodne opustiť blahobyť, svojho muža a 2 deti a začne si budovať s týmto lekárom novú existenciu
  - Charlota otehotnie, mladý lekár jej urobí potrat, na následky sfušovaného potratu zomiera v nemocnici a počuje šumenie paliem
  - mladý lekár sa dostáva do väzenia a na nútené práce
- 2. *Starec Missisipi*
  - odohráva sa o niekoľko rokov neskôr
  - príbeh rozpráva starec
  - rozpráva príbeh starého trestanca
  - na juhu Ameriky vypukne povodeň, trestanci sa zúčastňujú pri pomoci v povodniach. Trestanec zachraňuje ženu, ktorá mu v loďke porodí dieťa. Bojuje s prírodnými živlami aby dostal ženu a dieťa do bezpečia. Nedostane žiadnu pochvalu, ale zvýšia mu trest, pretože sa stratil (útek)

John Dos Passos

1896 – 1970

- predstaviteľ americkej literatúry medzivojnového obdobia
- využíval metodiku realizmu a naturalizmu
- pod jeho vplyvom sa mení americká literatúra – inovoval formu románu
- 1. svetovú vojnu zobrazil v románe *Zasvätenie jedného muža*, neskôr zmenil názov na *Prvé stretnutie*

Traja vojaci – román

- antimilitaristický román
- rozpráva o živote troch vojakov, ktorých neničí nepriateľ, ale vlastná armáda (šikanovanie, brutalita)
- cynický román – odsúdil tu vojnu ako sprisahanie bankárov z Wallstreet a z vojensko-priemiseľného komplexu

Nočná ulica – psychologicko-subjektívny román

- príbeh umelca v povojnovom chaose

Rosinanta vydaj sa opäť na cestu – zbierka esejí

- Rosinanta = kôň Dona Quijota de la Manchu
- vracia sa k téme cesty

Manhatanské križovatky – román

- zobrazuje tu život v New Yourku
- fiktívne príbehy
- využil tu impresiu

- zobrazil tu problémy veľkomesta

42. rovnobežka – najväčší román

- trilógia: 1. **42. rovnobežka**
2. **Rok 1919**
3. **Veľké peniaze**
- odohráva sa od začiatku 20. storočia do 30-tych rokov 20. storočia
- hlavný hrdina je spoločnosť
- hlavná myšlienka: civilizácia a peniaze ako dopadajú na charakter človeka
- veľa o vykorisťovaní

Kolumbijsky okres – román

- trilógia: 1. **Dobrodružstvo mladého muža**
2. **Číslo 1**
3. **Veľký údel**
- o veľkom úsilí prezidenta Roosevelta, ako budoval Ameriku

Knut Hamsun

1859 – 1952

- nórsky spisovateľ, pochádza zo starého sedliackeho rodu
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU (Požehnanie zeme)
- mal veľmi ťažký život: najprv obuvník, podomový obchodník, rybár, sprievodca v električke, žurnalista a spisovateľ
- získal za života veľký úspech najmä v Nemecku
- počas 2. svetovej vojny bo na strane Hitlera a fašistov
- po 2. svetovej vojne ho za zradu národa odsúdili na stratu majetku

- písal prózu, v ktorej sa odzrkadľujú tieto smery:
  1. *Novoromantizmus*
  2. *Kritický realizmus*
  3. *Impresionizmus*
  4. *Naturalizmus*

- ROMÁNY:
  - Hlad*
  - Mystéria*
  - Redaktor Lynge*
  - Nová zem*
  - Pod jesennou hviezdou*
  - Ženy pri studni*
  - Kruh sa uzatvára*
  - Požehnanie zeme*

- DIVADELNÉ HRY:
  - Kráľovná Tamara*
  - Búrlivý život*

- BÁSNICKÁ ZBIERKA: *Divý chór*

- SPOMIEKOVÁ KNIHA: *Na zarastených chodníkoch*

Požehnanie zeme

- získal Nobelovu cenu v roku 1920, nadviazal tu na sedliacké korene
- rozpráva o pútnikovi Izákovi, ktorý prichádza do puste severskej krajiny, usadzuje sa obrába pôdu
- so znetvorenou Laponkou Inger si zakladá rodinu, má s ňou zdravé deti a bohatnú
- tretie dieťa sa narodí s rozštepom na perách (ako matka)
- vlastná matka ho zabije a tajne ho pochová v lese
- raz všetko vyjde najavo a Inger sa dostáva do väzenia
- Izak obrába pôdu, darí sa mu po návrate z väzenia sa Inger narodí 2 zdravé dievčatá
- deti dorastú a Izak zistí, že na jednom z jeho pozemkov sa nachádza medená žila – vyniesla mu veľké finančné prostriedky
- Izak sa rozhodne založiť celú osadu, osada sa stala zárukou pokojného života a dobrej budúcnosti pre mnohých ľudí
- znaky:
  1. obrovský vzťah k pôde
  2. vzťah k roľníckej práci
  3. súzvuk človeka s prírodnými silami
  4. povedané: keď má človek pôdu, má zabezpečenú existenciu

Antoine de Saint – Exupery

1900 – 1944

- patrí do francúzskej medzivojnovovej subjektívnej literatúry
- francúzsky prozaik, publicista
- pochádza zo šľachtického rodu
- od detstva sa zaujímal o letectvo
- počas vojenskej služby sa naučil lietať, trvalo sa venuje letectvu
- pracoval v rôznych leteckých spoločnostiach a na transatlantický a afrických linkách
- niekoľkokrát havaroval, pravdepodobne zahynul pri prieskumnej lete z Korziky – pravdepodobne ho zostrelila nemecká stíhačka
- od 20. rokov sa venoval literatúre a publicistickej činnosti

- znaky jeho diela:

1. *V popredí je osobná skúsenosť*
2. *Boj dobra a zla*
3. *Riadil sa vlastnou filozofiou, ktorá vychádzala z osobnej morálky a smerovala k nadosobným cieľom: Človek musí pozerat' na svet cez svoje srdce*

- do literatúry vstúpil novelu **Letec**

- romány:

Pošta na juh

Nočný let

Vojenský pilot

Zem ľudí

Denník – osobné záznamy

Zem ľudí – román

- súbor spomienok, umeleckých reportáží a filozofických úvah
- rozpráva tu o letcoch pri plnení povinností
- o samote počas letu

Nočný let – románová reportáž

- rozpráva o jeho pôsobení na letisku v Buenos Aires a o vytvorení pravidelnej leteckej linky medzi Francúzskom a Brazíliou

Pošta na juh – autobiografický román

- rozpráva o začiatkoch letectva na púšti na Sahare

Malý princ

- najvýznamnejšie, najprekladanejšie, najčítanejšie na svete
- rozprávka pre dospelých o priateľstve prekonávajúcom osamelosť
- rozprávka o zodpovednosti a umení získať lásku ľudí
- hlavný hrdina: **Malý princ**, ktorý svojim detským pohľadom objavuje základné hodnoty
- cestuje po galaxii, navštevuje planéty a zoznamuje sa s obyvateľmi (kráľ, nafúkanec, obchodník, alkoholik, astronóm), tieto postavy charakterizujú svet dospelých. Malý princ nenájde u nich porozumenie, nechápe ich hodnotový systém, je čoraz smutnejší a osamelejší, až vďaka liške spozná podstatu, ktorá je pre oči neviditeľná. Naučí sa pozerat' cez srdce a pochopí, čo je šťastie
- kniha má 2 roviny:
  1. *rozprávka o Malom princovi*

2. *filozofická*: čítame túto knihu ako dielo o hľadaní pravdy a poznání a o zmysle človeka vôbec

- rezonuje tu myšlienka, že rozumu sa nedá bezvýhradne veriť, lebo rozum podlieha ilúziám, preto sa má človek pozerat' na všetko cez svoje srdce
- má 27 kapitol označených číslom
- kniha je venovaná priateľovi, ktorý zabudol, že bol dieťaťom
- dielo si sám ilustroval

Letec havaruje na Sahare, stretáva tu Malého princa, ktorý odišiel zo svojej planéty preto, lebo zapochyboval o láske svojej kvetiny. Na najmenšej planéte sa stretol s človekom, ktorý by sa mohol priatelit' ale bol veľmi smutný – pracoval ako lampár. Zoznámil sa s obchodníkom, ktorý predáva tabletky proti smädu – vtedy pochopí nezmyselnosť ľudského náhlenia, pomôže letcovi objaviť studňu. Letec opraví lietadlo. Malého princa uštipne had a jeho nehmotná duša, keď telo umrie, sa vracia na svoju planétu ku kvetine, za ktorú cíti zodpovednosť.

Marcel Proust

1871 – 1922

- predstaviteľ francúzskej medzivojnovovej prózy
- predstaviteľ nového typu prózy
- narodil sa v Paríži – otec zámožný slávny lekár, matka židovka
- vyštudoval právo a filozofiu ale venoval sa čisto literatúre
- trpel na astmu
- mnoho rokov nevyšiel z priestorov svojej izby – sám sa izoloval od sveta, zomrel v Paríži

Rozkoše a dni – súbor poviedok a básni

Napodobeniny a rozmanitosti – súbor esejí, literárnych paródii a kritik

Jean Santenil – autobiografický román (nemal veľký ohlas aj keď vyšiel po jeho smrti)

Hľadanie strateného času – románový cyklus

- **prínos do literatúry:**
  1. *priniesol nové poňatie románového času:*
    - a) *subjektívny čas = vnútorný čas, naše vedomie*
    - b) *objektívny čas = spoločenský čas*
  2. *prehlbil psychologické prvky v epike, najmä:*
    - a) *vyjadrenie myšlienok podvedomia*
    - b) *každá postava je rozložená cez skúsenosti, dojmy, zážitky, pocity a na drobné čiastočky, z ktorých sa skladá čítanie a myslenie postáv*
  3. *jednotlivé motívy nenasledujú za sebou*
  4. *epika je obohatená o prvky esejistické (autor prerušuje dej a vkladá napr. výklad o umení)*

Hľadanie strateného času

- skladá sa zo 7 častí:
  1. **Swanova láska**
  2. **V tieni kvitnúcich dievčat**
  3. **Svet u Buermatovcov**
  4. **Sodoma – Gomora**
  5. **Uväznená**
  6. **Zmiznutá Albertína**
  7. **Znovu nájdený čas**

Swanova láska

- zobrazuje spomienky na detstvo a spoločnosť
  - je tu zachytený príbeh, ktorý sa prihodil jeho strýkovi 30 rokov pred Prustovým narodením
  - bola vydaná samostatne
  - rozpráva tu o láske strýka Swana k Odete (žena pochybnej povesti)
  - lásku zobrazuje od prvého očarenia, cez vášnivý vzťah, podozrievanie, žiarlivosť
  - láska končí snovými halucináciami
- kompozícia románového cyklu:
    1. zachytáva sled asociácií – v popredí sú asociácie, ktoré uvoľňujú prúd spomienok a vyvolávajú prežitie minulosti
    2. 230 postáv – pochádzajú z vysokých aristokratických kruhov
      - + príslušníci Prustovej rodiny
      - + postavy zo služobníctva
        - postavy nežijú objektívnym životom, žijú život, ktorý im dal rozprávač
    3. psychologická analýza

4. nemá zápletky
  5. nemá kapitoly
  6. nemá odseky
  7. priniesol niekoľko stranové dlhé vedy (23)
  8. nazývame ľudská komédia 20. storočia
- Marcel Proust otvoril cestu k novému literárnemu smeru, ktorý prichádza v 50. rokoch 20. storočia --**Nový román** = Antiromán

James Joyce

1882 – 1941

- predstaviteľ novej modernej prózy
- zakladateľ modernizmu
- írsky spisovateľ píšuci po anglicky
- narodil sa v Dubline, pochádza z 15 detí, otec – výberca daní, bol 1. dieťa
- dostal vynikajúce vzdelanie, študoval svetové jazyky (na jezuitskej a katolíckej škole)
- ovládal aktívne 16 svetových jazykov
- živil sa výukou cudzích jazykov v Terste, Paríži a vo Švajčiarsku
- dostal žalúdočné vredy a na operácii zomrel
- celý život sa okrem jazykov venoval literatúre

Komorná hudba – zbierka básní

- má 36 básní

Dublinčania – kniha poviedok

- obsahuje 15 poviedok
- zachytil tu stredné vrstvy a írsku povahu ľudí
- z niektorými postavami sa autor stotožňuje (sú tu prvky autobiografie)

Portrét mladého umelca – autobiografický román

- znamená medzník v jeho tvorbe
- experimentálny román
- zaujíma sa o problém hriechu
- riešený rozpor medzi materializmom a idealizmom, medzi svetom a umením
- vystupuje pod menom Steaven Dedalus
- vracia sa k antike
- vykresľuje detstvo, školu jezuitov, roky dospievania, 1. dotyky s erotikou, ukazuje na návštevy vo verejnom dome
- z návštev vo verejnom dome má výčitky svedomia, vyspovedá sa z toho, chce sa stať silne veriacim, ale zistí, že jeho viera je povrchná, odmieta sa stať členom jezuitského rádu a zvíťazi v ňom túžba po slobode a búrlivom prežívaní života
- záverečná veta: „*Žiť, myliť sa, klesať, víťaziť, nový život tvoriť zo života.*“

Odyseus alebo Ulysses – román

- najznámejšie dielo
- základné dielo modernej európskej prózy
- vychádza z antiky z hlavnej postavy Odysea
- označenie Odyseova cesta = prežitie života
- dej sa odohráva v Dubline, trvá jeden všedný deň od 8 ráno – 16.6.1904 do 8 rána – 17.6.1904
- obsahuje 18 kapitol, ktoré na seba nadväzujú cez jednotlivé epizódy
- hlavná postava Leopold Bloom
  - írsky Žid, bezvýznamný novinár
  - chodí po pochôdkach a zháňa inzeráty do svojich novín
- úlohu Odyseovho syna Telemacha predstavuje Steaven Dedalus
- príbeh: Bloom nemá deti a Dedalus nemá otca. Obidve postavy sa na okamžik stretnú vo verejnom dome. Bloom sa postará o Steavena, odvádza ho k sebe domov a ponúka mu nocľah. Dedalus to odmieta a Bloom si ľahne vedľa svojej spiacej ženy Molly (Penelopa). Molly spí a zo sna hovorí monológ – je to dlhá, nekonečná veta (na 40 stranách), touto nekonečnou vetou sa uzaviera celý román

- v každej kapitole je využitý iný jazykový a literárny štýl
- využíva: impresionizmus, expresionizmus, romantizmus, skoro všetky literárne prúdy, veľké časové posuny, vsunutý novinársky štýl (titulok), záznamy s kroník, množstvo novotvarov, cudzích slov, 40 jazykov sveta, veľmi veľa vulgarizmov
- citáty:

„Hoci sa tvrdí, že každá krajina vrátane našej nešťastnice má takú vládu ako si zasluhuje.“

„Nesúhlasím s násilím a s neznášanlivosťou v hociakej podobe alebo forme.“

- kompozícia:
  - založená na prúde vedomia – pokus o zachytenie myšlienkového procesu, skôr než sa myšlienka sformuje od vety
  - nemá interpunkciu
  - veľké úvahy o smrti, vláde, láske

Česká literatura psaná po nemecky

Franz Kafka

1883 – 1924

- narodil sa v Prahe, zomrel v blízkosti Viedne
- patrí do svetovej medzivojnovovej prózy
- predchodca existencializmu = filozofický a literárny smer, riadi sa heslom „*Žijeme preto, aby sme zomreli*“
- okrem existencializmu využil: Shopenhauerovú filozofiu pesimizmu, Nitcheho filozofiu individuality, filozofiu nihilizmu (smútok a depresia)
- neovplyvnil žiaden literárny smer ani prúd
- jeho diela považujeme za originálne
- témy: 1. pocity odsudzenia, samoty a absurdity
- pochádza zo starej obchodníckej židovskej rodiny
- otec bol tyran, matka veľmi milá, jemná – v rodine nič neznamenala
- vyštudoval práva, najprv pracoval v poisťovni, neskôr ako bankový úradník
- ochorel na TBC, na konci života trpel nervovou chorobou
- pred smrťou žiadal, aby jeho dielo nebolo vydané
- jeho priateľ Max Brod začal vydávať jeho diela
- prvé dielo vyvolalo rozruch, od roku 1945 hovoríme o „kafkománii“ vo svetovej literatúre
- vplyv:
  - nemecký národ v českom prostredí
  - židovský pôvod
  - otcove tyranstvo
  - pocity bezdomovectva
- z prvých literárnych pokusov sa zachovali len torzá (časť spálil): **Opis boja, Svadobné prípravy na vidieku, Vidiecky lekár, Majster Hladovky, V trestaneckej kolónii, Listy otcovi, Listy slečne Olge**
- najvýznamnejšie romány:
  - Proces***
  - Zámok***
  - Amerika***

Proces - román

- vydaný po jeho smrti
- najslávnejšie dielo svetovej literatúry
- jediné originálne dielo
- skladá sa z 10 kapitol – nejdú v časovej následnosti
- hlavná postava je JOZEF K. – autobiografia
- pracuje ako prokurista v banke Nemeckom meste
- z textu sa nám javí že to je ale pravdepodobne Praha
- v deň svojich 30-tich narodenín je zatknutý, ale nikto mu nepovedal dôvod ani mu nepredniesol obvinenia
- je ponechaný na slobode, ale občas je predvolaný k zvláštnemu výsluchu, ktorý sa koná na povale v zápdnutom činžiaku, kde je veľký neporiadok

- spočiatku považuje obžalobu za nezmysel, cíti sa nevinný a snaží sa zľahčiť svoj prípad, neskôršie sa snaží rôznymi prostriedkami súd ovplyvniť
- vyhľadáva pomoc advokáta, ktorý má styky so súdom a pomoc rôznych žien. Dozvedá sa, že súd neuznáva dôvody jeho nevinu, je presvedčený (súd) o jeho vine a žiada ho, aby sa priznal
- pritom sa mu zdá, že súd má len toľko moci, koľko obžalovaný uzná
- pri náhodnej návšteve v kostole sa Jozef K. stretáva s kňazom, ktorý mu porozpráva príbeh človeka, ktorý celý život čakal pred dverami zákona a do ktorých nikdy nevstúpil
- Jozef K. nikdy nevidel svojich sudcov a nepočul svoj rozsudok
- V predvečer 31. narodenín ho dvaja muži odvádzajú z bytu a v opustenom kameňolome ho zabíjajú nožom do srdca
- dejová línia je veľmi slabá, bez epizód, ktoré by nemali súvis s procesom
- spojovacia osoba v diele je Jozef K.:
  - žije v meste, mladý prokurista v banke
  - má strýka statkára na vidieku a sesternicu Ernu
  - býva u pani **Grutachovej**
  - veľmi dlho býva v práci
  - obžalobe sa síce bráni, ale prijíma ju :

„Súd od teba nič nechce, prijme ťa, ak prídeš a prepustí ťa, ak odídeš.“
  - správaním reprezentoval svoje vrstvy
  - je úhladný, slušný, používa dlhé súvetia
- román rozpráva rozprávač v 3. osobe, rozprávač jeho činy nekomentuje, len ich zachytáva
- v románe chýbajú priame charakteristiky
- Jozef K. je všeobecný človek – nevieme jeho vlastnosti
- detailne tu zobrazuje predmety
- využíva zveličovanie a grotesku: „Tesne pred popravou, keď popravcovia zistia, že Jozefovi K. je zima, kážu mu, aby sa poprechádzal.“
- celý román je koncipovaný ako labyrint, sú tu rôzne schody, tesné priestory
- využíva rôzne slohové postupy a útvary: rečnícky prejav, výklad, administratívny postup, opis (priestorov, predmetov)
- z románu vyplýva, že človek sa cíti v živote sám a bojuje s rôznymi zložkami spoločnosti – ako napr. politika, právo, kultúra
- Jozef K. žije vo vnútornej samote a priznanie na súde odmieta preto, aby sa neodhalil pred sebou a potom pred ostatnými a tým by našiel sám seba a zmysel svojho života

Zámok – román

- skladá sa z 20. kapitol
- v každej kapitole je hrdina zememerač K. stretáva sa s nejakou postavou, s ktorou vedie nejaký rozhovor o zámku, živote na dedine o tunajších pomeroch
- zememerač K. – muž okolo 30, povolali ho zo zámku, aby sa ujal služby
- dej sa odohráva počas 6 dní
- hlavná myšlienka: snaha zememerača K, ktorý je izolovaný od spoločnosti splynúť s ľudským spoločenstvom, dedinou
- do zápasu sa pustil z vlastného presvedčenia, pretože má možnosť dostať túto prácu a natrvalo sa usadiť v dedine
- celý systém v dedine je postavený na zámku a v jeho úradníkoch
- úradníci predstavujú bariéru byrokracie a neumožňujú mu vstúpiť do zámku
- dedina je zo zámkom spojená len telefónom a majiteľ zámku je firma *West – west*
- dedinčania a obyvatelia zámku mu nedôverujú, hoci sa priblížil k uskutočneniu svojej túžby, do zámku sa nedostal

- na smrteľnej posteli mu doručia povolenie pracovať v zámku
- zememerač síce stroškotal vo svojom úsilí, ale nakoniec našiel cestu k ľuďom
- konanie hrdinu je veľmi iracionálne a dedina je zobrazená veľmi realisticky

Amerika

- má najbližšie k realite
- začal písať román pred 1. svetovou vojnou
- dielo nie je dokončené

Česká medzivojnová literatúra

- má svoj špecifický vývoj
- ovplyvnená vznikom 1. ČSR
- centrum kultúry bola Praha
- v českej literatúre nastáva prudký rozvoj literárnych skupín, prúdov a štýlov
- delí sa:
  - a) *staršiu literatúru* – kritický realisti a symbolisti
  - b) *mladšiu literatúru*
    - mladšia sa delí:
      1. monografický román
        - dej sa sústreďuje okolo jednej postavy
        - do popredia sa dostáva kresba postáv
      2. utopický román
        - vzniká na základe vedy a techniky
      3. kinematicko-grafická poviedka
        - snímaná filmovou technikou
        - striedajú sa obrazy, scény
      4. westerny
      5. detektívne romány

Jaroslav Hašek

Praha 1883 – 1923 Lipnica nad Sázavou

- bankový úradník
- veľa cestoval, bojoval v 1. svetovej vojne, dezertoval z Rakúsko-Uhorskej armády, pridol sa na stranu Rusov, stal sa príslušníkom Československej légie, z Ruska sa vrátil v roku 1920
- písal fejtóny, poviedky, román
- jeho prózy sú robené na protikladoch: chudoba – bohatstvo
politická moc – útlak
nezmyselné nariadenia
- priniesol srdečný humor

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

- heroikomický román – monografický román s komickou postavou
- začal ho písať ešte pred 1. svetovou vojnou
- pôvodne to mal byť román o Rakúsko – Uhorskej monarchii – kritika
- počas zajatia v Rusku ho ale prepracoval
- nedokončil ho on, ale **Karel Vaněk**
- skladá sa zo 4 častí:
  1. V zázemí
    - 15 kapitol
    - odohráva sa v Prahe a v Českých Budejoviciach
  2. Na fronte
    - 15 kapitol
    - odohráva sa vo vlaku a v mestách, ktorými prechádza regiment
  3. Slávny výprask
    - 4 kapitoly
    - odohráva sa v Budapešti a v Haliči
  4. Pokračovanie slávneho výprasku
    - dej sa odohráva v Haliči
    - dej končí pred prekročením nemeckých hraníc
- moderný román robený ako montáž zo scén, ktoré na seba nadväzujú a sú spojené postavou Jozefa Švejka
- sú tu zachytené udalosti:
  - a) atentát v Sarajeve
  - b) mobilizácia
  - c) vypuknutie 1. svet. vojny
  - d) vznik 1. ČSR
- román rozpráva Švejk
- je tu podaný určitý druh autoštylizácie – jeho ústami podáva autor vlastné názory na dobu a spoločnosť (1. svet. vojna)
- geniálna satira na vojnu, lásku k cisárovi a povinnosť slúžiť vlasti
- podáva tu nezmyselnosť, surovosť, absurditu R-U armády
- Švejk nie je hrdinom v pravom slozmysle, nevykoná žiaden čin, ale doslova splní všetky príkazy
- bezduchým plnením príkazov sa autor vysmieva R-U armáde
- pri Švejkovi je ťažko určiť, či je naivný hlupák, génius alebo idiot
- veľmi zaujímavá je technika rozprávania – udalosti vo vojne komentuje Švejk príhodami a spomienkami z civilného života
- jazyk je netradičný – využíva nespisovný jazyk z pražského prostredia, veľa vulgarizmov, nemecké dialógy – charakterizuje nemeckú správu

Karel Čapek

Malé Svatoňovice 1890 – 1938

- česká mezivojnová literatúra
- pochádza z rodiny vidieckeho lekára, maturoval v Prahe, navštevoval filozofickú fakultu, ktorú ukončil doktorátom
- najprv písal s bratom Jozefom (Poviedky z jednej aj druhej kapsy, Rozprávka o psíčkovi a mačičke)
- písal prózu a kritiku, od roku 1917 sa venuje novinárskej činnosti – zamestnal sa v Lidových novinách (sociálno-demokratické noviny), bol silným sociálnym demokratom
- najvýznamnejšia postava českej literatúry, spisovateľ svetového mena
- prekladaný do všetkých jazykov sveta
- najväčší humanista a pacifista, v dielach sa odráža pomoc druhému
- žánre: poviedky, fejtóny, články, romány, novely, drámy, vedecké state, tvorba pre deti
- KRÁTKE POVIEDKY A FEJTÓNY:
  - Krakonošova záhrada*
  - Zářivé hlubiny*
- KOMÉDIE (s Jozefom)
  - Láska hra osudná*
  - Ze života hmyzu*
- DRÁMY:
  - Věc Makropulos*
  - Matka*
  - Biela nemoc*
  - R.U.R.*
  - Loupežník*
- VEDECKOFANTASTICKÉ ROMÁNY:
  - Krakatit*
  - Továrna na absolutno*
- najvýznamnejšie a najprekladanejšie dielo: *Válka s mloky*

Věc makropulos – utopická hra

- téma: večná mladosť
- hlavná postava: herečka a speváčka Emília Marthy
  - otec lekár na dvore Rudolfa II
  - otec vyrobí elixír mladosti, po ňom ostane 300 rokov mladá
- Emília zisťuje, že veci okolo nej strácajú na hodnote. Vtedy sa rozhodne prestať piť elixír
- hra končí myšlienkou:

„Dobre, že je smrť na svete.“

Biela nemoc – alegorická hra

- odohráva sa v neurčitom štáte a čase (pravdepodobne Čechy a nástup fašizmu)
- na čele štátu stojí diktátor, zbrojí, pripravuje vojnu
- v tomto štáte prepukne choroba, prejavuje sa bielymi škvrnami, ktoré sú necitlivé
- choroba sa šíri ako mor
- jediný, kto vynájde lieky je doktor Galén = Detina (má humanistické ideály)
- jeho úspešnosť v liečbe je veľmi vysoká, ale odmieta liečiť bohatých
- touto chorobou ochorie diktátor

- Galén sa rozhodne, že ho vylieči pod podmienkou, že prestane zbrojiť a s prípravou na vojnu
- Galén prináša lieky, ale sfanatizovaný dav, ktorý sa chystá na vojnu ho ušliape
- je to hra, ktorá varuje ľudstvo pred 2. svetovou vojnou

Matka - alegorická hra

- odohráva sa v neurčitom čase a neurčitom mieste (podľa indícií španielska občianska vojna)
- patetická, veľmi silné gestá
- príbeh matky, ktorá vo vojne stratila muža a 3 synov
- matka s týmito postavami vedie fiktívny rozhovor a obhajuje svoje právo, pretože svojho 4. syna Tonyho nechce pustiť do vojny
- na základe tohto rozhovoru ho pustí, hoci vie, že sa Tony nevráti

R.U.R. (Rozumný univerzálny robot) - alegorická hra

- prvýkrát použitý termín robot
- odohráva sa na neurčitom ostrove v blízkosti USA, tu žijú a vyrábajú sa roboty
- navonok vyzerajú ako ľudia, len im chýba ľudský cit
- vykonávajú všetku prácu namiesto ľudí
- výroba robotov speje k tomu, aby ľudia už nemuseli pracovať
- zaplaví sa nimi celý svet a roboty si začnú uvedomovať svoju silu a prevahu nad ľuďmi. Vtedy začnú napádať ľudí, vyhubia celé ľudstvo a nechajú na svete iba jedného človeka – Alquista, ktorý jediný pracoval. Pri jednej z bitiek sa stratí a spáli schéma na výrobu robotov. treba zistiť chod robotov. Obetovaný má byť robot Prímus. Robotka Helena začne plakať, prejaví sa u nej cit. Alquista pochopí, že vznikom lásky, vzniká nová generácia.
- hlavná myšlienka – svet bez lásky a pochopenia nemôže existovať (kde je láska, nemôže prísť k vojne)

Krakatit – utopicko-alegorický román

- napísaný v 30. rokoch
- signalizuje nástup fašizmu
- hlavná postava: inžinier Prokop
- Prokop vynájde výbušninu, ktorá môže zničiť svet:

„Nie sila, nie vôľa spasíť a rozbiť svet, nie veľkosť diela ale užitočnosť diela pre všetkých ľudí.“

Továrna na absolutno – utopický román

- motív je rovnaký ako v Krakatite – ovládnuť svet

Válka s mloky - román

- považuje sa za jeho najlepšieho román
- antimilitaristický, antifašistický, alegorický
- cez mloky podáva alegóriu vzniku a šírenia fašizmu
- kompozícia:

1. motto:

„Literatúra bez ohľadu na veľkosť národa, má bojovať za veci všeludske, dejinné a nadčasové.“

2. predhovor:

- vysvetľuje tu pohnútky k napísaniu tohto románu
- pôvodne to mal byť román o jeho otcovi, ale rozhodol sa, že sa bude venovať otázkam, ktoré ohrozujú svet
- zdôvodňuje, prečo si vybral mloky a odpovedá si otázkou, či ľudský život bol jedinou možnosťou na našej planéte

- odmieta názov „ utopistický román“, lebo tu nejde o utópiu, ale o najaktuálnejšie riešenie ľudských problémov

3.

1. kniha – Andreas Schenzeri

- obraz objavenia mlokov. Mloky objavil Van Toch- kapitán a obchodník s perlami
- mloky sa objavili v Ázii, v blízkosti ostrova Sumatra
- rozhodne sa využiť mloky pri lovení perál, aby rýchlo zbohatol
- mloky vyzerajú ako desaťročné deti, plávajú vo vode, po dne chodia po dvoch nohách
- od rúk vyzerajú ako ľudia, majú veľkú guľatú hlavu
- Van Toch sa spojí s obchodníkom Bondym a zakladajú veľkú mločiu spoločnosť. Van Toch a Bondy objavujú nový typ mlokov, títo mloci sú veľmi inteligentní, naučili sa pracovať s nástrojmi a začali hovoriť. Tento druh mlokov nazvali Andreas Schenzeri.
- do tejto chvíľky je to ako idylka, ktorú však ukončuje Bondy a to preto, že chce mať stále viac a viac peňazí. Začne týchto mlokov využívať na zemskom povrchu. Mloci začnú stavať hrádze, prieply, mestá- nielen na povrchu, ale aj v mori. Nastáva premnoženie mlokov, odrazu je ich na svete 15 mld. Vtedy sa zakladá nová spoločnosť- Salamander Syndikát. Táto spoločnosť začne dodávať mlokom zbrane. Najprv tie zbrane používajú proti žralokom.

2. kniha – Po stupňoch civilizácie

- má charakter vedeckej práce, ťažisko nie je na deji
- v tejto časti sa podávajú dejiny mlokov, ich rozmnožovanie a rozdelenie mlokov podľa schopností a IQ
- konajú sa rôzne vedecké sympóziá o mlokoch, pre mloky sa začínajú budovať školy. Mloci začínajú riešiť otázku náboženstva, príslušnosť k rase a k politickým stranám. Začína rozpínanosť mlokov, mloci začínajú vytlačať ľudí z miest a zbrane začínajú používať proti človeku. Mloci ohrozili celý svet.

3. kniha – Válka s mlokmi

- otvorený konflikt medzi mlokmi a ľuďmi. Objavuje sa najvyšší druh mloka- Edelmlok. Ostatné mloky začnú byť menejcenné. Na čele Salamandra Syndikát stojí mlok Schifsalamander (má všetky znaky Hitlera)
- v tomto momente vstupuje do deja sám autor, ako anonymný apoštol- Postava X.
- táto postava začne varovať ľudstvo: „ Ešte nie je neskoro, prestaňte dodávať mlokom zbrane.“
- záver knihy je pesimistický, pretože mloky sa už objavili vo Vltave
- objavuje ich postava Povondra, jediná postava, ktorá sa tiahne celým dejom a predstavuje svedomie ľudstva. Vinu za mlokov berie na seba: „ To je koniec, už sú tu, to ja som všetko zaviniť.“
- úplný záver je rozhovor autora so synom a vyjadruje sa tu názor autora:

„ To udelali všetci ľudia, to spravili štáty, to urobil kapitál, všetci chceli mlokov, všetci chceli zarobiť a za všetko sme my vinní.“

4. Epilóg – Autor mlúvi sám se sebou

- cítiť tu optimizmus, ľudia sa začínajú vracat' do hôr a civilizácia sa začína odznova

jazykové štýly:

- a) v prvej knihe použitý hovorový štýl
- b) v druhej knihe použitý vedecký, odborný, publicistický štýl- doplnený výstrižkami z novin + rôzne heslá a reportáže
- c) v tretej knihe – filozofická úvaha o osude ľudstva

Ruská medzivojnová literatúra

Leonid Nikolajevič Andrejev

1871 – 1919

- ruský prozaik a dramatik
- niekoľkokrát sa pokúsil o samovraždu
- odmietal revolúciu v roku 1917
- priateľ Gorkého
- predstaviteľ expresionizmu

- PÍŠAL POVIEDKY:

Fixná idea

Gubernátor

Červený smiech

Judáš Iškariotský

Satanov denník

Poviedka o 7 obesených

- DRÁMY:

Čierne masky

Láska k blížnemu

Ten čo dostáva zaucha

Poviedka o 7 obesených – najlepšia poviedka

- psychologická novela
- o 7 väzňoch, ktorých majú popraviť obesením, piati z nich sú politický väzni – pripravovali atentát na ministra, ktorý sa nepodaril, ďalší je Janson – primitívny vrah a násilník a Miša Golubec – spáchal trojnásobnú vraždu a ozbrojenú lúpež
- 5 atentátnici (3 muži a 2 ženy)
  - ľudia odhodlaný za svoj názor položiť život, ale keď sa blíži poprava, tak niektorí prežívajú strach zo smrti, ďalší pociťujú prázdnotu a ďalší, že bude žiť po smrti
  - sú navonok vyrovnaný zo smrťou
- Janson
  - neustále opakuje: „*Ja nechcem povraz*“
- Miša Ciganik
  - má prirodzenú inteligenciu
  - dostane ponuku, aby sa stal popravcom a tým si zachránil život
  - ponuku odmieta a začne spolupracovať s atentátnikmi
- poviedka bola niekoľkokrát sfilmovaná
- získala niekoľko filmových ocenení v Monte Carle
- sú tu úvahy a podvedomé reakcie odsúdencov v extrémnych situáciách
- ukázal ľudskú solidaritu, ktorá pomôže človeku v najťažších chvíľach

Isaak Emmanuelovič Bábel'

1894 – 1940

- ruský modernista
- prozaik, dramatik, scenárista, prekladateľ
- narodil sa v Odeze (jedno z najväčších obchodných miest na Ukrajine – veľa Židov)
- po revolúcii robil ako tlačiar, reportér, zásobovač a účastník vojnovnej výpravy Prvej jazdeckej armády Bud'ajeva
- koncom 30. rokov ho nespravodlivo odsúdili, dostáva sa do guľagu (pracovný tábor na Sibíri)
- expresionista
- POVIEDKY:
  - Prvá jazdecká*
  - Odeské poviedky*
  - Poviedky*
- DIVADELNÉ HRY:
  - Západ*
  - Marija*

Prvá jazdecká

- tvorí 36 poviedok o výprave generála Bud'ajeva proti poľským jednotkám v roku 1920
- vyvolala veľký svetový ohlas
- poviedky rozprával Ľutov (autobiografia), sú to jeho osobné zážitky
- podáva drsným spôsobom správu o krutej vojnovnej realite, o hlade, o erotických potrebách vojakov, súciti s trpiacimi, túžba po čistej láske
- kompozícia:
  - prítomný dej
  - sú tu autentické listy vojakov, hlásenia, dramatické dialógy
  - hovorový jazyk, ktorý sa prelína s vysokým umeleckým štýlom
  - slang, vulgarizmy, argot
  - objavujú sa tu slová z jazyka Jidiš
- jeden literárny kritik o knihe povedal:

„Hovorí jedným dychom o hviezdach a druhým o kvapavke.“

Ivan Alexejevič Bunin

1870 – 1953

- ruský prozaik, básnik, prekladateľ
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU
- pochádza zo šľachtickej rodiny
- veľa cestoval po svete, odišiel z Ruska do Francúzska, 33 rokov žil v Paríži (tu aj zomrel)
- patrí do lyrizovanej prózy
- BÁSNICKÉ ZBIERKY:
  - Básne*
  - Pod otvoreným nebom*
  - Opadáva lístie*
- POVIEDKY A NOVELY:
  - Antonovské jablká*
  - Dedina*
  - Suchodov*
  - Pán zo San Francisca*
  - Uši ako slučky*
  - Mit'ová láska*
- AUTOBIOGRAFICKÝ ROMÁN:
  - Život Alexeja Arsenjeva*

Mit'ova láska – psychologická novela

- považuje sa za jeho vrcholné dielo
- odohráva sa počas niekoľkých mesiacov od marca do začiatku leta
- hlavná postava Mit'a – moskovský študent, ktorý sa bezhlavo zaľúbi do študentky súkromného tanečného gymnázia – Kat'a
- láska je najprv na zostupe, neskôr Mit'a začne na Kat'u žiarliť, pretože sa Kat'a viac venuje svojej umeleckej dráhe ako láske
- Mit'a a Kat'a sa rozhodnú, že sa načas odlúčia – v odlúčení majú zistiť čo navzájom cítia
- Mit'a sa rozhodne v lete ísť na vidiek, neustále čaká na Katin list, stále rozmýšľa nad samovraždou
- poprosí predajnú ženu, aby ho z toho dostala, prežíva prvú sexuálnu skúsenosť, je z toho rozčarovaný
- v tom momente prichádza od Kati list, oznamuje mu, že sa s ním rozchádza
- na Mit'a prichádza halucinácia, objavuje sa mu neverná Kat'a a pri plnom vedomí sa Mit'a zastrelí

Jean Giono

1895 - 1970

- francúzsky prozaik, dramatik, esejista
- patrí do medzivojnovovej literatúry
- je regionalista = splynutie človeka s prírodou (vzniká v 20. rokoch)
- charakter tvorby:
  - postavil proti sebe prirodzený spôsob života a modernú civilizáciu
  - hlása návrat človeka k pôde, k prírodnému rytmu a len kolektívnemu vedomiu
  - hlavný hrdina je hlboko zakorenený v rodnom kraji, hlboko je spojený s prírodou
  - hrdinovia sú priamočiari, jednoduchý, hľadajú šťastie a istotu v nepriazni osudu
  - vychádza z gréckej mytológie, mýtov a báji
  - využíva biblické motívy, halucinácie a iracionálne prvky
  - dôležitý je jazyk
  - sú tu zložité umelecké obrazy (veľmi veľa personifikácii a metafor)
- ovplyvnil Dobroslava Chrobáka a Margitu Figuli
- trilógia **Pan**
  1. časť – **Vršok**
  2. časť – **Človek z hôr**
  3. časť – **Mládza**
- ROMÁNY:
  - Hviezdny had*
  - Veľká črieda*
  - Poľský mlyn*
  - Husár na streche*
  - Spev sveta* – vyšiel pod názvami **Hlasy zeme** a **Zem spieva**

Človek z hôr - regionálny román

- čerpal z Provencalska
- hrdina je vrchár Albín, ktorý sa počas žatvy zaľúbi do Angely
- Angela sa rozhodne odísť do mesta, čaká dieťa a vracia sa s hanbou
- Albínovi sa podarí získať jej lásku a spoločne s jej synom odchádzajú do hôr
- Albín sa zaväzuje, že z neho vychová statočného vrchára
- hlavná myšlienka: oslava vidieka a prírody

Spev sveta – regionálny román

- oslava života v prírode
- hlavné postavy sú tu motivované zmyslami, pudmi, vášňami a citmi
- využil tu iracionálne prvky, najmä halucinácie
- hlavná postava: António = muž rieky
- António odchádza so starým Námorníkom hľadať Ryšavca (námorníkov syn). Dostávajú sa do mesta. Tento svet je v protiklade so svetom, z ktorého prišiel. Ryšavca nájdu. António sa vráti späť do rodného kraja. Ožení sa so slepou ženou a v láske a v prirodzenom živote nachádza zmysel života

Charles Ferdinand Ramuz

1878 – 1947

- švajčiarsky prozaik píšuci po francúzsky
- 20 rokov žil v Paríži
- regionalista
- charakteristika jeho diel:
  - podáva halucinačné vízie sveta
  - úzkosť a znepokojenie nad všetkým čo ohrozuje človeka
  - odmietal tradičný folklór, odmietal dedinskú idylu, odmietal popisný realizmus
  - všetky jeho príbehy sa odohrávajú vo Švajčiarsku
  - v dielach využíva vízie, halucinácie, báje, mýty, fantastické prvky a Bibliu
  - využíva veľkú lyričnosť (veľa metafor a personifikácií)
- ROMÁNY:
  - Prenasledovaný*
  - Vláda zlého ducha*
  - Prítomnosť smrti*
  - Veľká hrôza hore*
  - Pastvina Derborence*
  - Adam a Eva*
  - Savojský chlapec*

Pastvina Derborence – román z prostredia švajčiarskych Álp

- ukázaný tvrdý život vrchárov bojujúcich s tajomnou a nespútanou prírodou
- Na osamelú usadlosť kde žijú pastieri Anton a Serafin sa zrúti alpský vrch. Pastieri spoznajú, že nezasiahli nadprirodzené sily, ale prírodná katastrofa. Antonovi sa podarí vyprostiť sa z kameňov, ale neosmelí sa vrátiť medzi ľuďmi. V poblúznení sa stále vracia na zasypanú pastvinu a hľadá Serafina. Iba láska jeho ženy a narodenie dieťaťa mu pomôžu prekonať prežitú hrôzu
- hlavná myšlienka: večný zápas človeka o dobro a šťastie

John Knittel

India 1891 – 1970 Švajčiarsko

- švajčiarsky prozaik píšuci po nemecky a anglicky
- dlhé roky žil v Alžírku, Egypte, Tunise
- balansuje medzi regionalizmom a naturizmom + realista
- tvorbu rozdeľujeme:
  1. romány z národnooslobodzovacích bojov Afričanov
    - Ald – el – Kader* } - realistické romány
    - El - Kakim* }
  2. romány zo švajčiarskeho prostredia
    - Terézia Ettiennová* } - zobrazuje: hraničné etické konflikty, nevšedné životné
    - Via Mala* } situácie, veľmi silné postavy

Via Mala – román

- označuje sa ako dráma ľudských vášní
- odohráva sa v švajčiarskych Alpách
- má kriminálnu zápletku, ktorá sa vyrieši
- Via Mala = veľmi známa švajčiarska horská cesta
- pri tejto ceste má usadlosť rodina Lauretzcov
- otec Jonas je pijan, násilník, tyran a jeho živočíšne pudy prehlušujú všetko, čo je ľudské
- v zúfalstve sa rodina odhodlá otca zabiť aby mohla žiť slobodne a dôstojne, pociťuje však obrovský strach z prezradenia obrovský strach, že zabili otca a manžela
- vyšetrujúci sudca, ktorý sa oženil s dcérou obete a z lásky k manželke a rodine prípad uzavrie

Slovenská medzivojnová próza

1918 – 1945

- prudký rozmach súvisí s priaznivými kultúrno-spoločenským rozmachom Slovenska
- vznikajú nové školy, inštitúcie, ...
- vyvíjala sa úzko s českou literatúrou
- prudký prienik svetových prúdov a smerov do literatúry
- súviselo to s priblížením sa slovenskej literatúry k európskej (otváranie okien do Európy)

Témy: 1. 1.sv. vojna

2. spomienková próza (detstvo, mladosť)

3. sociálna tematika

- neustále si hľadala miesto vo svetovej literatúre
- autorov delíme na 3 generácie:
  - a) **staršia** – už pred 1. sv. vojnou a pokračovali aj po vzniku 1. ČSR
    - patrili sem popisný realisti: *Kukučín, Šoltésová, Podjavorinská, Timrava*
    - kritický realisti: *Tajovský, Jesenský, Hana Gregorová, Jége*
  - b) **stredná (prechodná)** – príznačné je experimentovanie, rôznorodosť umeleckej hodnoty
    - témy: 1. nové pohľady na život
    - 2. v popredí ľudská psychika
    - patria sem: *Martin Rázus, Štefan Krčméry, Ján Hrušovský, Janko Alexy, Jozef Cíger Hronský*
  - c) **najmladšia** – jediná sa diferencovala
    - nájdeme tu viaceré prúdy a smery
- vzniká veľmi veľa časopisov, z čoho vyplývajú rôzne literárne skupiny zoskupené okolo jednotlivých časopisov:
  1. časopisy **Mladé Slovensko** a **Spoved'**
    - nemala spoločný program, každý sa vyvíjal individuálne
    - patria sem: *Gejza Vámoš, Ivan Horváth, Štefan Letz*
  2. časopisy **Proletárska nedeľa**, **Dav** a **Spartakus**
    - orientovaní na sociálne pomery na Slovensku
    - patria sem: *Peter Jilemnický, Fraňo Kráľ, Ján Rob Poničan*
  3. časopis **Vatra**
    - sociálno-psychologický realizmus
    - patria sem: *Jozef Cíger Hronský, Milo Urban*

PRÚDY A SMERY V TOMTO OBDOBÍ

- a) **Ornamentálna próza:** *Tido Jozef Gašpar, Ivan Horváth, Gejza Vámoš*
  - nesie všetky prvky expresionizmu
  - vznikla ako odpor proti opisnému realizmu
  - vznikla proti spoločenským konvenciám
  - dáva do popredia city a pocity mladej povojnovej generácie
  - ZNAKY:
    1. *pesimistické, tragické nálady a životné pocity*
    2. *vystupujú tu nešťastné postavy*

3. *postavy vedú ostrý rozpor medzi vonkajším a vnútorným svetom*

- **KOMPOZÍCIA:**

1. nie je tu dejová súvislosť, je bez časovej a logickej následnosti
2. do popredia prichádza snový postup (vnútorné obrazy a predstavy postavy)
3. experimentuje sa tu zo slovom a jazykom

b) **Lyricky tvarovaná próza:** *Jozef Horák, Ferdinand Gabaj, Ján Bodenek, Štefan Graf, Štefan Rysuľa, Mária Topol'ská*

- znaky:

1. *harmonické riešenie konfliktov*
2. *psychologické námety*
3. *sociálne témy*
4. *dedinské prostredie (ded. úkazy s rozpor. prvkami)*

- *motívy vízie, sna, predstavy (narážajú na realite)*
- *literárny hrdina je podmienený sociálnymi problémami a psychologickými problémami*

c) **Próza naturizmu:** *Ludo Ondrejov, Margita Figuli, Dobroslav Chrobák, František Švantner,*

- *vzniká v 30. rokoch 20. storočia*
- *východisko vo francúzskom regionalizme (Ramuz, Giono)*

- znaky:

1. *Dôraz sa nekladie na dej*
2. *Postava: dedinský človek, ktorý je spojený s prírodou*
  - *bohatý vnútorný život, lomujú s ním silné vášne, mravnosť*
3. *Žánre – novely (výnimka je F. Švantner – román Nevesta hôľ)*
4. *Novela je koncipovaná ako moderná rozprávka – dobro musí zvíťaziť nad zlom*
5. *V diele vystupuje magické číslo 3: 3 postavy, dotyčné postavy musia prekonať 3 prekážky, dostanú 3 podmienky*
6. *Zvieratá zasahujú do deja – robia dobré aj zlé veci a zasiahnu 3 krát*
7. *Veľká lyrizácia textu (metafory)*
8. *Motívy z Biblie – kríž, oltár*
9. *Častý motív krvi*
10. *Veľmi veľa opisov prírody – príroda odráža psychický stav postavy = prírodno-psychologický paralelizmus*
11. *Využitá veľká fantázia, povesti, mýty*
12. *Štýl. prostriedky: metafory, personifikácie, anafory, epifory*
13. *Epický text sa mení na dramatický*

d) **Sociálna próza = socialistický realizmus = proletárska próza:** *Fraňo Kráľ, Peter Jelemnický*

- *vzniká v 20. storočí*
- *vychádza z DAVu je ľavicovo orientovaný*

- témy:

1. *vychádzajú z hosp. krízy*
2. *soc. podmienky*
3. *vystáhovalectvo*
4. *otázka chleba*
5. *robotnícke boje za lepšie podmienky*

Hana Gregorová

- vlastným menom Lilgová
- manželka Jozefa Gregora Tajovského
- patrí do staršej generácie slovenských realistov
- vo svojej tvorbe nedosiahla výrazné úspechy
- písala: črty, poviedky, novely a romány
- základná téma: ženy vo všetkých spoločenských vrstvách, ich utrpenie a osobné nešťastie, osudy drobných ľudí, feministické hnutie
- prvá kniha črt a poviedok: **Ženy**
- novely: **Môj svet**
Pokorní ľudia
Zo srdca
- romány: **Vlny duše**
Čas nezastavíš
- knihy pre deti a mládež: **Kytka**
Oddané srdiečko

Ján Hrušovský

1892 – 1975

- slovenský prozaik a fejtonista
- narodil sa v Novom Meste nad Váhom, zomrel v Bratislave
- matka – dcéra štúrovského básnika – Viliama Paulíniho Tótha
- chodil na obchodnú akadémiu
- najprv pracoval v Novom Sade ako finančný úradník, neskôr účtovník v Ružomberku
- aktívne sa zúčastnil 1. svetovej vojny
- po vojne pracoval v redakciách novín: **Národné noviny**, **Slovenský denník**, **Slovenská politika**, **Sloboda**
- počas slovenského štátu pracoval na úrade propagandy
- zaradenie: slovenská medzivojnová próza, ornamentálna próza, expresionista, v niektorých dielach naturalista
- žánre: poviedky, novely, romány
- najvýznamnejší súbor noviel a poviedok – **Pompilionová madona**
- zbierky: **Zmok**
Doloresa

Pompilionová madona – súbor noviel a poviedok

- z nej novela **Pompilionová madona**
  - väčšina noviel sa odohráva v Taliansku začiatkom 20. rokov
  - hlavná postava novely: žobrák Pompiliot (kalika)
    - miesto nôh má kypce, veľmi veľa rokov sa opiera o vzácny, drahý stĺp, ktorý stojí pred chrámom sv. Marie
  - príbeh sa odohráva na kvetnú nedeľu
  - Pompilion sa teší slniečku, na ktorom sa vyhrieva a teší sa, že dostane veľmi veľa milodarov, teší sa pretože živí 20-člennú rodinu, keby peniaze nedoniesol, rodina by mu vynadala, že je darmožrác

- do klobúka mu ľudia nahádzu veľmi veľa peňazí a vtedy ho napadne, že aj on by sa chcel pokloniť madone
- vsadí na to, že kňaz z chrámu je veľmi lakomý a ponúkne mu peniaze, ktoré vyžobral, len aby ho na vlastnom chrbte odniesol do chrámu a Pompilio aby sa mohol porozprávať s Madonou
- kňaz ho skutočne do chrámu odnesie
- kňaz pozhasína všetky svetlá v chráme a Pompilia nechá
- nastane noc a cez okno chrámu zasvieti lúč mesiaca a Pompiliovi sa zdá, že má zdravé nohy a prechádza sa krajinou svojho detstva a zbiera kvety
- ráno ho nachádza kňaz mŕtveho, na tvári má šťastný úsmev
- hlavná myšlienka: každý človek má právo byť rovnako šťastný, každý človek si má zachovať dôstojnosť

Muž s protézou – román

- čerpá z rakúsko-talianskeho frontu
- hlavná postava: poručík Seeborn – má miesto srdca protézu a tvrdí: „Žije sa mi lepšie.“
- je napísaný pomocou zápiskov – zachytáva tu psychické stavy
- vo svojich myšlienkach sa sústreďuje len na smrť
- svoje myšlienky si overí v praxi vo vzťahu k herečke Erne a Míne. Mína nechá kvôli Seebornovi milenca a onedlho zomiera. Opustený milenec vyzve Seeborna na súboj a Seeborn zomiera

Peter Pavel na prahu nového sveta – román

- Peter je meno, Pavel je priezvisko
- autobiografia spojená s dokumentárnosťou
- odohráva sa na sklonku 1. svetovej vojny
- poukazuje na rozklad rakúsko-uhorskej armády na talianskom fronte
- písal historické romány (získali veľkú čitateľskú obľúbenosť):
  - Pohroma*** – román z Veľkej Moravy
  - Rákotziho pochod*** – z obdobia Rákotziho povstania, vzbura proti cisárovi
    - o zemanoch, ktorí nechceli platiť poplatky
  - Jánošík***
  - Dráma na ostrove***
  - Prízrak***
- pre Hrušovského tvorbu je typické: sociálny a psychologický moment

Tido Jozef Gašpar

Raková pri Turci 1893 – 1972 Nové Zámky

- vyštudoval obchodnú akadémiu
- v 1. svetovej vojne bojoval v radoch Jadranského námorníctva, po roku 1918 bol úradník, dramaturg v SND, diplomatom v Švajčiarsku počas slovenského štátu pôsobil ako vedúci úradu propagandy, po roku 1945 bol uväznený, tesne pred smrťou ho prepustili
- po roku 1945 jeho knihy nesmeli vydávať, začali sa vydávať až po roku 1989
- najväčší slovenský bohém, milovník života, žien a alkoholu
- znaky tvorby:
  1. *zmysel pre citové zložky charakterov postáv*
  2. *ľudská nevyrovnanosť v modernej civilizácii*
  3. *milovník krásy a milovník života*
  4. *v popredí je žena*
  5. *každá tvorba je plná zmyslovosti, exotiky a erotiky*
  6. *najlepší krasorečník, jeho literárny text sa vyznačuje veľkou štylistickou ozdobnosťou*
- zaradenie:
  - slovenská medzivojnová próza, ornamentálna próza, expresionista, impresionista
- žánre: novely, zbierky noviel
  - Hana*
  - Deputácia mŕtvych*
  - Karambol*
  - Buvi - buvi*

- témy: žena, more, lásky, sklamanie, erotika, postavy plné vášne, výbušné

Červený koráb - zbierka noviel

- urobená na základe skutočných udalostí – vzburá námorníkov v prístave Pulla
- obsahuje 6 noviel
- najlepšia – **Bláznivosť doktora Gutmanna**
  - Gutmann = advokát, je statočný, bojuje za pravdy a spravodlivosť
  - Gutleben = je opak Gutmanna, prefikovaný, bezcharaktérny
  - Gutmann prijme Gutlebena za spoločníka svojej firmy. Gutmann obhajuje časných a statočných ľudí, Gutleben obhajuje ľudí z najvyšších vrstiev, ktorí skutočne spáchali zločin. Gutleben tvrdí, že advokát musí dokázať, že čierne je biele. Gutmann nazve Gutlebena: „advokátskou húsenicou a ľudským upírom“, pretože Gutleben začal spávať s Gutmannovou manželkou a začal ho oberať o celý majetok. Gutmann začne obhajovať chudobného človeka, o ktorom si myslí, že je obvinený nespravodlivo. Po skončení procesu mu klient oznámi, že skutočne spáchal trestný čin. Vtedy sa Gutmann v súdnej sieni psychicky zrúti: „Lož som vyhral a vy ste jej pririekli víťazstvo“. Nachádza sa na psychiatrii, vypisuje súdne listy k apelačnému súdu. Gutleben sa teší z lekárskej správy:

„Paralýza, paralýza dnes mi to povedal lekár, blíži sa šťastný koniec.“

Námorníci – kniha noviel

- obsahuje 11 noviel
- najlepšia Námorníci
  - príbeh sa odohráva počas 1. svetovej vojny
  - téma: návrat námorníkov po trojmesačnej plavbe domov a túžba mužov po svojich milenkách

„Milenky a víno čakali na vysmädnuté ústa robustných chlapov mora.“

- na palube zostáva Petar, ktorý dostal palubnú väzbu. Rozhodne sa porušiť zákaz a odchádza za svojou milenkou. Keď Petar nechodí, milienka sa ocitne v náručí Mária. Petar ich nájde, vyzve Mária na súboj a predtým si zahrajú kartovú hru: kto si vyťahne nižšiu kartu, musí sa zastreliť. Ráno nájdu Petara s prestreleným srdcom
- záver:

„Každá rozkoš, každá slasť nesie v zapätí niečo nemilé a bolestivé a krásna extáza sa mení na chmúrne precitnutie.“

Gejza Vámoš

1901 – 1996

- slovenský medzivojnová próza, ornamentálna próza
- nadviazal na Darwina a Freuda
- v jeho dielach sa prejavujú prvky expresionizmu a naturizmu
- prozaik a publicista
- štúdium: gymnázium a medicína v Prahe a Anglicku
- najprv lekár v Bratislave, potom v Prahe, neskôr kúpeľný lekár v Piešťanoch
- počas okupácie sa bál prenasledovania (Žid), roku 1939 emigruje: najprv Čína, potom Brazília, kde zomrel
- témy diel: mestské prostredie, meštiactvo podáva kritický až ironický pohľad
- písal: poviedky, romány, novely
- využíva: hyperbolu, grotesku, vnútorný monológ

Editino očko – zbierka noviel

- vstúpil s ňou do literatúry
- najvýznamnejšia je novela *Editino očko*
- všetky novely venoval svojim sestrám
- sú tu úprimné spovede autora o jeho problémoch

Editino očko

- autor je aj rozprávačom tejto novely, od neho sa dozvedáme o jeho malej sestre Edite
  - ktorá má 9 rokov – nazýva ju „porcelánovou bábikou“
  - na svoj vek je príliš vážna, pozorná, vie počúvať ľudí
  - autor jej bezhranične dôveruje, ona sa stáva jeho dôverníčkou
  - rozpráva jej svoje názory na svet, o dobre a zle v živote
  - učí ju po anglicky
- zlom nastáva po nehode, keď si Edita pri bavení s Ferom vypichne oko
- autor je sám pri operácii
- po tejto skúsenosti dospieva k názoru, že život je produktom biológie

„Ved' naše optické prístroje sú oveľa presnejšie než naše oko, hociktorá pumpa pumpuje spoľahlivejšie než naše hlúpe srdce.“

„Pane, stvoril si nás, aby sme skapali, ale prečo nám mrzačíš ten krásny sen, ten kratučký život.“

Atómy boha

- z lekárskeho prostredia – infekčné oddelenie v Prahe
- hlavná postava: mladý lekár Zurian – plný ideálov nastupuje do praxe, odžije sa veľkých sklamaní, na záver spácha samovraždu
- dôvod samovraždy: neriešiteľnosť spoločenských a mravných problémov

Odlomená haluz – vrcholné dielo, román

- padáva obraz židovského obyvateľstva na konci Rakúsko-Uhorska
- odohráva sa tesne pred 1. svetovou vojnou a vo vojnových rokoch v mestečku Bahňany
- 3 časti:
  1. *Na voľné krídla*
  2. *Poludňajšia horúčava*
  3. *Večerný vánok*
- autobiografická satira
- hovorí tu o medziludských vzťahoch medzi Židmi a ostatným obyvateľstvom
- veľké náboženské predsudky, spoločenské značkovanie

Jazdecká legenda – román

- od pesimizmu prešiel k humoru
- o 4 mladých lekároch, ktorí sa dostali na vojenskú službu, počas nej sa musia naučiť jazdiť na koni

Jozef Čiger Hronský

Zvolen 1896 – 1962 Argentína

- vyštudoval za učiteľa, zúčastnil sa 1. svetovej vojny na talianskom fronte, neskôr pracoval v Matici Slovenskej, najprv tajomník neskôr správca
- roku 1945 odišiel do Rakúska (kvôli Benešovým dekrétom), potom do Talianska
- v Taliansku založil exilový časopis pre Slovákov v zahraničí **Cyril a Metod**
- v Argentíne so *Stanom Mečiarom* zakladá Zahraničnú Maticu Slovenskú
- práce v exile nemohli byť vydané až do roku 1991
- roku 1993 rozhodla Matica slovenská, že prenesú jeho pozostatky z Argentíny na Národný cintorín v Martine

- zaradenie: – patrí do slovenskej medzivojnovnej prózy
  - sociálno-psychologický realista
  - predchodca naturizmu
  - niektoré diela majú prvky expresionizmu

- prínos: – priniesol **unanímistický román** = kolektívny román
  - zobrazovaná oblasť vystupuje ako jedno telo a jedna duša

- tvorbu delíme:
  - a) literatúra pre deti a mládež: *Smelý zajko*
Smelý zajko v Afrike
Dubkáčik a Budkáčik
Tri múdre kozliatka

  - b) historická próza: *Sokoliar Tomáš*
Kremnické povesti
Zakopaný meč

  - c) poviedky a novely: zb. poviedok: *U nás*
Domov
Medové srdce
    - nadviazal na Kukučinazb. noviel: *Podpoľianske rozprávky*
Tomčíkovci
Sedem srdc
    - z dedinského prostredia, veľmi harmonicky ladené

  - d) romány: 1. tvorba zo Slovenska
Chlieb
Jozef Mak
Pisár Grač
Proroctvo doktora Stankovského
Žltý dom v Klokoči

2. tvorba z emigrácie
Svet na Trasovisku
Andreas Búr Majster

- Radkovský poštár* – poviedka
  - z dedinského prostredia

- o poštárovi, ktorí nevedel čítať ani písať, ale presne odovzdal poštu (dokonale poznal medziľudské vzťahy – problémy dediny)
- chcú ho vymeniť za novú úradníčku, tá zlyhá a starého poštára vezmú späť

Chlieb – unanimitický román

- téma: slovenská dedina počas hospodárskej krízy
- zobrazená 1. emigračná vlna
- dozvedáme sa tu o 1. svetovej vojne a jej následkoch
- rieši sa tu spojenie človeka s prírodou
- vyniká postava Metodeja Chlebkú – nie je hlavná postava
  - šíri dobro aj zlo, kradne a radí ako chytiť zlodca, má rád ženy okrem svojej, túži sa stať richtárom
  - zomiera na poli

Žltý dom v Klokoči

- zobrazuje klasickú zastaralú dedinu a jej mentalitu

Prorocko doktora Stankovského

- jediný jeho román z mestského prostredia
- stvárňuje umeleckú inteligenciu

Pisár Grač

- považuje sa za literárny experiment
- prelínajú sa tu rôzne literárne štýly: expresionizmus, naturizmus, existencionizmus
- odohráva sa tesne pred 2. svetovou vojnou
- hlavná postava: Grač – robí pisára vo firme
  - každý deň si zaznamenáva svoje vnútorné pocity, ktoré vytvorili bariéru medzi ním a ostatnými ľuďmi
- využil tu vnútorný monológ, fiktívny dialóg, fiktívne listy napísané mŕtvemu

Jozef Mak

- vrcholné dielo prózy 20. rokov
- unanimitický, fatalistický, expresionistický, sociálno-psychologický román
- odohráva sa v dedinskom prostredí
  - je to román zo silným sociálnym podtextom
  - témy:
    - a) 1. sv. vojna – len v náznakoch
    - b) hospodárska kríza
    - c) snaha o maďarizáciu Slovenska
    - d) vysťahovalectvo
- hl. postavy: jednoduchý dedinský človek, ktorého život ovplyvnili soc. podmienky (alkoholizmus, nedostatok prac. príležitostí)
  - Jozef Mak – symbolické meno
  - “človek milión” – nie je to výnimočný človek, ale najobyčajnejší z dediny
  - nemanželský syn
  - jeho starší brat Jano ho vždy nenávidel
- Joža Maka nikto nemal rád, nikto mu nič nedal, pri narodení prichádza k nemu hosť v bielom oblečení a podaruje mu ukrižované ruky, ústa mu prikryje rukou (ruky → symbol ťažkého osudu a ústa symbolizujú introverta)
- o Jozefa sa vždy staral Jano, lebo matka ťažko robila, stále ho nosil na chrbte
- keď Jožo dorástol, Jano mu často vykrikoval, že “žerie z jeho”

- čím bol starší, tým viac ho Jano nenávidel, matka sa rozhodne, že Jožovi zoženie prácu na salaši, aby pásol jalovice
- Jožo sa tu po 1krát cítil slobodný a voľný
- keď vypukol v dedine požiar, Makovcom vyhorel dom, prichýlila ich krstná mama, ktorá mala krásnu dcéru Marušu
- Maruša a Jožo sa do seba zaľúbia, Jožo sa rozhodne ísť k drevorubačom, tu sa zoznamuje s Gregorom Bialošom, ktorý je v skutočnosti jeho otec
- Bialoš mu to potvrdí, ale povie mu, že nič od neho nech nečaká a skôr než sa vyrieši tento vzťah, Bialoša privalí strom
- Jožo sa rozhodne postaviť dom, dostavia ho, ale skôr ako sa nast'ahuje, odíde na vojnu
- 3,5 roka je na vojne, nikdy nedostal list, a preto vycítil, že matka zomrela a Maruša sa vydala
- na vojne si zarobil slušné peniaze, keď sa vracia domov, od cigáňa sa dozvie, že Maruša sa vydala za brata Jana a bývajú v Jožovom dome
- keď zbadá Marušu ako vyzerá, zľakne sa – po chorobe má škaredú a rapavú tvár, začala piť
- Jožo sa zoznamuje s Julou (je mrzáčka, kríva), oženi sa s ňou
- Jožo vedie v krčme politickú reč, za to ho zavrú
- po návrate ho čaká Jula aj so synom
- Maruša mu začne nadbiehať, Jožo to využije a začne podvádzať Julu
- Maruša stráca kontrolu nad svojim citom a Jožovi sa stáva na obtiaž, strašne sa mu sprotiví
- Maruša ho prenasleduje a končí tak, ako žila: opitá padne do kotla a zomiera
- Jožo odchádza robiť na železnicu, po návrate ho čaká Jula, pri pôrode druhého dieťaťa zomiera
- až tu si Jožo Mak uvedomí, ako veľmi Julu miloval
- román končí slovami:

„Trp Jozef Mak – človek milión, nuž vydržiš všetko, keďže nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia je oceľ, ale pravda na svete je tá, že najviac vydrží obyčajný človek.“

- KOMPOZÍCIA:
  1. vystupuje tu: pásmo postáv
pásmo rozprávača – tu autor vstupuje do deja a vedie s postavami dialóg
  2. každá postava rozpráva vnútorným monológom
  3. dlhé opisy prírody
  4. veľa prirovnaní
  5. časté opakovanie slov

***Svet na Trasovisku* – román**

- napísaný v roku 1960 v Argentíne, u nás vyšiel v 1991
- veľmi polemický román, kritika ho prijala zvláštne
- rieši: 2. svetovú vojnu, SNP, Prvý slovenský štát
- k týmto udalostiam podávajú svoje názory a postoje hlavné postavy
- hlavná postava: Martin Hrančok – vracia sa veľmi ťažko ranený z vojny, prichádza domov na Trasovisko, kde sa vystriedali Rusi, Nemci, utečenci, ...
- názor autora na SNP:

„A predsa nie je možné, aby národ povstal proti vlastnému štátu a hodil svoje telo, život a zem niekomu cudziemu.“

- partizánov zobrazovať veľmi reálne, ako alkoholikov, znásilňovačov žien a zlodejov:

„A partizáni hovorili, že robia vzácnu službu tomuto štátu.“

- Hrančok sa do SNP nezapojí:

„Je to človek, ktorý nezrádza svoj národ.“

„Smrť Nemcov, a tu sa vraždí, podpaľuje a strhávajú sa slovenské zástavy.“

- záver románu:

„Náš syn popiera Boha, je to komunista.“

Andreas Búr Majster – román

- základ tvorí romantická povesť
- dej sa odohráva začiatkom 19. storočia na Bojnickom hrade
- nejde mu o históriu, ale o hľadanie nadčasových ľudských problémov
- zamýšľa sa nad nenávisťou ľudí voči výnimočnému človeku

Milo Urban

- najvýznamnejšia postava slovenskej prózy medzi dvoma vojnami
- vyštudoval gymnázium v Ružomberku, tu začal pracovať ako úradník, popri tejto práci sa venuje literatúre, zakladá časopis Mladý Slovák, pracuje v redakcii Slovenský národ, neskôr v časopise Gardista
- angažoval sa za prvého Slovenského štátu – dostal sa na Benešové dekréty ako kolaborant a fašista, v roku 1945 emigroval do Rakúska (v tom čase bol veľmi slávny), preto sa štátne orgány vycestujú za ním, preto sa vracia na Slovensko, v 50-tych rokoch sa dostáva pred súd, dostáva verejné pokarhanie a zákaz verejného publikovania, odchádza do Chorvátskeho Grobu a tu zomiera
- zaradenie: – sociálno-psychologický román s prvkami expresionizmu a naturizmu
- žánre: poviedky, romány, novely
- ako 16 ročný sa pokúsil napísať román Tiene, vychádza v časopise Slovák, napodobňuje tu Vajanského, Dostojevského a Kukučína

- tvorba:

poviedky:

Ej ten tanec – jeho 1.poviedka (uverejnená ako 16 ročný)

zbierka noviel:

Výkriky bez ozveny

súbor poviedok a noviel:

Z tichého frontu

Časové rozprávky

} - rieši tu sociálnu problematiku, 1.sv. vojnu, vplyv vojny na psychiku človeka

román:

Tiene

Zelená krv (podtitul: spomienky hájnikovho syna)

Kade – tade po halínach

Na brehu krvavej rieky

pentalógia (nemá súhrnný názov):

1. *Živý bič*

2. *Hmly na úsvite*

3. *V osídlach*

4. *Zhasnuté svetla*

5. *To seje vietor*

} - nedosiahli umeleckú hodnotu Živého biča

Výkriky bez ozveny – zbierka noviel

- témy: domov, majetok, práca, žiarlivosť, láska, smrť
- najvýznamnejšia novela: *Za vyšným mlynom* (podľa nej urobil E. Suchoň Krútnavu)
  - nazýva sa novelou svedomia
  - hlavná postava: Ondrej Zimoň, ktorý z veľkej lásky spácha vraždu
    - zabije Jána Štelinu, po vražde nemá pokoj, začne piť, chce sa priznať, no bojí sa odhalenia
    - najprv ho podozrieva Štelinov otec, ktorý mení mienku dediny a napokon ho dedina usvedčí

1. *Živý bič*

- vyšiel v roku 1927
- považuje sa za najlepšie dielo slovenskej literatúry medzivojnového obdobia
- unanimistický, protivojnový román
- dej sa odohráva na Orave v obci Ráztočky počas 1. sv. vojny - je tu zachytená cez osobnú tragédiu postáv

- skladá sa z 2 častí:

1. časť: Stratené ruky

- symbolistický motív – vinie sa celou 1. časťou
- motívy: ruky prosiace, žalujúce, bezmocné, trestajúce, hroziace

2. časť: Adam Hlavaj

- hl. postavy:

Ondrej Koreň

- symbol vojny
- vracia sa z vojny domov a však o vojne nemôže podať svedectvo, pretože na vojne prišiel o jazyk, ruku a na tvári má jazvu ako po údere bičom
- z vojny prichádza na jar, jarná príroda je v kontraste s jeho osobnou tragédiou:

“A jarný vetrik sa pohrával s rukávom kabáta.”

- hoci je handicapovaný, pomáha všetkým v dedine, hlavne Eve Hlavajovej

Štefina Ilčíčka

- jedna z najlepších ženských postáv (hlavne pre materstvo)
- vdova, je živým svedomím dediny, pomáha celej dedine
- pochopila, že vojna je hrozné zlo
- v prvých fázach aktívna postava, ku koncu je pasívna
- miluje svojho syna Štefana, majú medzi sebou veľmi dobrý vzťah
- veľmi sa trápi, že Štefan musí odísť na front
- prichádza za notárom Okolickým a prosí ho, aby Štefana vyrekľamoval z vojny
- Okolický to odmieta zo slovami, že Ilčíčka je burička a naspäť Ilčíčka vynadá Okolickému že je podliak
- Štefan chce dezertovať do Poľska, matka mu v tom zabráni, nechce aby ho označovali za zbeha
- Štefan sa dostáva do výcvikového tábora v Trenčíne kde zomiera
- vojna končí, chlapi sa vracajú z frontu
- Ilčíčka upadá do čoraz väčšej depresie a žiada vojakov, aby jej vrátili syna
- zomiera pod bodákom

Štefan Ilčík

- dostáva sa do čaty čatára Rónu, ktorý rád šikanuje vojakov, ale na ňu si vyberá veľmi slabé typy
- vybral si vojaka prezývaného Pánča, zo strachu spácha samovraždu
- Štefanovi sa toto nepáči, dostáva sa do konfliktu s Rónom a čatára Rónu zabíja zákopovou lopatkou
- Štefan je postavený pred súd a popravia ho zastrelením
- jeho odpor voči vojne bol individuálny, jeho vzbuza bola živelná, preto bola zbytočná

Eva Hlavajová

- veľmi pekná žena
- notár Okolický na nej išiel oči nechať
- keď jej muž odišiel na vojnu išla si oči vyplakať, keď zbadala Ondreja Koreňa, rozhodla sa ísť za Okolickým, aby Adama vyrekľamoval z vojny, notár zatvorí a zamkne dvere a Evu zneužije
- Eva čaká jeho dieťa, svedkom tohoto bol Jano Kúrňava
- notár sa bojí, že Eva povie pravdu, začne ju vydierať s tým, že ak vyradí, Adama nedostane z vojny domov

- Eva upadá do depresie, lebo od Adama prestali chodiť listy
- pomáhajú jej len Ondrej Koreň a Ilčíčka, celá dedina ju odsúdi
- prestáva sa starať o staršieho syna, neprijme ani novonarodeného
- do väčšej depresie upadne vtedy, keď kňaz odmietne pokrstiť jej syna, prichádza k potoku a utopí sa (voda ju morálne očistí)
- táto postava prešla od aktivity k pasivite, vidno dopad vojny na psychiku človeka

Adam Hlavaj

- vystupuje až v 2. časti románu
- bol vždy prchký, na vojnu odišiel ako mocný, urastený chlap a vrátil sa po rokoch väzenia
- bol na ruskom fronte, odkiaľ dezertoval
- na úteku prežíva rôzne zážitky a jediný pochopil, že vojna je obrovské zlo
- postava je motivovaná odplatou, keď sa dozvie o Evinej smrti, chce ju očistiť, aby očistil syna Adama
- Jano Kúrňava mu prezradí, že Evu zneužil Okolický
- pri stretnutí s notárom Okolickým, notár od strachu omdlie a Adam rezignuje na pomstu, pretože:

”Ľudskej handre sa nedá oplatiť.”

- Adam prináša do dediny nové myšlienky a začne ľuďom otvárať oči
- dedina sa začne búriť:

“Dost’ sme sa už naodpúšťali, už viac nebudeme, ukážeme, že máme ruky.”

- Adam organizuje útok na žandárov a vojakov a ľud začne plieniť, ničiť a rabovať
- Adam vidí slabosť ľudu v alkohole a preto podpaľuje krčmu ako symbol utrpenia slovenského ľudu:

“A ozval sa oslobodzujúci smiech človeka a bol to smiech človeka, ktorý po dlhom utrpení vstal, vzal rukavicu a hodí ju budúcnosti, aby dosiahol to, čo mu od vekov náležalo - slobodu.”

Notár Okolický

- pochádza zo zemianskeho rodu
- má rád poľovačky, ženy, alkohol
- veľmi lenivý, zarábala na nešťastí druhých
- pevne veril, že Adam Hlavaj sa z vojny nevráti, lebo sa bál jeho prudkosti
- v dedine predstavuje štátnu moc, ženy z dediny ho berú, že on je zodpovedný za smrť ich synov a mužov
- keď Kúrňava prezradí tajomstvo zneužitia Evy, ženy i muži sa mu pomstia, naženú ho do potoku, kde Eva zomrela a spôsobila mu smrť

- v románe využité motív z biblie
- vojna sa stala bičom na ľudí
- 1. slovenská kniha preložená do 12 svetových jazykov
- veľmi pekne ukázaná psychológia postáv
- využitá retrospektíva (zážitky A. Hlavaja z 1. sv. vojny)
- príroda zohráva veľkú úlohu – nádherné lyrické opisy prírody
- veľa metafor a prirovnaní

2. *Hmly na úsvite*

- vystupuje tu postava A. Hlavaja, pripútava sa k pôde a o politiku sa nezaujíma

3. *V osídlach*

- dej sa odohráva v BA
- Adam sa vyrovnáva so svojou vzburou k Bohu

4. *Zhasnuté svetlá*

- odohráva sa od jesene 1938 až do vyhlásenia 1. slov. štátu
- cítiť autobiografiu – vystupuje v postave Andrea Hlavaja
- Adam pracuje ako redaktor v novinách

5. *Kto seje vietor*

- zachytáva rok 1940 až SND
- cítiť tu dobový schematizmus (je poznačený dobou, v ktorej tvoril)

Zelená krv – román

- podtitul: **spomienky hájnikovho syna**
- zobrazuje detstvo a štúdium na gymnáziu
- je to jeho autobiografia

Kade-tade po halinách – román

- spomienky na detstvo
- zobrazil Oravu ako rozprávkovú krajinu, najmä Oravský Podzámok
- ukázal tu biedu Oravy a na druhej strane ukázal krásu oravskej prírody

Na brehu krvavej rieky – román

- z roku 1938 – 48
- zobrazuje tu rôzne osobnosti z 1. republiky a povojnového Československa

Štefan Letz

1900 – 1960

- patrí do slovenskej medzivojrovej prózy, do sociálno-psychologického románu
- v roku 1931 vydal Slovenský literárny almanach, ktorý obsahoval príspevky a autobiografie slovenských autorov
- tvorba nie je veľká, písal knihy poviedok a noviel
- prvá kniha poviedok a noviel – *Obyvatelia dvora*
  - expresionistické poviedky
  - hlavná téma: človek bojuje proti sociálnej nespravodlivosti
  - hrdinovia sú z detí a z mládeže
- knihy noviel: *Eminent Dúkovič* – čerpá z jeho aktívnej skutočnosti
Dobrodružstvo pod vežou – vracia sa do minulosti, má spomienkový charakter

Ivan Horváth

1904 – 1960

- patrí do slovenskej medzivojnovovej literatúry, patrí k moderným predstaviteľom
- reagoval na európsky vývoj literatúry
- hľadal nové cesty pre slovenskú prózu
- patrí do expresionizmu a impresionizmu
- predchodca lyrizovanej prózy
- vyštudoval právo na parížskej Sorboni
- venoval sa advokátskej praxi
- po roku 1945 vykonával vysoké funkcie, v roku 1950 bol nespravodlivo obvinený, uväznený, po 50. rokoch sa mu ospravedlnili, prepustili ho z väzenia roku 1959, o rok zomiera
- charakteristika tvorby: zaujímal sa o vnútorné problémy a rozpory človeka, na druhom mieste je objektívna skutočnosť

Mozaika života a snov – 1. kniha poviedok

- napísal ako 19. ročný
- vydáva vo všetkých časopisoch
- v popredí sú emócie, poviedky stoja na emóciách človeka

Človek na ulici – 2. kniha poviedok a noviel

- obsahuje 5 poviedok a noviel
- najlepšie: **Bratia Jurgovci** a **Laco a Bratislava**

Bratia Jurgovci

- príbeh 4 bratov, každý inak prežíva osud
- nevyrovnané typy, trpia ťažkými depresiami, ich city sú nestále
- hľadajú ilúziu šťastia

Laco a Bratislava – novela

podtitul najjednoduchší príbeh

- hlavná postava Laco – vysokoškolák, právnik prežíva svoju prvú lásku
  - býva na Kapitulskej ulici
- zoznamuje sa s historickými pamiatkami Bratislavy a tu sa stretáva so svojou prvou láskou Želkou
- prejavuje o ňu záujem, keď ju získa, prestane mať o ňu záujem
- zabudol na schôdzku, neprišiel na jej narodeniny, posielal jej list a Želka si potom uvedomí, že ju nemiluje
- záver: Želkin otec pozve Laca a rozprávajú sa o živote a ženách:

„Ženy sú ako gordický uzol – treba ich rozlúštiť rýchlo a rázne.“

- novela nesie všetky prvky expresionizmu
- veľmi veľa zmyslových vnemov
- Bratislava je tu zobrazená so silným poetizmom

Strieborný prach – novela

- rieši sa tu sociálna otázka
- hlavná postava: Ján Martinák, ktorý sa zaľúbi do bohatej Márie
- nakoniec zistí, že Mária je jeho nevlastná sestra
- rozhodne sa, že zabije svojho otca (má sa vrátiť z Ameriky)
- Jano od svojej pomsty odstúpi, pretože otca nájde v zúboženom stave – je slepý a žobre
- záver: túžba po pomste sa neoplatí

Vízum do Európy – súbor 5 poviedok

- sústred'uje sa na 5 európskych miest:

1. Penzión von Basch

- odohráva sa v Drážďanoch v čase hospodárskej krízy, kde cudzinci využívajú chudobu nemeckých dievčat a vodia si ich do izieb v penzióne

„Čo je nemecká láska? – falošný sekt a veľké slzy“

2. Bébé Cadum

- odohráva sa v Paríži, je tu útržkovite zachytený
- Bébé Cadum = reklama bucl'atého dieťaťa, ktoré robí reklamu na mydlo a stále sa usmieva
- záver: opitý muž zhodí reklamu na zem, dieťa sa zo zeme usmieva

3. Ibrahimovo okno

- odohráva sa v Paríži
- do Paríža príde mladý chlapec
- čítame tu o zvykoch mohamedánov
- cez okno sleduje hádku manželov
- keď sa rozhodne odísť z Paríža, usporiada večierok a pozve týchto manželov a oni sa zmieria

4. Marthe

- z Holandska
- námorník sa vráti z plavby, má veľa peňazí, zatúži po ženách a alkohole, príde do krčmy, opije sa a stratí peniaze a na druhý deň sa musí dať najat' na ďalšiu cestu

5. Rumová rozprávka

- z Holandska
- námorník Flint rozpráva pri rume o lodi, na ktorej záhadne zmizli kapitáni
- záver je tajuplný

Život s Laurou – dokumentárne dielo

- podáva obraz umeleckej generácie 20. rokov
- Laura = múza umelcov

Fraňo Kráľ

1901 – 1955

- pôsobil ako učiteľ po celom Slovensku
- žánre: poézia, literatúra pre mládež, romány
- básnické zbierky:
  - Čerň na palete*
  - Pohl'adnice*
  - Balt*
  - Z moci do úsvitu*
- literatúra pre mládež:
  - Jano* – poviedka
    - autobiografia
    - ťažké detstvo bez otca, musel žiť rodinu
    - prvok proletarizmu: sen, ktorý sa mu sníva o lepšej budúcnosti
  - Čenkovej deti* – novela alebo román
    - príbeh matky vdovy, ktorá sa stará o 4 deti
    - príbeh sa odohráva vo Vysokých Tatrách
    - rieši sa tu sociálna otázka

Cesta zarúbaná – romány

- 1. dielo socialistického realizmu
- ukázané prvé boje robotníckej triedy za lepšie podmienky
- robotnícka trieda je vedená komunistickou stranou
- literárny kritici označili dielo bez umeleckej hodnoty

Stretnutie

- hlavná myšlienka: odpor proti fašizmu
- príbeh z chorvátskeho prostredia
- hlavná postava: Ivan Bogovič
  - autor ho zachytáva od rozpadu Rakúsko – Uhorska, cez jeho sociálnu biedu a končí španielskou občianskou vojnou
- má umeleckú hodnotu – dobre stvárnil psychologickú kresbu postáv a je tu dobrá kompozícia

Peter Jilemnický

Kyšpet 1901 – 1949 Moskva

- do školy začal chodiť v Čechách, 1920 ide na Slovensko, tu dokončuje štúdium za učiteľa
- roku 1924 vzniká skupina Interhelko – vybrali sa do Ruska získať poznatky
  - odchádza aj Jilemnický ako učiteľ kronikár
- roku 1942 bol zatknutý a 8 rokov na nútených prácach, roku 1945 sa dostáva na Slovensko, roku 1948 sa stáva kultúrnym atašé v Moskve

99 koníh bílich – zbierka noviel

- vstúpil s ňou do literatúry
- jediná je napísaná po česky
- je to jeho autobiografia
- podáva tu myšlienkový a citový život mladého učiteľa, ktorý hľadá cestu v živote

Červená sedma – súbor poviedok

- čerpá z Kysúc
- sú tu sociálne námety
- prikláňa sa tu k davistom

Vít'azný pád – román

- je tu kolektívny hrdina
- sám autor o románe povedal: „*Román o biede kysuckého ľudu a o kysuckej kráse.*“
- hlavná myšlienka: sociálne problémy, ktoré sa riešia na pozadí prírody
- vyniká tu postava: Maťo Horoň
- rozdelil knihu na 3 pády Maťa Horoňa:
  - 1. pád**
    - Maťo sa vracia z 1. svetovej vojny, dostáva sa do rozporu s otcom, pretože si chce vziať za ženu chudobné dievča, dievča ju zradí a Maťo ju zabíja
  - 2. pád**
    - Maťo sa vracia po otcovej smrti, rozhodne sa dokončiť nedostavaný dom, začne obrábať pôdu, všetko vezme povodeň
  - 3. pád = vít'azný**
    - Maťo sa postaví proti všetkým nepríjemnostiam a dokáže nájsť svoje miesto
- román sa stal predchodcom diel slovenského naturizmu

Pole neorané – schematicko-tendenčný román

- súčasný kritici tvrdia, že nemá literárnu hodnotu
- využitá metóda socialistického realizmu
- hlavná myšlienka: hlavná postava Paľo Húščava – roľník, sa pod vplyvom komunistu Koresku zmení na uvedomelého komunistu vo Vítkovických železniariach, organizuje štrajky za lepšie sociálne podmienky

Kus cukru

- je z Trnavy
- robotníci s cukrovou repou počas repnej kampane
- je tu kolektívny hrdina
- vyníma sa Bireška a jej syn Matej
- ukazuje tu slovenskú chudobu

Kronika

- najproblematickejšie dielo v slovenskej literatúre
- autobiografické dielo
- SNP cez oči komunistov
- je to schematicko-tendenčné dielo
- dej sa odohráva v Balogu
- autor je rozprávač, horár Gondáč

Kompas v nás – súbor 2 dvojnovieľ

- prvá zo Slovenska, druhá z Ruska
- témy: láska, majetok, domov
- sú spojené s textom: rozhovor spisovateľa s jeho priateľom Kinkisom Cermenom
- je to o dvoch bratoch, z ktorých jeden druhého nepoznal
- rieši medziľudské vzťahy, hlavne spory o majetok
- hlavná postava: Vendel a Jozef
- Vendel má kladný vzťah k majetku, kvôli majetku zomrie aj jeho dcéra, so sekerou zaútočí na svojho brata, lebo si myslí, že jej chce zobrať majetok
- Jozef neostal u rodiny, pracuje ako robotník, v čase hospodárskej krízy prichádza o miesto, spolu so svojimi deťmi a ženou prichádza k rodine, nevie pochopiť Vendelovú nenávisť, odchádza z domu

Ján Bodenek

1911 – 1988

- lyricky tvarovaná próza, slovenská medzivojnová literatúra
- pracoval v Matici slovenskej

Ilková biela mať – román

- vstúpil s ním do literatúry
- hlavná postava je Ilko
- odohráva sa v hospodárskej kríze
- rodičia Ilkovi neposkytnú dost' lásky, lásku nájde v rodine učiteľky. Po otcovej smrti si uvedomí, že mu matka nehovorí, že ho miluje, ale vycíti jej lásku

Zapálené srdce – román

- rieši sociálnu problematiku

Svetlá na bublinách – zbierka noviel

- nadviazal na prózu naturizmu
- odstúpil od sociálnych problémov
- témy: láska, sklamanie, túžba, priatelia, osudovosť

Križ profesora Hunku – román

- Hunkova túžba vydať dcéru za námestníka riaditeľa továrne a odpor dcéry proti tomuto zväzku

Z vlčích dní – cyklus poviedok

- čerpá z povstania
- vykreslené dobré aj zlé vlastnosti partizánov
- v popredí je psychika partizánov

Na starom grunte – zbierka noviel

- rieši kolektivizáciu

Katastrofa – román

- satirický román
- podľa neho urobený film Skalný v offside
- zbierka poviedok: **Mezdi nami**
- zbierky noviel: **Keď zanikol čas**
Dom s manzardkou
- román: **Viera** (meno)

Ľudo Ondrejov

1901 – 1962

- vlastným menom Ľudovít Mistrík
- detstvo strávil v Banskej Bystrici, tu absolvoval gymnázium, urobil si notársky kurz, mal rôzne povolania: robil v redakciách Slovenský remeselník a Hlásnik, pracoval aj ako šofér z povolania, aj ako opravár auta, neskôr úradník Matice Slovenskej, ako profesionálny spisovateľ zomrel v Bratislave
- patrí do slovenskej prózy naturizmu
- žánre: básnické zbierky, próza, literatúra pre mládež
- **priniesol folklórne prvky do literatúry**

básnické zbierky: **Pijanské piesne** – z Bratislavských vinární

- odzrkadľujú sa tu symboly smútku ako sen, noc, jeseň, cintorín, šibenica

Bez návratu

Mámenie

- odrážajú sa tu pesimistické nálady

- prírodné motívy

Marin Nociar Jakubovic – sociálny epos

- začína niest' prvky naturizmu
- v popredí je snový postup
- základný princíp je princíp mravnosti a hľadania spravodlivosti

Vrchárska trilógia – trilógia

- hlavná postava: Jerguš Lapin
- 1. časť Zbojnícka mladosť**
- 2. časť Jerguš Lapin**
- 3. časť Na zem sú tvoje hviezdy**
- klasické prvky naturizmu sú len v prvej časti
- hlavnú postavu zachytil od detstva, cez vojnu až po SNP

1. Zbojnícka mladosť

- má dve línie:

1. snová

- Jerguš hľadá pravdu o svojom otcovi zbojníkovi, ktorého zabili jeho vlastní kamaráti kvôli pokladu
- sníva sa mu

2. príbehová

- príbehy chlapcov z dediny, zobrazuje ich v čase hospodárskej krízy
- sústredil sa na dedinské zvyky a tradície

2. Jerguš Lapin

- menej dedinského prostredia
- odohráva sa počas 1. svetovej vojny

- Jerguš je označený ako človek činu
- ukázaná vojna ako narúša poetické čaro života

3. Na zemi sú tvoje hviezdy

- voľné pokračovanie
- Jerguš tu vystupuje okrajovo, miesto neho je tu postava Ondrej Šimčisko
  - presný opak Jerguša
  - vidíme ho počas 1. aj 2. svetovej vojny a SNP
  - na záver zomiera na hrobe svojej matky trafený náhodnou guľkou

Jerguš Lapin

- dieťa samoty
- má veľmi rád prírodu a zvieratá
- má zvláštne schopnosti: „*Vie naplúť žabe do očí, vie chytať vtákov a vie psov krotiť pohľadom*“
- je veľmi čestný, stavia sa proti akejkoľvek nespravodlivosti
- má veľmi úprimný vzťah k matke
- po smrti svojho otca prebral zodpovednosť za celú rodinu

Margita Figuli

Vyšný Kubín 1909 – 1995 Bratislava

- gymnázium v Dolnom Kubíne, obchodná akadémia v Banskej Bystrici, po skončení úradníčka v Tatra Banke – tu do roku 1941, musela odtiaľ odísť z politických dôvodov
- prispievala do literárnych časopisov *Elán*, *Slovenské pohľady*, *Živena*
- hlavná téma: žena, ktorá prežíva svoju osobnú drámu

Pokušenie - zbierka noviel

- vstúpila s ňou do literatúry
- témy: láska, zmyslové vnímanie skutočnosti, bohatá obraznosť, jemná psychoanalýza, žena – vystupuje tu ako hľadačka svojho šťastia
- najlepšie novely **Uzly tepla**, **Halúzky**, **Zem** – sú zo silným sociálnym podtextom

Tri gaštanové kone - novela

- ľúbostná dráma so sociálnym poradím
- označujeme ako modernú rozprávku
- odohráva sa v Leštínach
- jadro: boj o poňatie lásky
  - jedna láska vášnivá, strhujúca, ktorá vedie k zločinu (Magdaléna a Jano Zápoľský)
  - čistá láska, mravná, úprimná (Magdaléna a Peter – Tulák)

Peter – Tulák

- sirota, nemá domov
- určitú časť detstva strávil s Magdalénou
- skupoval drevo z píl
- od detstva miluje Magdalénu

Magdaléna

- je dcéra majetnejších rodičov, pekná nežná a nadovšetko miluje Petra
- je mravná a dobrá

Maliarička

- matka Magdalény
- lakomá, chamtivá
- kvôli majetku je schopná obetovať šťastie svojej dcéry

Maliarik

- otec Magdalény
- stojí na strane Magdalény a Petra ale v konečnom dôsledku sa podrobil manželke

Jano Zápotočný

- najbohatší gazda v dedine
- násilník, Magdalénu znásilní (na Svättojánsku noc)
- všetko získava hrubým spôsobom
- Magdalénu na verejnosti pokoruje, chodí za inými ženami
- vo vnútri Magdalénu miluje, ale nevie svoje city vyjadriť

OBSAH: O Petra sa po smrti rodičov starajú Magdalénini rodičia. Peter prichádza po mnohých rokoch naspäť do dediny za svojou veľkou láskou Magdalénou. Matka bráni sobášu, lebo chce, aby sa vydala za Zápotočného. Peter a Magdaléna si dajú sľub vernosti. Magdalénu znásilní Jano Zápotočný, čaká s ním dieťa, vydá sa zaňho, dieťa sa narodí mŕtve. Peter prichádza po skončení služby znovu do dediny. Magdalénu nájde v zúboženom stave. Jano ju týra a bije. Napokon do deja zasahuje zviera (kôň) a keď Jano

vypaľuje koňovi meno Tulák, kôň ho kopne a Jano zomiera. Peter si odváža Magdalénu na 3 gaštanových koňoch preč z dediny.

PRVKY ROZPRÁVKY:

1. magické číslo 3: 3 kone, 3 hl. postavy
2. Peter je symbol dobra, Jano symbol zla
3. záver je šťastný
4. Magdaléna dáva Petrovi 3 podmienky pred sľubom vernosti:
  - a) musí sa vzdať tuláckeho života
  - b) musí postaviť dom
  - c) musí priniesť a zarobiť na 3 kone
5. Peter musí prekonať 3 prekážky:
  - a) Magdalénine podmienky
  - b) Maliarička
  - c) Jano Zápoľský
6. kone zasahujú do deja: Peter zachráni Magdalénu spod koní 3krát, kôň zabíja Zápotočného a umožní svadbu

KOMPOZÍCIA:

1. novela robená od napätia k harmonickému koncu
2. využitý prírodno-psychologický paralelizmus (keď Peter odnáša Magdalénu z dediny vonku je jar a svieti slnko)
3. veľmi veľa biblizmov, archaizmov a časté opakovacie výrazy

Babylon – alegorický román

- napísaný počas 2. svetovej vojny, vyšiel v roku 1946
- témy: nepriamo fašizmus, cez starovekú ríšu dobytú Peržanmi
- odmietnutie akejkoľvek diktatúry

Mladost' – autobiografický román

- návrat do detských rokov na Orave
- zachytáva cez detstvo 1. svetovú vojnu

Ariadnina niť – román

- v popredí mravná výchova mládeže
- poukazuje na zhubný vplyv rodičov na mládež

Víchor v nás – schematicko-tendenčný román

- zobrazuje tu ženy robotníčky, ich morálku a citový svet

Balada o Jurovi Jánošíkovi – pre deti a mládež

- veršovaná kniha
- nezískala popularitu

Dobroslav Chrobák

Hybe 1907 – 1951

- zaradenie: – slovenská medzivojnová próza, naturizmus
- gymnázium Rožňava, Liptovský Mikuláš, Praha – elektrofakulta, pracoval v Československom rozhlase v Bratislave so Štefanom Letzom, vydal Slovenský literárny almanach a Rukoväť dejín slovenskej literatúry

Kamarát Jašík – kniha noviel

- téma: mesto, dedina
- vychádza z vitalizmu a expresionizmu
- nezvládol mestské prostredie, lebo viac vedel o dedine
- kritika ho obvinila z plagiátu (že opisoval od Giona)
- 8 noviel, najlepšie:

Kamarát Jašík
Návrat Ondrea Baláža
Poviestka

Drak sa vracia – novela

- najvýznamnejšie dielo
- má podtitul: **rozprávka**
- skladá sa z 12 kapitol, každá je označená číslom a je tu epilóg
- na začiatku je motto:

“Hľadanie stratenej cti, lásky a dôvery ľudí tvorí vhodnú látku pre hrdinskú rozprávku.”

- povedal to Jim Conrad v knihe Lord Jim
- odohráva sa na Liptove v dedinskom prostredí
- nie je tu riešená soc. problematika ale etický problém
- dejová línia je slabá
- Eva čaká na manžela Šimona, ktorý si ju zobral, keď ostala s dieťaťom od Draka. V myslí sa jej vynára príbeh ako sa stretli, ako ho ľúbila, ako ho dedinčania zranili a ako ušiel
- Šimon sa vracia z krčmy, kde sa dozvedel novinu:

“Drak sa vracia.”

- Drak = Martin Letiš = Čierny Macek
  - našiel ho starý hrnčiar Letiš pri ceste, keď sa vracal z jarmoku
  - starý hrnčiar s ním nechodil medzi ľuďmi, o jeho existencii sa dedina dozvedela neskoršie
  - nikdy sa nehrával s deťmi, hovoril ako starý človek
  - starý hrnčiar ho vyučil za hrnčiara
- keď starý Letiš záhadne zomrel (spadol do jamy), Draka ho odtiaľ vytiahol, bežal po pomoc, starý hrnčiar zomrel a zo smrti obvinili Draka
- všetci Draka nenávideli, lebo všetko zlé, čo sa prihodilo pripisovali Drakovi
- dedinčania boli presvedčení, že Drak má čarovnú moc
- rozhodli sa, že ho zlikvidujú, jeden pokus sa vydaril a ráno ho našli pastieri v jame na hlinu s rozbitou hlavou v bezvedomí, Eva ho zachránila
- Drak bez rozlúčky odišiel a Eva sa vydala za Šimona Jariabka, ktorého nikdy nemilovala
- prešli roky, v dedine nastala bieda a hlad a v miestach, kde sa pasie dobytok vzniká požiar. Riešiteľ prosí mužov aby zachránili dobytok, vtedy sa vracia Drak, rozhodne sa, že zachráni dobytok (jedno oko má prelepené páskou). Šimon ide s Drakom, zľakol sa však lesného požiaru

- Šimon označil Draka za zradcu, podpíli mu dom, Drak však bojoval do posledných síl, prekonal všetky nástrahy a privádza do dediny dobytok aj svoju mladú ženu Žošku
- richtár nazve Draka prvým menom Martin Letiš a tým mu vracia stratenú česť
- v epilógu sa dozvieme, že tento príbeh rozpráva Eva Jariabková svojim vnúčatám na priadkach
- novela má 2 roviny:
  1. vzťah Draka a dediny
  2. Drak a Šimon

Eva Jariabková

- milovala Draka
- Drak sa nikdy nedozvedel, že s ním má dieťa
- Šimon vždy cítil, že ho nemá rada
- na záver sa prejaví láska medzi Šimonom a Evou:

*“Po prvýkrát prijala to, čo pre ňu celé dni s láskou robil,
cifrovanú kúdel’ a rozplakala sa.”*

Šimon Jariabek

- jedna z najkrajších mužských postáv v literatúre
- Evu miloval nadovšetko
- celé roky žil v strachu, že Eva od neho odíde a nedokázal Eve povedať, že ju miluje

ROZPRÁVKOVÉ PRVKY:

1. Dedina považuje Draka za strigôňa (ľudia si myslia, že múku premenil na hlinu)
2. Dvaja muži bojujú o 1 ženu
3. Boj dobra a zla

KOMPOZÍCIA:

- veľkú úlohu zohráva príroda, ktorá odráža psychiku človeka = prírodno-psychologický paralelizmus
- veľa biblických motívov
- autor vstupuje priamo do diela:

*“Drak je človek, ktorý nepatrí nikomu, bol vždy sám proti
všetkým a sám proti sebe samému.”*

František Švantner

1912 – 1950

- vyštudoval za učiteľa, učil na viacerých miestach, aktívne sa zúčastňoval na prácach Matice slovenskej
- predčasne zomrel, mnohé rukopisy ostali nedokončené a dokončil ich prof. Ján Štefček
- zaradenie: – slovenská medzivojnová literatúra, vrcholný predstaviteľ naturizmu
- diela:
  - 1. próza naturizmu:
    - zb. noviel ***Malka***
    - román ***Nevesta hôľ***
  - 2. próza zo súčasnosti:
    - zb. noviel ***Dáma***
    - novela ***Pasca*** – dopísal Štefčík a vo filmovej úprave získal Zlatú palmu v Cannes

Malka – zbierka noviel

- obsahuje 8 noviel

Malka – novela

- dejová línia je tu veľmi slabá
- dôležité sú tu opisy prírody a expresívne opisy duševného stavu valacha
- opisy Malkiného výzoru
- valach je zaľúbený do Malky a Malka slúži u Michalčíkov v krčme. Valach si chce Malku zobrať za ženu, ale ona skôr než mu dá odpoveď, chce sa poradiť so svojim bratom a valach o existencii jej brata nemá ani potuchy. Valach zbadá Malku so Šajbanom. Šajban je privandrovalec a valach vidí ako Šajban dáva Malke zakrvavenú košeľu a z ich rozhovoru valach vyrozumel, že Šajban zabil krčmára Michalčíka. Zabil ho preto, že chcel lístok do Ameriky. Valach zo žiarlivosti oznámi, že Šajban zabil a pochváli sa Malke, že udal Šajbana. Vtedy mu Malka povie, že Šajban je jej brat. Valach a Malka sa rozhodnú, že Šajbana zachránia. Valach zmetie žandárov. Žandári začnú strieľať a zasiahnú Malku.
- novela končí tragicky, má baladický záver
- prvé prvky naturizmu (boj dobra a zla, valach nemá meno, nevieme odkiaľ pochádza = tajomnosť, žije uprostred prírody, najbližší je mu vietor)
- Malka je tichá a pasívna

Nevesta hôľ

- považuje sa za vrchol naturizmu
- odohráva sa v Tatrách v dedine Prietržiny
- hl. myšlienka: spätosť človeka s prírodou
- hl. postava: Libor, Zuna, Tavo, krčmár, starý mlynár
  - Zuna = nevesta hôľ
  - = slovenská príroda
  - = poloskutočná, polorozprávková dievčina, ktorá sa zrodila z kalicha divej ľalie a pod vplyvom mesačného svetla sa roztvorí puk, ktorý prehovorí ľudským hlasom a spomedzi lupeňov vystúpi Zuna
- hl. myšlienka: prekážky v láske medzi lesníkom Liborom a Zunou

Libor sa vracia po niekoľkých rokoch domov a dozvie sa, že Zuna mu je neverná. Zistí, že o Zunu sa zaujíma a krčmár. Libor začne piť. V krčme sa však dozvie pravdu, ktorú mu povie uhliar Tavo (je ryšavý, škuľavý, poloskutočný, každý sa ho bál, lebo vyzeral ako diabol). Tavo

mu povie, že Zuna mu bola verná. Libor si začne spievať hymnu lásky a vtedy zaznie záhadný výstrel. Vtedy Libor pocíti, že sa proti nemu postavila celá príroda, hoci vie, že nikomu nič zlého neurobil. Nevie, kto ho očernil a prečo sa proti nemu postavili dedinčania aj Zuna. Odpoveď dostane vo sne: keď mu Zuna vo sne povie, že je v zajatí ducha hôľ, proti ktorému nemožno bojovať. Duch hôľ berie na seba 2 podoby:

1. vlk samotár
2. záhadný tulák

Libor sa rozhodne, že ducha hôľ zabije. Zuna však začne Libora nenávidieť, hľadá ochranu u Tava a krčmára a prosí ich, aby Libora zabili. Do tohto sporu sa zapojí celá dedina, pretože celú oblasť začnú trápiť povodne, búrky a dedinčania si myslí, že to spôsobil Libor. Libor začne bojovať s búrkou, horami, tajomnými silami. Prestáva byť človekom a

“stáva sa besom - divom, alebo niekým celkom iným”

Chodí s bľiacimi očami s vydutým čelom. Vtedy sa Libor uvedomí, že Zuna ako fantastická bytosť mu nikdy nepatrila:

*“Ani vo sne, ako som si to neraz namýšľal, žila niekde ďaleko,
mimo mňa v čudnom svete tajov, do ktorého som nevedel
preniknúť.”*

KOMPOZÍCIA:

1. tajomné príbehy, predstavy, fantázie
2. vystupujú tu obludy, duchovia, vymyslený ľudia
3. využil tu poverčivosť ľudí a čitateľ málokedy dokáže rozoznať hranicu medzi blúznením a skutočnosťou
4. využíva tu prvky poetizmu, veľa epifôr, metafor, anafor, veľa prvkov biblie

Dáma – novela

- reagovala tu na 2. svetovú vojnu a na SNP
- vojna tu vystupuje ako prírodný živel
- rieši tu otázku etiky, najmä sebeckosť, zbabelosť a sebalásku

Život bez konca - román

- odohráva sa v posledný rok Rakúsko-Uhorskej monarchie až do roku 1945
- prostredie je Horehronie a Bratislava
- rieši tu cez ženskú postavu Pavlínu a je tu detstvo, dospievanie a dospelosť
- využíva kontrasty: život – smrť
biológia – sociológia

Vývoj divadla na Slovensku:

- už v staroveku – antika
- prvé divadlo – kočovné divadlo
- divadlo súviselo s náboženstvom hlavne v baroku → náboženské hry = mystéria
  - vždy sa hrávali na Vianoce a Veľkú noc
  - hrávali sa buď priamo v kostole alebo pred ním
- vznikali školské hry, vždy na začiatku alebo konci roka
  - pripravovali sa v školskom prostredí, obsahovali základy morálky a náboženstva
- dráma sa objavuje v humanizme a renesancii: **Pavel Kyrmezer** a **Jur Tesák Mošovský**
  - zatiaľ sa hralo neoficiálne
- v baroku **Eliáš Lativér**

- v 1830 v Liptovskom Mikuláši zakladá **Gašpar Fejerpataky Belopotocký** ochotnícke divadlo
  - nehrali tu profesionáli, nemalo žiadne stále javisko, kto chcel mohol si prísť zahrať
  - prvýkrát tu odznelo Kocúrkovo – Ján Chalupka
- v matičnom období začína rozkvet slovenskej drámy – najmä vznikom Matice slovenskej:

Ján Palárik a Jonáš Záborský
- rozvoj nastáva v realizme: **Jozef Gregor Tajovský a Hviezdoslav**
- v roku 1919 vzniká SND, rozširuje sa dramatická tvorba na Slovensku
  - vzniká:
    - a) kamenné divadlo**
      - hrajú tu profesionáli
      - 1919 – 1932 sa hralo len po česky
      - stála scéna (zvukár, scenárista, režisér, herci)
      - chodí sem smotánka = frak, smoking
    - b) alternatívna scéna**
      - medzi mladými ľuďmi
      - poukazuje na spoločenské problémy
      - prvá vznikla v Bratislave **Divadielko u Rolanda** v pivničných priestoroch na terajšom Hlavnom námestí
      - ďalej divadlo na Korze – L+S – roku 1969 zrušené, lebo verejne vystúpilo proti vstupu Varšavských vojsk na územie Slovenska
      - divadlo **Zeleneč** – režisér Jozef Bednárík – získal veľké ocenenia
      - ku koncu 60.-tych rokov v Radošine vzniká dedinské divadlo, zakladateľom bol Stano Štepka
        - z ochotníckeho divadla prechod v roku 1971 do Bratislavy a začínajú hrať v PKO
        - získali veľký úspech
        - hry Jánošík, Človečina
        - potom prešli na kamennú scénu
      - po roku 1989 vznikajú ďalšie scény: **A.H.A., Stoka, GUNAGU**

Divadlá na Slovensku v súčasnosti:

BRATISLAVA:	<p>SND – opera, balet, činohra</p> <p>Divadlo P.O.Hviezdoslava</p> <p>Malá scéna</p> <p>Astorka – politický súbor (Suché Mýto)</p> <p>L+S – Hviezda</p> <p>West</p> <p>Nová scéna</p>	}	súvisia spolu
NITRA:	<p>Ľudové divadlo v Nitre (v 30. rokoch) – pôvodný názov, v súčasnosti</p> <p>Divadlo Andreja Bagara – opery, muzikály</p>		
BANSKÁ BYSTRICA	<p>Divadlo SNP – opera, činohra</p>		
ZVOLEN	<p>Divadlo J. G. Tajovského – opera, činohra</p>		
MARTIN	<p>Divadlo SNP – činohra, amatérske festivaly</p>		
PREŠOV	<p>Divadlo Jonáša Záborského</p>		
KOŠICE	<p>Východoslovenské národné divadlo (1924) – opera, balet, činohra</p>		
TRNAVA	<p>Divadlo pre deti a mládež</p>		

Režiséri: Andrej Bagar, Janko Borodáč, Ján Jamnický, Karel L. Zachar

Herci: Hana Melíčková, Mária Královičová, Emília Vášaryová, Chudík, Dočolomanský, Gustáv Valach, Ctibor Filčík, Martin Huba, ...

Mladší herci: Dušan Cinkota, Martin Luknár, Halčáková, Monika Hilmerová, Anka Šišková

Dramatická tvorba SR medzi dvoma vojnami

Ivan Stodola

Liptovský Mikuláš 1888 – 1977

- študoval gymnázium v Prešove a Kežmarku, lekársku fakultu v Budapešti a v Berlíne, pôsobil ako lekár v Bratislave a Liptovskom Mikuláši, na ministerstve zdravotníctva v Prahe ako kúpeľný lekár v Piešťanoch, kde zomiera
- patrí - slovenská medzivojnová dramatická literatúra
- písal satirické hry, veselohry, psychologické drámy a historické hry

SATIRICKÉ HRY   *Náš pán minister*
                      Čaj u pána senátora
                      Jožko Púčik a jeho kariéra
                      Mravci a cvrčkovia
                      Keď jubilant plače

VESELOHRY

- majú podtón satiry
- nadviazal tu na talianskeho spisovateľa Luigiho Pivandela

Cigánča
Komédia
Veľkomožní páni

HISTORICKÉ DRÁMY

- mali tvoriť trilógiu
- mala zachytiť najväčšie historické obdobie Slovenska
Svätopluk - obdobie Veľkej Moravy
Marína Havranova - obdobie Štúrovcov 1848 – 1849
Básnik a smrť – SNP

PSYCHOLOGICKÁ DRÁMA

Báčova žena - tragédia

Náš pán minister

- výsmech zo meštiackej spoločnosti pomocou dobrosrdečného humoru

Čaj u pána senátora

- zobrazil tu karierizmus veľmi satiricky, bezohľadnosť, obmedzenosť meštiackych vrstiev, ktoré sa usilujú o spoluúčasť na politickej moci buržoázie

Jožko Púčik a jeho kariéra

- premiéra 1.1.1937
- téma: satira na falošne chápaný humanizmus
- hl. postava: Jožko Púčik
- jeho vlastnosti sú koncipované v kontraste s dobrom, je svedomitý, poctivý, drobný úradník v dobročinnom spolku Humanitas
- stará sa o tých, ktorí upadli do nešťastia nie vlastnou vinou
- stáva sa obeťou bezcharakterného správca Rohatého, ktorý zoberie z pokladnice 3 000 korún na výživné
- Jožko berie vinu na seba, predsedníčka spolku odovzdá do úschovy Jožkovi 40 000 korún
- peniaze sa „stratia“ a z krádeže je obvinený Jožko Púčik

- Jožko je zatknutý, odsúdený z vraždy Vierinho otca, do ktorej bol zaľúbený (otec zomiera na infarkt)
- každý núti Jožka, aby sa k vražde a krádeži priznal
- Jožko najprv odmieta, pod vplyvom svojej sestry, správcu Rohatého a Vierky sa priznáva k tomu, čo neurobil (Scéna na súde - autor tu ukázal, ako ľahko sa dá zneužiť zákon a akú ťažkú úlohu má sudca, aby našiel skutočnú pravdu)
- správca Rohatý si uvedomuje, že keby bol uväznený, dostal by podporu od dvoch spolkov (Humanitas, Benevolencia)
- aj on sa priznáva ku krádeži, vtedy prichádza predsedníčka spolku Humanitas, lebo zistila, že sumu 40 000 korún Jožkovi neodovzdala, našla ju v kabelke
- Jožka oslobodzujú, ale prepúšťajú ho zo spolku Humanitas, lebo zosmiešnil ich dobré meno
- záver: nie je dost' organicky dotvorený, menil sa podľa divadelných kritikov
- pôvodne sa mala hra skončiť happyendom, ale končí sa melancholickým zadumaním nad osudom Jožka Púčika (Jožko ostal bez zamestnania, jeho sestra a deti bez obživy)

Bačova žena

- psychologická dráma
- považuje sa za najlepšie v slovenskej literatúre
- témy: láska, zasahovanie osudu do života (žena sa stáva ženou dvoch mužov)
- hl. postavy: bača Ondrej, bača Mišo, Eva a jej deti - Ondřík s Ondrejom a Miško s Mišom

Ondrej - prchký, výbušný, agresívny, všetkého sa chce zmocniť

Mišo - citlivý, pokorný, má rád Evu a obe deti

Eva - zhodou okolností sa stala ženou dvoch mužov, miluje obe deti, keď jej deti chcú zobrať, spácha samovraždu

1. dejstvo

- začína sa ideou
- Eva sa hrá so svojimi deťmi
- prichádza svokra, vyčíta jej, že sa vydala
- prichádza Mišo, hovorí, že prišiel Amerikán a odkúpil celé panstvo
- objaví sa Amerikán, Eva v ňom spoznáva Ondreja, myslela si, že je mŕtvy a mala o tom aj doklad

2. dejstvo

- stoja proti sebe sokovia: Ondrej žiada Evu, aby sa k nemu vrátila, dáva na ňu prepísať celý majetok
- Ondrej Miša posielal do Ameriky, že mu vráti peniaze a 15 000, on súhlasí pod podmienkou, že pôjde aj Eva
- Ondrej sa nahnevá, vyženie ho z panstva a zbavuje ho postavenia baču
- keď príde Eva za ním, Ondrej jej oznamuje, že jej vezme syna, žiada od Ondreja, aby jej vysvetlil, prečo sa päť rokov neozval
- Ondrej rozpráva príbeh: bača ->nešťastie -> strata pamäti, pamäť sa mu vráti pri železničnom nešťastí a uvedomuje si, že je Ondrej Muranica
- Eva sa zmätene vracia domov

3. dejstvo

- Eva uteká za Mišom v noci na salaš
- Mišo jej oznámi, že sa rozhodol a berie so sebou aj malého Miška do Ameriky
- vtedy prichádza Ondrej a oznamuje Eve, že jej zobral malého Ondříka a že jej ho už nikdy nevráti
- Ondrej s Mišom sa začnú biť, Eva neznesie rozdelenie detí a spácha samovraždu
- jej posledné slová: „Teraz ma už máte obaja“
- priniesol tu shakespearovský dialóg - vtedy keď sa bača Ondrej rozpráva s Bohom a prosí ho: „Žiť mi daj!“

Július Barč Ivan

1909 - 1953

- otec učiteľ, vyštudoval za evanjelického kňaza, ako kňaz pôsobí na východnom Slovensku neskôr prešiel do Matice Slovenskej
- slovenská medzivojnová dráma, expresionista

1. hra: *3000 ľudí*

- téma: nezamestnanosť po 1. svetovej vojne

Mastný hrniec

- satirická hra, odohráva sa za slovenského štátu
- využil tu situačnú komiku, mala obrovský úspech
- nadčasová hra - platí vždy za každých okolností
- do funkcií sú menovaní ľudia, ktorí na to nemajú

DEJ

- odohráva sa v Ľutíne, kde slovenský rozhlas odvysielala správu o menovaní ministra financií
- ministrom sa stáva Svetozár Babík (povolanie - stredoškolský učiteľ botaniky na gymnáziu)
- po odvysielaní všetci ľudia mu začnú nadbiehať, podlizovať sa, všetci chcú vytážiť z jeho postavenia
- napokon sa vysvetlí omyl a ministrom financií sa stáva jeho brat Baltazár Babík z Tvrdošína (vynikajúci matematik)
- dobre vykreslená manželka Svetozára Babíka, ktorá veľmi podporuje muža v kariére a robí všetko pre jeho kariéru

zvláštnosť - využité východoslovenské nárečie - rozprávajú ním všetci sluhovia
má symbolický názov: mastný hrniec - mať veľa peňazí, výhodné postavenie

Barbora

- sociálna dráma s dvoma dejovými líniami:
  - 1) vzťah Barbory k Štefanovi
  - 2) vzťah Barbory k rodine hazardného hráča
- Barbora sa má vydať za Štefana
- v deň sobášu Štefan nepríde, lebo sa rozhodol pre bohatšiu
- u Barbory nastáva zlom a jedinou doménou jej života sa stávajú peniaze
- rôznymi finančnými špekuláciami sa Barbora stáva najbohatšou ženou v meste, pritom robí slúžku, o jej bohatstve nikto nemá potuchy
- raz do roka vyberie z banky peniaze a poteší sa
- hazardný hráč sa veľmi zadlží, nemôže splatiť dlhy, spácha samovraždu
- celý dom je zadĺžený hypotékou. Vtedy matka s dcérou hazardného hráča zistia cez úradníka banky, že Barbora je najbohatšou ženou
- poprosia Barboru o pomoc, Barbora im ti sľúbi, ale má podmienku, že sa stane súčasťou ich rodiny
- na scéne sa objavuje Štefan
- keď zistí, že Barbora má peniaze, začne ju balamutiť a znovu jej navrhne sobáš
- Barbora mu uverí, chystá sa na svadbu, vypočuje si však rozhovor Štefana a vtedy zistí, že ju neľúbi, ale chce jej peniaze
- záver: Barbora spáli všetky peniaze v peci a pomätie sa

Matka

- psychologická dráma z banického prostredia
- expresionistická hra
- vyznačuje sa - nastoluje sa tu otázka života a smrti, postavy prežívajú hrôzu

- dej ovplyvňujú nadprirodzené zásahy = antické fátum (hlavný hrdina má predsudky čo sa stane)
- text hry je vzrušený a má veľa nedokončených viet
- kompozícia má klasické členenie
- hra sa skladá z dejstiev
  1. expozícia - predstavujú sa postavy: matka Anna, jej synovia Jano a Paľo
    - matka má predtuchu, že sa Paľo vráti z Ameriky
  2. kolízia - Paľo sa vráti a Jano ho privíta s nenávisťou
  3. kríza - Kata, bývalé Paľovo dievča sa priznáva matke, že stále ľúbi Paľa
    - odmietne dvorenie Jana
    - matka má vidinu, že brat zabije brata
    - matka prosí Paľa, aby nechodil za Katou
  4. peripetia - Paľo ide za paholka ku Katinim rodičom a chcú sa s Katou zobrat'
  5. katastrofa - Jano zaútočí na Paľa s nožom, matka zhasne svetlo, namiesto Paľa Jano zabije matku

- charakteristika postáv:

matka

- typická expresionistická postava, vdova
- Petra vychovala k tomu, aby Janovi ustupoval
- medzi Petrom a ňou je oidipovský komplex
- ľudia v dedine jej nerozumejú, myslia si, že je bláznivá
- v hre sa pohybuje od jedného syna k druhému a naoko podporuje Jana, aby neublížil Paľovi

Jano

- negatívne vlastnosti, nikto ho nemá rád, pije, z túžby po peniazoch vyháňa Paľa do Ameriky, pretože si myslí, že sa Paľo vráti bohatý a on bude profitovať z Paľovho
- keď sa Paľo vráti chudobný, ešte viac ho znenávidí, k matke sa správa veľmi zle, je surový, keď ju zabije, Paľo chce zobrat' vinu na seba, Jano to však odmietne a poprosí susedku, aby zavolała políciu

Paľo

- dobré vlastnosti
- závislý na matke, matka mu dala lásku, miernosť, nevie sa vymaniť z jej vplyvu

- ďalšie hry:

- *Neznámy* – expresionistická analytická dráma
- hlásanie nového náboženstva, zobrazuje ľudí v hraničnej situácii

Dvaja – expresionistická analytická hra

- rieši medziľudské vzťahy z cirkusového prostredia

Veža

- vychádza z Biblie, motív: babylonská veža
- miesto motívu lásky je tu motív nenávisť medzi ľuďmi

- próza pre deti a mládež

Husličky z javoru

- autobiografia
- príbeh huslistu, ktorého nezdoľala choroba ani zákernosť ľudí

Peter Zvon

1913 - 1942

- vlastným menom Vladimír Sýkora
- vyštudoval právo, robil v Bratislave bankách, bol výborný dramatik a literárny kritik, zomrel na týfus

Tanec nad plačom

- tragikomédia
- tragická fraška
- nadčasová hra
- paródia a satira na vládnucich a ovládaných, na mužov a na ženy, na mladých a starých, satira na hlúposť, múdrosť, statočnosť
- monológy, ktoré vyjadrujú hlboké filozofické úvahy o živote, smrti, mladosti, starobe, o vine, o pokroku
- záverečný monológ hry je najdôležitejší
- hovorí o sociálnej nerovnosti medzi ľuďmi
- monológy odpovedajú na otázky aký je zmysel života, aká je úloha človeka v spoločnosti, či má hodnoty, aby sa mŕtvym oplátilo vrátiť späť
- poslanstvo hry: -Ľudský rozum prešiel veľkým vývojom a dospel k veľkým výsledkom, na druhej strane ľudské srdce prešlo vývojom nepatrným, lebo stále je na svete zloba, chudoba, hlad, človek sa odcudzil človeku a prírode -

DEJ:

- odohráva sa v súčasnosti, vo vile generálneho riaditeľa Kráľa, ktorý usporiadal vo svojej vile maškarný večierok, na ktorom je veľa ľudí
- v jeho vile visia na stenách obrazy z 18. stor., na ktorých sú zobrazení gróf Richard, jeho žena grófka Anna, ich syn Alfréd, markíza Silia, rytier Gejša, sluha Barnabáš
- tieto postavy vždy o 24:00 ožijú a vedú dialóg
- tento raz sa rozhodnú, keď sa koná večierok, zamiešať sa medzi hostí
- vo vile vypukne poplach, že niekto ukradol obrazy, prichádza polícia a oni sú nútení vrátiť sa do obrazov
- postavy konštatujú, že ľudia naďalej vedú vojny, delia sa na chudobných a bohatých a pokrok pokročil, ale ľudské srdce ostalo nezmenené:

„Človek len pre vlastné šťastie človeka nevidí, Boh všetkým ľuďom dal oči, ale pre svetlo nevidia ľudí a pre lásku neľúbia”

Vývoj divadla vo svete:

- základom pre vznik drámy sa stalo kočovné divadlo
- v antika vzniká klasické poňatie drámy s klasickou výstavbou
  - vznikajú tragédie (Sofokles, Aischylos), veselohry (Aristofanes)
  - hralo sa v koloseách
- v stredoveku prichádza do popredia náboženstvo a sním aj náboženské hry, čiže mystéria
  - hrali sa príležitostne – na Vianoce a Veľkú noc pred kostolom, v kostole alebo školách
- v humanizme a renesancii nastáva rozkvet drámy najmä v Anglicku a Španielsku
  - vznikajú profesionálni dramatici: **Shakespear** a **Lope de Vega**
  - v Anglicku vzniká nový spôsob divadelnej scény – drevené podlažie, kde ľudia stáli = divadlo Globe
- v baroku nastáva útlm drámy (vplyv cirkvi)
  - dochádza k rozmachu drámy v Španielsku – **Calveron de la Barca**
- v klasicizme prichádza k veľkému rozmachu drámy

- vznikajú obrovské divadelné spoločnosti
- divadlá sa hrali na kráľovských dvoroch a jarmokoch
- podľa miesta hrania sa hrali buď tragédie alebo komédie
- nadväzuje na antiku (rovnaké členenie)
- patria sem: **Pier Cornel** – Cid
J. B. Moliér – Lakomec, Tartuffe, Zdravý nemocný
- v romantizme sa veľmi drámy nehrali
  - nedala sa tu vyjadriť základná myšlienka – boj za národnú slobodu
  - objavujú sa mená dramatikov ako **Schiler** – Zbojníci (z neho vychádza Botto a K.H.Mácha) a **A.S. Puškin** – Eugen Onegin
- v realizme v Rusku sa objavuje nový typ drámy, ktorý priniesol:
  1. **A. P. Čechov**
    - nestojí na deji, dej je v úzadí
    - najdôležitejšie sú vnútorné predstavy postavy
  2. **H. Ibsen** (2. prúd, ktorý existoval)
    - do popredia dáva postavu, ktorá rieši určitú hraničnú situáciu a rieši vzťahy k ľuďom
- v medzivojnovom období je veľký rozmach drámy:
  1. vznikajú **národné divadlá** ako napríklad v USA – čerpal z realizmu (Čechov a Ibsenov prúd), zaradujeme sem **A. Millera** a **T. Williamsa**
  2. **Moderné divadlo** – priniesol ho **Eugon O'Neal** (znaky sú pri spisovateľovi)
  3. **Epické divadlo** – priniesol **Bertold Brecht** (znaky sú pri spisovateľovi)
  4. **Absurdná dráma** – **Eugen Ionesco** a **Samuel Becket** (znaky sú pri spisovateľovi)
  5. a iné ...

Dramatická tvorba vo svete medzi dvoma vojunami

- ovplyvnená expresionizmom

Eugen O' Neal

1888 - 1953

- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY
- americký dramatik, predstaviteľ expresionizmu
- rodičia Íri, nedokončil vysokoškolské štúdium
- bol veľkým bohémom, živil sa príležitostne
- bol zlatokopom, námorníkom, hercom, reportérom
- **zakladateľ moderného svetového divadla**

Znaky jeho hier a tiež znaky moderného divadla:

1. *nenávisťné rodinné vzťahy*
2. *nenávisťné vzťahy medzi mužom a ženou*
3. *postavy sú ovplyvnené : vášne, pudy, inštinkty*
4. *Freudovo učenie*
5. *Oidipovský komplex*
6. *dcéra nenávidí matku a naopak, zvíťazí dcéra, preberá úlohu matky*

- napísal 48 hier, napr.: ***Chlpaté ruky***
Veľký Boh Brown
Miliónový Marko
Smútok pristane Elektre

Smútok pristane Elektre

- tragédia
- tri dejstvá
- vychádza z antickej tragédie (Aischylos - Orestes)
- čas: skončenie občianskej vojny Sever - Juh
- 1. dejstvo
  - generál Erta sa vracia domov
  - jeho žena Kristína ho otrávi, lebo sa zaľúbila do námorného kapitána
  - Kristínina dcéra príde na to, matku nenávidí a zločin odhalí
- 2. dejstvo
  - matka s dcérou bojujú o lásku syna generála Erta kapitána Orina (z 1. manželstva)
  - Orin je závislý od matky
  - keď Orin zistí, že matka má milenca, tak ho zabije
  - matka spácha samovraždu
- 3. dejstvo
  - Orin s Kristíninou dcérou Laurinou sa vracajú z ciest (chceli zabudnúť na tragédie v rodine)
  - Laurin doženie Orina k samovražde, sama sa potom zaživa pochová v dome a čaká na smrť, aby zbavila prekliatia celý rod

August Strindberg

1849 – 1912

- švédsky dramatik (asi 100 hier)
- otec obchodník, matka slúžka
- študoval prírodné vedy, filozofiu – nič nedokončil
- pôsobil ako herec, učiteľ, často bol v cudzine, 3krát bol rozvedený
- v Štokholme založil Intímne divadlo
- charakteristika tvorby: prvky romantizmu, kritického realizmu, naturalizmu, symbolizmu, expresionizmu
- znaky tvorby
  1. silná autobiografičnosť
  2. vzťah medzi mužom a ženou
- rozdelenie hier:
  1. *historická drámy*: **Karol XII, Kráľovná Kristína**
  2. *činohry* (najlepšie) – hovorí o vzťahu muža a ženy: **Slečna Júlia, Tanec smrti**
  3. *symbolické komorné drámy*: **Strašidelná sonáta, Čierna rukavička**

Tanec smrti – hra

- dve dejstvá
- rieši tu nenávisť vzťah medzi mužom a ženou
  1. dejstvo:
    - na malom opustenom ostrove žijú 25 rokov spolu manželia Edgar a Alica (bývalá herečka)
    - ostrov = symbol manželského väzenia
    - manžel s manželkou ani nekomunikujú
    - Alica sa rozpráva pomocou telefónu s ostatnými ľuďmi
    - Po 15 rokoch ich navštívi bratranec Kurt a Alica pred ním odhalí svoje vnútro: 2 deti jej zomreli a 2 žijú v meste
    - Alica jediné východisko vidí v smrti manžela
    - na konci dejstva si Alica a Kurt prejavia sympatie
  2. dejstvo:
    - prichádza ich dcéra Judita a Kurtov syn Alan
    - otec (Edgar) bráni Judite vo vzťahu, Judita sa bráni a Edgara raní mŕtvica a zomiera
- záver: Alica je nešťastná zo smrti Edgara

Bertold Brecht

1898 - 1956

- nemecký dramatik, básnik, teoretik umenia, režisér
- pochádza z veľmi dobre situovanej rodiny, pri nástupe fašizmu emigruje, po vojne sa vrátil do Východného Berlína a založil tu Berlínsky súbor, stal sa najznámejším divadlom východného bloku
- je to expresionista
- **zakladateľ epického divadla**

Znaky epického divadla:

1. *nezaujímavý dej, dôležitý je rozpor medzi postavami*
2. *rozprávanie o konkrétnych veciach a udalostiach, v ktorých sa nastoľujú otázky mravnosti*
3. *úlohu rozprávača plní chór, funkciu spolupráce s divákmi: neustále opakuje nosnú myšlienku a vsugeruje ju divákovi*
4. *hry sú obohatené piesňovými songami*

drámy: ***Muž ako muž***

Žobrácka opera

Matka

Strach a bieda Tretej ríše

Matka Guráž a jej deti

Život Galileiho

Kaukazský kriedový kruh

Dobry človek zo Sečuánu

Žobrácka opera

- dráma - najvýznamnejšie dielo
- získal svetovú slávu
- dej sa odohráva na periférii Londýna
- postavy z najnižších spoločenských vrstiev
- hlavná postava: Macky Meser – šéf podsvetia
  - polícia ho chytila, lebo ho zradili kamaráti
- hra je doplnená songami a hra sa do dnešného dňa

Strach a bieda Tretej ríše

- paródia na Hitlerovu cestu k moci

Život Galileiho

- hra o zmysle ľudského konania, ktoré človek urobí pod tlakom okolností

Matka Guráž a jej deti

- nesie všetky prvky epického divadla
- základná myšlienka je motív cesty
- veľa epických postáv
- scéna divadla sa neustále mení
- hra sa nečlení na dejstvá
- vždy nejaká postava obraňuje zmenu času
- využitie filmovej techniky
- premietanie krajiny
- premietané titulky, zápisy, na filmovom plátne komentáre k jednotlivým obrázkom

- dopredu vystúpi rozprávač hry, povie celý obsah divákovi
- hra sa odohráva počas tridsaťročnej vojny - hra nadčasová
- napísaná počas 2. svetovej vojny
- odpor proti fašizmu
- nadviazal na barokového spisovateľa Grimmelshausena
- príbeh markitánky zvanej Matka Guráž, ktorá najprv z vojny profituje, lebo si myslí, že vojna ju ničí
- vo vojne stratí dvoch synov a dcéru a stále nechápe, že sa tiež stala obeťou vojny
- vyjadril tu nezmyselnosť vojny
- využil songy
- na filmovom plátne sa objavili komentáre pred jednotlivými obrazmi

George Bernard Shaw

1856 - 1950

- anglický dramatik, kritik, esejista
- je írského pôvodu, otec úradník, matka speváčka
- NOSITEĽ NOBELOVEJ CENY
- venoval sa len literárnej činnosti
- vzdelanie: samoštúdium Londýn
- veľmi kritický na svoju dobu a vždy komentoval svetové dianie
- veľký autor rôznych aforizmov

- hry rozdeľujeme

- 1) nepríjemné: *Domy pána Sartória*
Prelietavec
Živnosť pani Varenovej
- 2) príjemné: *Čokoládový hrdina*
Človek osudu
Človek nikdy nevie
- 3) pre puritánov: *Diablov učeník*
Caesar a Kleopatra
- 4) klasické: *Človek a nadčlovek*
Lekárova dilema
Pygmalion
Dom zlomených srdc
Svätá Jana

- všetky hry sú nadčasové
- majú všeobecnú platnosť
- hrajú sa do dnešného dňa

Pygmalion

- päť dejstiev
- inšpirácia v antike
- príbeh sochára, ktorý si vymodeluje nádhernú ženu, zaľúbi sa do tejto sochy
- bohovia sa nemôžu na toto pozerat' a vdýchnu jej život
- londýnsky profesor fonetiky Higgins - starý mládenec uzatvorí stávkou so svojím priateľom plukovníkom Picheringom, že z nevzdelanej pouličnej kvetinárky Elizy Doolitlovej vychová za pol roka dámu so spisovnou výslovnosťou
- stalo sa to, všetci si ju obľúbia
- Lízin otec - smetiar získa na Higginsovo odporúčanie z nadácie peniaze a svojrázne sa prispôsobuje panskému životu
- keď Higgins vyhrá stávkou, Lízu si ako ženu nevšíma
- Líza odchádza z domu k jeho matke
- vtedy si Higgins uvedomí, ako ju veľmi miluje
- prichádza za Lízou, ponúka jej, aby ostala v jeho domácnosti
- Líza to odmieta a dáva prednosť Fredymu, ktorý je do nej zaľúbený
- Shaw spravil záver hry nie ako happyend z toho dôvodu, že Higginsa spracoval ako veľmi skostnatého človeka, ktorý nevie prekročiť bariéry svojho ocenenia ženy (považoval ju za niečo iné, druhoradé, nie ľudské)
- najlepšia hra, najviac hrávaná

- úspech: vynikajúca vykreslenie postáv, dobré dialógy, rôzny jazyk všetkých spoločenských vrstiev Londýna, periférie
- úspech získala:
  1. vynikajúce vykreslenie postáv
  2. veľmi dobré dialógy
  3. ukázal tu na rôzny jazyk všetkých spoločenských vrstiev a periférie, spodiny